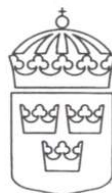

Riksdagens protokoll

1993/94:27

Fredagen den 19 november

Kl. 9.00–13.05

Protokoll
1993/94:27

1 § Svar på interpellation 1993/94:9 om senareläggning av uppsä- ningar inom den offentliga sektorn

*Svar på
interpellationer*

Anf. 1 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Lars Stjernkvist har frågat mig om beskedet om en utredning, som enligt pressuppgifter skall ha tillsatts, betyder att regeringen överväger nya åtgärder för att senarelägga uppsäkringar inom den offentliga sektorn. Vidare har Lars Stjernkvist frågat mig om jag är beredd att uppmana offentliga arbetsgivare att frysa pågående varsel i avvaktan på utredningens förslag.

Det är väsentligt för svensk ekonomi att förändringsarbetet i den kommunala sektorn fortsätter. Även kommuner och landsting måste delta i ansträngningarna att förbättra de offentliga finanserna. Det är också viktigt för de många människor som är beroende av den offentliga sektorns tjänster att nya kunskaper och ny teknik omsätts i en utvecklad och effektiv organisation. Inom den kommunala sektorn råder en bred enighet om betydelsen av effektiviseringar för att bättre kunna tillgodose väsentliga behov av t.ex. barnomsorg, skola, äldreomsorg och hälso- och sjukvård.

Någon förstärkning av den kommunala ekonomin genom en ökning av statliga anslag eller genom utvidgad användning av Arbetsmarknadsfonden är inte möjlig. En sådan lösning skulle ytterligare öka det statliga budgetunderskottet liksom lånebehovet. När det gäller Arbetsmarknadsfonden beräknas bristen i fonden per den 1 juli 1994 leda till ett upplåningsbehov på ca 55 miljarder kronor. Varje månad är förlusten över 3 miljarder kronor. Den lösning som Landstinget i Östergötland och Lars Stjernkvist förespråkar har regeringen prövat med anledning av en framställning från Länsstyrelsen i Blekinge och inte funnit möjlig. I första hand måste en långsiktig ansvarsfull finansiering av fonden erhållas, innan ett utökat användningsområde kan diskuteras. Det är också viktigt att understryka att olika stödformer inte skall utformas så, att de gynnar vissa sektorer framför andra.

Regeringen anser att det i dag finns goda förutsättningar för kommunerna att kombinera kraven på besparingar med kraven på att hänsyn skall tas till arbetsmarknadssituationen, dvs. uppnå omstruktureringar i acceptabla former. Detta bör vara möjligt mot bakgrund av nu aktuella bedömningar av den kommunala ekonomin, och genom samverkan med länsarbetsnämnderna. Många offentliga arbetsgivare satsar nu på bl.a. utbildning och olika

omplaceringsåtgärder för att förhindra uppsägningar. Genom utbildning anpassas kompetensen till förändrade arbetsuppgifter. Samtidigt förbättras förutsättningarna för att i framtiden bedriva verksamhet med högre kvalitet och på ett effektivt sätt. I samverkan med Länsarbetsnämnden kan möjligheterna till utbildningsvikariat och bidrag till företagsutbildning utnyttjas. Riksdag och regering har för innevarande budgetår beräknat en volym av bidrag till utbildning i företag för i genomsnitt 28 000 personer per månad till en kostnad av 2,6 miljarder kronor.

Jag vill framhålla att jag upplever en stark uppslutning bakom kommunernas arbete med kompetensutveckling och effektivisering. Detta arbete kommer att leda till dels ytterligare kvalitetsförbättringar, dels ett lägre tidsbehov för given volym arbetsuppgifter. Med tanke på den stora ökningen av bl.a. antalet äldre och av övriga tunga kommunala uppgifter är detta en nödvändig utveckling.

Frågan om stöd till utbildning bör lösas genom lokala förhandlingar med länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar på samma sätt och enligt de regler som gäller för övriga arbetsmarknaden.

Jag har i överläggningar med AMS understrukt betydelsen av att Arbetsmarknadsverket aktivt arbetar för att i samverkan med kommuner och landsting uppnå sådana lösningar att personal i största möjliga utsträckning på ett meningsfullt sätt kan bli kvar hos kommunerna med olika uppgifter. Kompetensutveckling är grunden. Uppgiften om att en särskild utredning har tillsatts är felaktig.

Det finns i dag ett flertal goda exempel på samverkansobjekt mellan kommunala arbetsgivare och länsarbetsnämnder med syfte att hjälpa personal vid omstruktureringarna.

Jag vill här särskilt nämna Landstinget i Värmlands län, som har träffat en principöverenskommelse med Länsarbetsnämnden för perioden fram t.o.m. budgetåret 1995/96. Landstinget bedömer att man under denna treårsperiod, utöver naturliga avgångar och förtida uttag av pension, behöver minska verksamheten med 600 personer. Överenskommelsen innebär att Landstinget reducerar antalet uppsägningar med 400 personer. Detta sker genom en omfattande satsning på utbildning och kompetenshöjande insatser för anställda. Länsarbetsnämnden kan under treårsperioden komma att bevilja bidrag till företagsutbildning med upp till sammanlagt 22 miljoner kronor. Överenskommelsen omfattar också satsningar på utbildningsvikariat.

Målsättningen är att under treårsperioden skapa minst 225 vikariat, vilka innebär värdefulla arbetstillfällen för arbetslösa. Utbildningssatsningen kan komma att innehålla såväl grundutbildningar som vidareutbildning och andra slag av utbildning. Jag vill också nämna att i Landstingets strategi för omstruktureringen ingår pensionserbjudande på förmånliga villkor till vissa anställda som fyllt 60 år.

Bohuslandstinget har i en tvåårig överenskommelse med Länsarbetsnämnden beslutat om utbildningsinsatser, främst genom utbildningsvikariat, för att på sikt höja kompetensen i verksamheten.

Ett annat exempel är Landstinget i Gävleborgs län som i projektet "Hatten" aktivt arbetar med omplaceringar, och utbildningsinsatser med stöd av bidrag till företagsutbildning. Inom länet finns ett tusental anställda i riskzo-

nen för uppsägning. Målsättningen är att spara pengar utan att säga upp tillsvidareanställda.

Landstinget i Skaraborgs län har överenskommit med Länsarbetsnämnden om stöd till utbildning under en tvåårsperiod. Landstinget skall ge utbildning till 3 000 anställda för att förhindra friställning av ca 700 personer.

Även inom primärkommunerna, som under hösten har redovisat en minskande andel varsel, finns ett flertal exempel på samverkan med arbetsförmedlingen i syfte att genom omplaceringar och utbildningsinsatser förhindra uppsägningar av personal. Ett exempel är Göteborgs kommun som, bl.a. med stöd av bidrag till företagsutbildning, under året genomför främst ettåriga utbildningar för ett par hundra anställda. Ett annat exempel är Karlskrona kommun, som samverkar med arbetsförmedlingen för att finna alternativ sysselsättning inom eller utom kommunen för de personer som annars riskerar uppsägning. I arbetet ingår väglednings- och utbildningsinsatser.

Inom den statliga sektorn har en principöverenskommelse träffats mellan Posten, AMS och Trygghetsstiftelsen. Posten förbinder sig att fram till mitten av 1995 avstå från uppsägning av kassapersonal på grund av arbetsbrist. I stället för en planerad uppsägning av 1 500 personer skall Posten utbilda 2 000 personer i första hand med inriktning mot fortsatt anställning inom Posten och till förändrade arbetsuppgifter. AMS och Trygghetsstiftelsen förbinder sig att under perioden bidra till utbildningen med sammanlagt 120 miljoner kronor.

Arbetet med att effektivisera den offentliga sektorn kommer att fortsätta. Det finns som jag här har redovisat goda förutsättningar att i detta arbete ta hänsyn till arbetsmarknadssituationen. Anslagen till Arbetsmarknadsverket och regelsystemen möjliggör förhandlingslösningar av den typ jag har beskrivit.

Jag har under hösten haft många kontakter och överläggningar med ledande företrädare för kommunal verksamhet i syfte att få till stånd en situation där kommunerna med framför allt kompetensutveckling arbetar och vidtar åtgärder som gör att antalet som friställs minimeras.

Jag vill gärna omtala att jag har erhållit ett stort gensvar. Jag har nu inbjudit Landstings- och Kommunförbunden till överläggning om detta och om vilka möjligheter som i övrigt finns att kommuner och landsting aktivt medverkar i olika arbetsmarknadsåtgärder.

Anf. 2 LARS STJERNKVIST (s):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet för svaret. Jag vill gärna börja med det positiva. Svaret är långt, det är innehållsrikt, och det visar att statsrådet och departementet arbetar seriöst med frågan. Men tyvärr blandas goda och dåliga saker i svaret. Man skulle kunna sägas att det präglas av den numera riksbekanta Hörnlundska veligheten, om man vill spetsa till det.

Det jag inte tycker om i svaret är att statsrådet säger att olika stödformer inte skall gynna vissa sektorer. Det kan vid första anblicken verka rättvist och sunt, men jag håller inte med om det. Arbetslösheten drabbar lika hårt och skoningslöst den handelsanställda, den kommunanställda eller den industrianställda. För den enskilde är det naturligtvis samma tragedi. Men ur samhällets synvinkel finns det faktiskt skillnader.

Den första viktiga skillnaden är att det inte beror på att efterfrågan har minskat som de anställda inom den offentliga sektorn i dag hotas av uppsägning eller har sagts upp. Det är inte så att vi har blivit friskare och därför säger upp personal inom landstingen. Det är inte så att barnomsorgen är överdimensionerad och att vi därför säger upp folk inom barnomsorgen. Det är inte så att Posten, Telia och andra egentligen har en för stor apparat. Problemet är pengar, inte att arbetsinsatserna inte efterfrågas. Det är den första viktiga skillnaden.

Den andra skillnaden, och den kanske på sätt och vis är ännu viktigare, är att vi som skattebetalare betalar ersättningen eller lönen för de offentliganställda oavsett om de har jobb eller inte. Arbetslösheten och lönerna betalas ur samma kassakista, eller vi kanske numera skall säga att det lånas till dem från samma håll.

När vi diskuterar uppsägningarna och arbetslösheten inom den offentliga sektorn blir den relevanta och viktiga frågan om vi skall betala människor för att de går hemma och är sysslösa eller om vi skall betala människor och ge dem en möjlighet att höja sin kompetens, utbilda sig eller vara kvar och använda sitt yrkeskunnande i den verksamhet där de finns. Som ansvarsmedveten och noggrann skattebetalare tycker jag att det är bättre att betala människor för vad de gör än att betala för sysslöshet. Därför håller jag inte med om att olika stödformer inte skall gynna vissa sektorer. Jag tycker att det finns skäl att behandla den offentliga sektorn annorlunda.

Sedan finns det bra saker i svaret. Det står att omstruktureringen – ett vackert ord –, dvs. att man skall banta organisationen, skall anpassas till rådande arbetsmarknadssituation. Sedan räknar statsrådet upp en massa goda exempel på lokala arbetsgivare som i dag gör ett mycket bra arbete för att förhindra att människor kastas ut i arbetslöshet. Man använder lågkonjunkturen för att utbilda och anpassa sig till framtidens förutsättningar. Det är jättebra.

Det som händer i Bohuslandstinget, Gävleborg, Blekinge och Karlskrona är jättebra. Men frågan är vilken tröst det är för de 160 sjukvårdsanställda i min hemkommun Norrköping, som dagen före julafton förlorar sina jobb. Vilken tröst är detta för alla dem inom försvaret på F 13 i Norrköping som förlorar sina jobb nästa halvårsskifte? Vilken tröst är detta för de 28 000 människor som man befärar förlorar jobbet nästa år, trots att många lokala arbetsgivare, länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar tar ett stort ansvar?

Problemet är, statsrådet, att trots att det finns ansvarsmedvetna lokala arbetsgivare, är det ändå en fasansfull massa människor som kastas ut i arbetslöshet. Några av bevisen på att de åtgärder som nu har vidtagits inte är tillräckliga sitter här på läktaren. De är naturligtvis nyfikna på vad som kommer att hända med deras jobb och med deras framtid.

Den första följdfrågan jag då skulle vilja ställa är hur statsrådet tänker agera för att påverka de lokala arbetsgivare som inte har gjort tillräckligt. Statsrådet räknar upp alla goda exempel, men vad händer med de dåliga? Det var den ena frågan.

Min slutsats är att även om man lokalt tar ett stort ansvar så räcker inte det. Det finns ett problem med pengar. Det kommer vi inte ifrån. De hårda

besparingarna i kommuner och landsting gör det oerhört svårt för de lokala arbetsgivarna. Då blir min följdfråga: Är statsrådet beredd att släppa till ytterligare arbetsmarknadsmedel för att förhindra uppsägningar i den offentliga sektorn?

Sedan kommer den tredje frågan, som naturligtvis hör ihop med detta. Statsrådet har ett särskilt ansvar när det gäller statligt anställda. De flesta konkreta exempel han nämner är kommuner och landsting. Vilka direktiv tänker han ge, och på vilket sätt tänker han påverka statliga arbetsgivare att inte säga upp folk?

Anf. 3 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Börje Hörnlund hänvisar i sitt svar till att det är väsentligt för den svenska ekonomin att förändringsarbetet i den kommunala sektorn skall fortsätta. Det är inte heller tal om att det kan bli någon förstärkning av den kommunala ekonomin, varken genom ökade anslag eller genom utvidgad användning av Arbetsmarknadsfonden.

Börje Hörnlund hävdar också att det finns goda förutsättningar för kommunerna att kombinera kraven på besparingar med kraven på att ta hänsyn till arbetsmarknadssituationen. Han säger i svaret att det är möjligt mot bakgrund av den nu aktuella bedömningen av den kommunala ekonomin. Min fråga är: Vilken är den aktuella bedömningen av den kommunala ekonomin?

Den 28 oktober uppvaktades vi i finansutskottet av en delegation från Kommunförbundet. De var mycket bekymrade över den ökande osäkerheten för kommunerna just vad gäller den ekonomiska situationen. Som de såg det kommer den fortsättningsvis att innebära både neddragning och indragning av personal. De sade att kommunerna egentligen skulle behöva öka sina kostnader med 2 % per år de kommande åren och 1 % längre fram med hänsyn till åldersstrukturen. I verkligheten är det i stället så att kommunerna nu måste dra ner kostnaderna med 10 % i fasta priser.

Omfattningen ökar med ungefär 8 % fram till 1997, men kommunernas uppdrag är att finansiera det med 10–12 % mindre pengar. Redan i dag ser de att den ökande arbetslösheten gör att de har fått kostnader för socialbidrag på ca 4 miljarder kronor. Dessa pengar får de ta från det vanliga reguljära utrymmet för den kommunala verksamheten.

Lars Stjernkvist har redan visat på rundgången. Det är ingen samhällsekonomisk vinst att kommunerna drar ner på personalen. Eftersom arbetsmarknaden är så dålig måste de som blir friställda få kontant arbetsmarknadsstöd. Då blir det i stället staten som får betala ut pengar. Detta är rundgången.

Det positiva som arbetsmarknadsministern hade med i sitt svar var överläggningarna med AMS. Där har han understrukit att Arbetsmarknadsverket aktivt skall arbeta för att i samverkan med kommuner och landsting uppnå lösningar som gör att personalen kan stanna kvar i kommunerna.

Då hoppas jag att Börje Hörnlund kommer att ta del av den motion som vi socialdemokrater väckte den 9 november, i förra veckan. Där har vi föreslagit att AMS skall tilldelas 3,8 miljarder kronor för att de 28 000 som enligt regeringens bedömning kommer att mista arbetet under 1994 i kommuner och landsting i stället kan få en förlängd uppsägningstid. Nettokostnaden för

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

staten blir noll. Om inte detta görs kommer de anställda bara att få kontant ersättning. Det blir en passiv arbetsmarknadspolitik.

Det är positivt att arbetsmarknadsministern har hänvisat till detta i sitt svar. Det enda problemet är att arbetsmarknadsministern inte har skickat med några pengar. Det är nödvändigt för att AMS skall kunna klara detta.

Jag vill också hänvisa till att jag har flera av mina tidigare arbetskamrater från Motala lasarett på läktaren i dag. I juni i år fick 67 undersköterskor och vårdbiträden sluta där. Den sista december i år kommer 186 till att få sluta. Sammanlagt under det här året försvinner ca 255 undersköterskor och vårdbiträden från Motala lasarett. Totalt har Motala lasarett ca 2 100 anställda. Vi kan direkt se att detta påverkar verksamheten och vården på Motala lasarett.

Då vill jag återkomma till att Börje Hörnlund i sitt svar säger att det behövs effektiviseringar för att bättre kunna tillgodose väsentliga behov inom exempelvis hälso- och sjukvård. Vi i Motala – och jag tror även på alla andra ställen – har mycket svårt att se att sjukvården blir väsentligt bättre genom massiva nedläggningar av vårdplatser. Det är inte så att befolkningen blir friskare för att vi har färre vårdplatser. Vi kan redan se att man i Motala har kalkylerat med 149 procents beläggning på de avdelningar som blir kvar, på grund av de nedläggningar som kommer att ske. Det blir mindre ytor för vård, mindre personal och fler patienter.

Arbetsmarknadsministern har hänvisat till AMS. Jag tycker att detta borde kunna sammanfalla med det förslag som vi har lagt fram. Det skulle innebära att de 186 som får gå den sista december från lasarettet i Motala skulle få möjlighet att vara kvar och ge patienterna en god vård.

Anf. 4 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Jag har ett alldeles speciellt skäl till att delta i den här debatten i dag. Under augusti och september var jag på en rad arbetsplatsbesök i den offentliga sektorn. Jag besökte rehabilitering, barnklinik, städavdelning och operationsavdelning på Vrinnevilasarettet. Jag besökte omsorgsverksamhet, långvård och kommunal barnomsorg. Jag mötte många av de drygt 160 människor som varslas om uppsägning. Om inget sker nu kommer de att drabbas av öppen arbetslöshet dagen före julafton.

Jag mötte oro, inte bara för den egna familjens situation, utan kanske framför allt för patienterna. Hur skall vården klaras i en bantad organisation? Det frågar man sig. Jag mötte också en stor oro för vad som skall hända med de kamrater som kommer att behöva göra allt det tunga jobbet med mycket mindre bemanning. Det är, som flera talare har sagt före mig, inte så att behovet har minskat, tvärtom.

Det skriver också arbetsmarknadsministern i svaret. Det blir fler uppgifter. Det blir fler äldre äldre i långvården. Det förväntas bli fler barn i barnomsorgen, eftersom vi har fått en barnomsorgslag. Det blir fler människor i rehabilitering om landstinget verkligen gör allvar av sina planer att satsa på rehabilitering. Man undrar verkligen hur det skall gå ihop.

De människor som jag mötte sade: Det här går inte. Det kommer att bli så att de gamla får ligga kvar i sina sängar på dagarna, att vi inte orkar ta

upp dem. Barnomsorgen kommer bara att bli barnpassning. Av landstingets rehabilitering blir det just heller ingenting.

I arbetsmarknadsministerns svar finns en passus där det sägs att arbetet, genom ökad effektivisering, skall "leda till dels ytterligare kvalitetsförbättringar, dels ett lägre tidsbehov för given volym arbetsuppgifter. Med tanke på den stora ökningen av bl.a. antalet äldre och av övriga tunga kommunala uppgifter är detta en nödvändig utveckling." Vad är det egentligen som arbetsmarknadsministern säger här? Vad är det här för ordlek? Tror verkligen arbetsmarknadsministern att kvaliteten skall öka, med mindre tid och ökade uppgifter? Den uppfattningen delade i alla fall inte alla de varslade och övriga vi talade med på våra arbetsplatsbesök.

I år och nästa år beräknas ungefär 66 000 människor avskedas i offentlig sektor. Jag understryker skälen för att detta måste förhindras. Det är en ekonomisk rundgång. Det är ingen som helst förtjänst att skicka ut människor i arbetslöshet när det inte finns andra arbeten att tillgå. Det är viktiga uppgifter som inte blir utförda. Framför allt överges arbetslinjen fullständigt. Det har heller inte undgått revisorerna. I den rapport de lämnade fick arbetsmarknadsministern kritik just för detta.

Om arbetsmarknadspolitiken skall vara effektiv måste den leda till att människor kommer i aktiva åtgärder som så småningom leder till arbete, inte till att man passiviseras och för lång tid blir utslagen från arbetsmarknaden och kanske aldrig kommer tillbaka.

Det svar arbetsmarknadsministern ger på Lars Stjernkvists interpellation skulle egentligen kunnat bestå av bara en mening. Frågan gäller en utredning och resultatet av den. Arbetsmarknadsministern säger ungefär mitt i svaret att det inte finns någon sådan utredning. Det vore bra om den borgerliga landstingsledningen i Östergötland snabbt finge ett besked om den saken. Det besked som de människor som i dag sitter uppe på läktaren och andra som är varslade väntar på bygger på att landstingsledningen säger att man väntar på regeringens svar. Man har förhållit ett besked till dem och hållit dem i hopp om att detta skulle gå att lösa, genom att hänvisa till denna utredning.

Om det nu inte finns någon utredning, tycker jag att arbetsmarknadsministern bör ta kontakt med landstingsledningen och uppmana den att tillsammans med Länsarbetsnämnden lösa denna fråga. Tekniken spelar som sagt inte så stor roll. Hur man gör det kan kvitta. Det viktiga är att vi förhindrar att dessa människor skickas ut i öppen arbetslöshet. Den 25 november skall det vara ett möte mellan Länsarbetsnämnden och landstingsledningen, så det brådskar, arbetsmarknadsministern. Tryck på de borgerliga kollegerna i Östergötland, så att någonting händer i denna fråga.

Anf. 5 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Jag får också tacka för svaret. Jag är naturligt nog besviken. Detta är frågor som inte är nya. De har varit uppe gång på gång när vi har diskuterat arbetsmarknadspolitik i våras. Vi har från Vänsterpartiets sida sagt att det är en orimlig situation att kasta ut människor från produktivt arbete som gäller vår välfärd till arbetslöshet, passivitet och lågproduktiva åtgärder inom ramen för ALU, ofta inom kommunal sektor.

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

Nu svarar Börje Hörnlund att han har tagit initiativ, men någon särskild utredning pågår inte. Jag skulle vilja säga att det är en slipad politiker som svarar så. Oppositionen, både Vänsterpartiet och socialdemokratin, har under våren ständigt krävt att man inte skall hantera den kommunala sektorn på detta sätt. Då måste man också tillskjuta medel. Vi har kallat det en kommunakut, för att anspela på ett ställe dit man med glädje slänger pengar från regeringens sida. Vi har i en motion som vi lade fram för någon vecka sedan anvisat 5 miljarder kronor för 1994 och 10 miljarder kronor för 1995 i syfte att kunna bevara vårdsektorn, skolsektorn och omsorgssektorn och personalen som gör ett stort jobb.

Vi har i vår arbetsmarknadspolitik anvisat medel i våras. Vi har gjort det i en motion nu. Det finns möjlighet att visa positiv vilja inom några veckor. Det är medel avsedda för kompetensutveckling, utbildning och beredskapsarbeten. Vi vill undvika att slänga ut folk från bra arbetsplatser för att ge dem passivt eller halvaktivt stöd.

Pengarna, finns de? Nja, Börje Hörnlund vet att a-kassan, som tas upp både i interpellationen och interpellationssvaret, på ett sätt bara är ett tomt håll. Det är att låna pengar, och då får man avgöra till vad vi skall rikta pengarna. Börje Hörnlund är mycket tydlig och lydig när han i propositionen om långtidsarbetslösheten säger att någon förstärkning av kommunal ekonomi genom ytterligare ökning av statliga anslag inte är möjlig. Där går gränsen. Det är den stora frågan. Jag vill fråga Börje Hörnlund om det inte finns möjlighet för honom som arbetsmarknadsminister att trycka på Finansdepartementet och se till att pengar kan användas i den ordinarie verksamheten. Det borde trots allt finnas ett socialt ansvar.

Börje Hörnlund antyder att han kämpar och tar initiativ. Jag vill nog säga att det är tvärtom. Arbetsmarknadsverket, som är den myndighet som vilar under Arbetsmarknadsdepartementet, har gång på gång fört fram åsikter som mycket liknar dem som SKTF, SKAF, LO, TCO och Vänsterpartiet har fört fram. Jag kan läsa högt några rader ur den fördjupade anslagsframställning som kom för några månader sedan från AMS.

”För att inte konkurrera med ordinarie verksamhet innefattar arbetslivsutvecklingen ofta lågprioriterade projekt, dvs. insatser som utan statlig finansiering annars inte hade kommit till stånd. I brist på ekonomisk samordning mellan stat, kommuner och landsting åstadkoms en ineffektiv rundgång inom den offentliga sektorn genom att yrkesaktiva överförs från hög- till lågprioriterade verksamheter. Detta är mycket kostsamt både för den enskilde individen och för samhällsekonomin som helhet. T.ex. har sysselsättningen inom kommunerna minskat med ca 25 000 personer under första halvåret 1993. Under motsvarande period har ca 15 000 personer påbörjat arbetslivsutveckling i kommunal regi.”

Det är mycket lätt att påvisa meningslös rundgång som drabbar enskilda, som drabbar verksamheten och som drabbar välfärden.

Nu finns det många initiativ i kommuner, från arbetsförmedlingar och länsarbetsnämnder. De fackliga organisationerna är på bettet. Det gäller också inte minst vänsterpartister, som lägger fram motioner. Låt oss använda pengar, som ändå måste användas, för att hålla människor i meningsfull sysselsättning, för produktiva åtgärder i vårt samhälle. Låt oss göra omorgani-

sationer som förbättrar och effektiviserar verksamheter. Låt oss använda medel till att pröva förkortning av arbetstiden i särskilt tunga och bundna arbeten. I några fall har vi fått godkännande, t.ex. i Blekinge läns landsting, där Länsarbetsnämnden och Arbetslivsfonden går in i ett projekt om sex timmars arbetsdag i en provverksamhet på vissa tunga avdelningar. Varför gör man det? Jo, för att kunna bibehålla en god omsorgsverksamhet och för att inte ytterligare spä på arbetslösheten, vilken i sig är ett hot mot folkhälsan. Landstingets ansvar är till syvende och sist hälsan inom sitt område.

Jag skulle vilja fråga arbetsmarknadsministern: Kommer det trots allt inte att tilldelas mer ordinarie medel till den kommunala sektorn? Det är på det sättet vi kan upprätthålla välfärden, enligt min uppfattning. I finansplanen talas om att konsumtionen skall minska med 1 % 1994 och 1,5 % 1995. Samtidigt ökar vårdbehoven, som Viola Furubjelke gav exempel på. Kommer arbetsmarknadsministern att dessutom tillställa mer medel till arbetsmarknadspolitiska initiativ som gör att man kan gå in direkt med mycket större volymer, för att klara den typ av frågor som vi nu diskuterar? Det finns positiva exempel, i bl.a. Värmland. Men på många ställen är det tvärtom. Inte minst i mina hemtrakter får hundratals människor gå från sjukvårdsinrättningarna – i Falun, i Avesta, i Ludvika. Det finns ingen tröst och ingen meningsfull kommentar till dem i Börje Hörnlunds svar.

Anf. 6 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Hans Andersson är rätt osaklig när han säger att regeringen med glädje ger pengar till bankakuten. Det är ingen glädje i att lösa in den under förra regeringen liggande Nordbanken, med några tiotal miljarder kronor, där varenda affär härrör från tiden före regeringsskiftet. Det tycker jag att Hans Andersson skall kunna förstå.

Oppositionens förslag att öka budgetunderskottet med 35–40 miljarder kronor är ett förslag för färre ordinarie jobb. Då får vi stigande räntor. Då bryter vi framtidstron. Då investerar inte näringslivet. Då investerar inte enskilda. Det är ett mycket dåligt förslag, när man redan har västvärldens högsta budgetunderskott.

Arbetslinjen överges definitivt inte. Först vill jag säga att vi skall komma tillbaka med ordinarie jobb. För det andra vill jag säga att Arbetsmarknadsverket denna vinter har erhållit resurser som gör att verket kan gå upp på en nivå på 7–8 % när det gäller åtgärder. Det gäller att kommuner och andra arbetsgivare ställer upp, så att AMS får ut den volym man har möjlighet att arbeta med.

Viola Furubjelke talar om omsorg och effektiviseringar. Rationaliseringar är svåra när de gäller ren omsorg. Det handlar om tid människa med människa. T.ex. thoraxkliniken i Umeå har gjort en omorganisation som har lett till en effektivisering på 25 %, genom att man sätter ihop teamet på ett visst sätt. Man ger där en mycket god vård, som andra tar efter.

Det finns massor av exempel på effektiviseringar. Jag har varit med inom hälso- och sjukvård och kommunal verksamhet i så många år att jag vet att själva omsorgsdelen inte är någon rationaliseringsdel. Men det finns många andra delar som man har all anledning att arbeta med.

Sonia Karlssons inlägg har jag väl egentligen kommenterat när jag har ta-

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

Svar på
interpellationer

lat om budgetunderskottet. Arbetsmarknadsverket har mycket stora reserver. Socialdemokraterna är inte pålästa. För det första blev 5 % av AMS medel över i fjol, när det var så mycket diskussion om medelsbrist. De finns kvar till detta budgetår. För det andra har AMS legat lågt i starten. Det gör att man har många miljarder kronor till sitt förfogande. Det finns ingen penningbrist.

Jag har träffat länsarbetsnämnsdirektörerna och AMS-ledningen och resonerat om dessa saker. De är nu beredda att gå ut på bred front och träffa landstingsföreträdare, kommunala företrädare och företrädare för statliga verk. Det är anledningen till att jag gav dessa exempel. Pengarna finns i Arbetsmarknadsverket.

Arbetsmarknadsverkets styrelse kommer i dag att diskutera denna fråga för att min linje skall vara till fullo återförsäkrad också där.

Mina kontakter med ledande företrädare för kommuner och landsting i höst har varit så många och entydiga att jag vet att man kommer att ställa upp. Jag förutsätter att också alla socialdemokrater i Kommunförbundets och Landstingsförbundets styrelser är beredda att stödja förslaget. Om de gör det är jag övertygad om att jag kommer att möta eniga styrelser, som är beredda att omedelbart ta ett ordentligt tag i frågorna och träffa länsarbetsnämnder och lokala arbetsförmedlingar för att nå dessa förhandlingslösningar.

Det finns något väldigt positivt i att vi kan jobba brett med kompetensutveckling. Det har sjuka, gamla, unga och inte minst de som får del av kompetensutvecklingen stor nytta av åren framöver.

Det är ingen tillfällighet att jag tog Posten som exempel. Samma möjligheter att i direkta förhandlingar med Arbetsmarknadsverket diskutera likartade lösningar står öppna för alla övriga statliga verk.

Jag räknar alltså med en bred uppslutning. Jag tror att mina ärade meddebattörer kommer att få anstränga sig väldigt för att upprätthålla sin missnöjesnivå när förhandlingarna går i gång på rätt sätt.

Man måste ha förmågan att resonera, Lars Stjernkvist. Inga problem är så enkla att det bara finns en lösning. Det finns alternativa lösningar. Det blir ofta bästa möjliga resultat om man planerar dem tillsammans.

Anf. 7 LARS STJERNKVIST (s):

Herr talman! Det är ändå något galet. Här sitter fem kloka och begåvade människor. Den som lyssnar på debatten måste tycka att någonting är snett. Ingen av oss tror att det inte behövs besparingar. Det behövs ingen större klokskap för att komma fram till att det behövs besparingar när vi har ett galopperande budgetunderskott. Det är vi överens om.

Det viktiga i dag är det faktum att vi också är överens om att vi genom att sparka människor från offentlig sektor varken löser några mänskliga eller några ekonomiska problem. Då måste ju vän av ordning fråga sig: Vad är det egentligen ni tjarar om?

Dessutom är vi överens om att man skall få använda arbetsmarknadsmedel innan människor är arbetslösa. Det är ju det som har varit nyckelfrågan. Man skall alltså kunna sätta in åtgärder i god tid.

Det är ändå här knuten finns. Det Börje Hörnlund säger är jättebra. Han

säger att pengarna finns och att ingen behöver bli arbetslös om de lokala arbetsgivarna – inklusive de statliga – tar sitt ansvar. Problemet är att landstinget i Östergötland och väldigt många andra offentliga arbetsgivare säger att det inte finns några pengar för denna typ av åtgärder och att de måste få ytterligare hjälp från arbetsmarknadsministern.

Man behöver inte vara särskilt illasinnad för att tycka att det är galet. Det är klart att människor – t.ex. de som sitter på kammarens läktare i dag och är drabbade av arbetslösheten – blir förtvivlade när alla människor de vänder sig till håller med dem. Dessa människor skyller i stället på att det är någon annan som ytterst är ansvarig för att den drabbade sparkas: "Vi håller med dig om att det är onödigt."

Jag misstror inte på något sätt arbetsmarknadsministern. Självfallet hoppas jag att det verkligen finns tillräckligt med pengar. Jag litar naturligtvis på arbetsmarknadsministerns ord när han säger att de medel som i dag finns avsatta får användas till att behålla personalen innan människor har blivit arbetslösa. Se då till att de lokala borgerliga politikerna och andra runt om i landet får veta det och handlar efter det, de också! Medhåll och vackra ord hjälper inte. Med sådana kan man inte förhindra att 66 000 människor kastas ut i arbetslöshet.

Jag har i ännu högre grad efter att nu ha lyssnat på arbetsmarknadsministern förstått att det inte i första hand är ett ekonomiskt problem. Det är ett moraliskt politiskt problem att man inte vill ta ansvar för den situation som uppstår. Det är mycket allvarligt.

Anf. 8 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Börje Hörnlund säger att det är ett dåligt förslag att öka budgetunderskottet. Problemet är att budgetunderskottet har ökat under lång tid på grund av att man ingenting gör. Budgetunderskottet ökar inte till följd av den åtgärd vi socialdemokrater har motionerat om.

Enligt regeringen kommer 28 000 människor att bli friställda från kommuner och landsting nästa år. Arbetslösheten är så stor att det tyvärr inte finns några möjligheter för dessa människor att komma in på någon annan arbetsplats, t.ex. inom privat industri. De kommer att bli beroende av a-kassan och det kontanta arbetsmarknadsstödet. Staten får betala ut pengarna den vägen i stället.

Vi socialdemokrater menar därför att det måste vara så mycket bättre att de anställda är kvar inom kommuner och landsting, och att de gör ett arbete som behövs. Just på grund av att man har sagt upp dessa människor kommer man nästa år att lägga ned 65 vårdplatser i Motala. Vi kan få arbete och aktiva åtgärder för precis samma summa som läggs ut på ersättning. Förslaget ökar alltså inte budgetunderskottet.

Jag blev mycket positivt överraskad när Börje Hörnlund sade att det finns pengar. Man kan då fråga sig varför det är som det är. Om det fanns pengar skulle det inte finnas något problem. Alla dessa människor skulle inte ha varslats om uppsägning och inte veta om de kommer att ha något att göra.

Regeringen har givit mindre pengar till aktiva åtgärder, och utbetalningen av kontantstödet har ökat. Under budgetåret 1991/92 lades 19 miljarder på aktiva åtgärder. Tack vare krisöverenskommelsen, där vi socialdemokrater

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

krävde en ökning, tillfördes det ytterligare 8 miljarder till aktiva åtgärder. Man beräknar att det skall finnas 28 miljarder till aktiva åtgärder 1993/94.

Utbetalningen av kontantstöd har ökat. Stödet var 18 miljarder 1991/92 och 33 miljarder 1992/93. Enligt den senaste prognosen är det uppe i 36 miljarder. Kontantstödet betalas ut utan att de enskilda får del av någon aktiv arbetsmarknadspolitik.

Börje Hörnlund talade om hur jag skulle bära mig åt för att upprätthålla missnöjesnivån. Jag är inte missnöjd bara för att jag skall vara missnöjd. Jag tycker dock ibland att de borgerliga vill privatisera för privatiserandets skull.

Jag kan se att det finns en ideologisk önskan om ett starkt omvandlingstryck på kommuner och landsting. Det står t.o.m. i årets regeringsdeklaration. Regeringen vill öka konkurrensen mellan egenregiverksamhet och enskilda alternativ. Man har lämnat en proposition där det står att hela den offentliga sektorn, förutom myndighetsutövning, skall vara utsatt för konkurrens.

Jag tror inte bara att det är pengar eller vilja som saknas. Man kan befara att det finns en ideologisk vilja att förändra offentlig sektor och att regeringen därför inte är så benägen att anamma de förslag vi har.

Om pengarna finns borde mina 186 kamrater som blir uppsagda i december utan problem få del av dem. Det har arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund faktiskt lovat i dag.

Anf. 9 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Börje Hörnlund och jag får nog ta en vers till om hur det egentligen ligger till med den kvalitetsförbättring som arbetsmarknadsministern tror skall uppstå om det blir mindre personal och minskad tid för arbetsuppgifterna.

Arbetsmarknadsministern tar ett exempel från en thoraxklinik, men i Östergötland är det inte i huvudsak thoraxkirurger som är uppsagda utan det är undersköterskor och vårdbiträden, som huvudsakligen ägnar sig åt omsorg om människor. I relationen mellan människor kan inte minskad tid, större brådska och tyngre arbete utgöra någon ökad kvalitet, det tror jag att vi kan vara överens om.

Sedan vill jag fortsätta i arbetsmarknadsministerns svar. Börje Hörnlund påstår att det finns en bred uppslutning från landstingen om att man är beredd att minska varslen och satsa på kompetensutveckling. SKTF har gjort en undersökning – den presenterades för en månad sedan – som visar att 15 landsting inte alls kommer att minska sina uppsägningar eller ompröva sitt beslut att varsla personal efter arbetsmarknadsministerns vädjanden. Bara tre landsting säger att de skulle kunna tänka sig att ändra sitt beslut.

Östergötlands läns landsting är uppenbarligen ett landsting som inte kommer att ändra sitt beslut, om man inte får extra pengar. Vad värre är, den borgerliga landstingsledningen har förhalat ett besked till de varslade och hållit dem i ett visst hopp sedan före sommaren, genom att hänvisa till en utredning som påstods pågå i regeringskansliet.

Det är mycket allvarligt, och jag vill inte spekulera i om den borgerliga landstingsledningen har ljugit för att slippa ta ställning i frågan när man känt

sig pressad, eller om det är så illa att regeringen ger olika signaler, beroende på i vilket departement som frågan skall besvaras.

I vilket fall som helst sitter vi i den situationen att man på olika sätt har försökt få de anställda att tro att om bara regeringen fattar ett beslut i frågan skall det nog lösa sig. Om man får extra pengar eller om man får tillstånd att använda arbetsmarknadsmedel kommer det att ordna sig, har man givit intryck av.

Just av det skälet tycker jag att arbetsmarknadsministern måste överväga att ta kontakt med sina borgerliga kolleger i landstingsstyrelsen i Östergötland och tala med dem om att de måste vara mycket mycket öppna för en lösning som går ut på att förhindra att varslen utlöses.

Det må vara Blekingemodellen eller Östgötamodellen eller någonting annat, men en lösning måste komma till stånd. En lösning anvisar vi i vår motion, och Sonia Karlsson har talat om den. Det handlar om att ge AMS de 3,8 miljarderna så att man kan satsa på kompetensutveckling och utbildning och på så sätt förhindra en högre öppen arbetslöshet i den offentliga sektorn.

Anf. 10 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Man skall vara saklig; det brukar Börje Hörnlund och jag vara överens om. Men det är inte alltid det blir så sakligt på den ena sidan – var god välj!

Jag ogillar att man ger skattesänkningar åt kapitalägare och aktieägare i en situation när statens kassakista är tom och kommunerna kommer i allt sämre finansiellt läge.

Jag ogillar att man då ger sig på de arbetslösa.

Jag ogillar att man lägger fram förslag om egenavgifter som gör dessa avdragsgilla, vilket ytterligare kommer att späda på underskotten i kommunerna med 1,5 miljarder.

Jag ogillar ett utförsäkringssystem som gör att socialbidrag blir det normala, med existensminimum för dem som kastas ut i arbetslöshet.

Så har arbetsmarknadsministern mage att tala om att vi försöker upprätthålla missnöjesnivån! Den som är ute och träffar drabbade människor mäter inte bara missnöjesnivån utan känner raseriet och den rättfärdiga vreden ute i landet.

Det handlar i det här fallet inte om budgetunderskottet. Det handlar om rundgång, och det är väl dokumenterat av AMS och av flera andra utredningar och organisationer.

Börje Hörnlund nämner arbetslinjen. Det är falskt! Vi har aldrig haft så stor andel människor som tar emot passivt stöd som i dag. Vi har lämnat arbetslinjen. För dem som är föremål för mer eller mindre aktiva åtgärder är det sämre kvalitet på åtgärderna. Arbetslösheten är ungefär dubblerad gentemot för ett år sedan, men arbetsmarknadsutbildningen har halverats.

Börje Hörnlund antyder nu att AMS inte har lyckats få upp åtgärdsvolymen. Jag sitter i arbetsmarknadsutskottet, och jag kan de här frågorna. Här handlar det om ett misslyckande för regeringen och för Börje Hörnlund personligen, vill jag säga, som arbetsmarknadsminister. De åtgärder som föreslås duger inte. Det går inte att fylla volymen.

Samtliga länsarbetsnämnder planerar på lägre nivåer – det gäller ung-

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

domspraktik och många andra åtgärder. Arbetsmarknadsutbildningen kan inte fylla sina volymer, när man har dragit ner utbildningsbidragen så som regeringen har gjort. Det här är ett misslyckande för arbetslinjen.

Det handlar naturligtvis väldigt mycket också om en ideologisk förnyelse – ett systemskifte, som moderaterna brukar uttrycka det. Ni vill dra ner på den kommunala sektorn. Ni vill privatisera. Ni vill faktiskt rasera välfärden. Det är grymt sagt av mig, men det är sant.

Jag upprepar frågorna: Är ni beredda att förstärka den kommunala ekonomin med direkta anslag? Är ni beredda att gå in med arbetsmarknadspolitiska åtgärder som gör att människor kan vara kvar i arbete – det kan gälla arbetstidsförkortning och det kan gälla utbildning? Är ni beredda att gå ut med ett regeringsuttalande där ni säger att uppsägningarna måste stoppas nu, för de sparar ingenting utan leder bara till rundgång?

Anf. 11 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Det är litet besvärligt att jag har en fjärdedel av den tid som ni har för att bemöta var och en av er, när ni är fyra.

Beredskapsarbeten talas det mycket om som ett universalmedel. Det finns pengar, men det går icke att få upp volymen, för kommunerna och andra arbetsgivare är inte intresserade av beredskapsarbeten av annat än investeringskaraktär. Så ni har inget alternativ till att klara arbetslinjen.

Ni väljer ut en liten bit här och en liten bit där, var och en av er. Jag måste ta det övergripande. Lyckas ni i era gemensamma strävanden att öka världens högsta budgetunderskott med ytterligare 35–40 miljarder kronor, får vi stigande räntor, färre ordinarie jobb och en mycket besvärligare arbetsmarknad. Det måste ni försöka tänka på.

De goda exemplen utgörs faktiskt i huvudsak av borgerligt styrda lands- ting och kommuner. Jag har försökt hitta flera s-exempel men har haft litet svårt att få tag i dem. Jag förutsätter att de goda exemplen också kommer i de kommunerna.

Det finns pengar i Arbetsmarknadsverket: en oerhört stor summa pengar. I fjol blev det över en stor summa pengar, och verksamheten gick lågt i gång månaderna 7, 8 och 9. Det gör att det finns ett antal miljarder kronor. Problemet består i dag inte i att det skulle saknas pengar i Arbetsmarknadsverket.

Men förhandlingarna går ju ut på – så är det i en överläggning – att motparten också måste ställa upp. Det är inte fråga om att ge 100 %, utan man för en förhandling och kommer tillsammans fram till ett resultat. Värmland har satsat stort, trots att man där har den sämsta eller näst sämsta ekonomin av alla i dag. Ändå tar man där sitt stora arbetsgivaransvar, under moderat ledning. Så det går inte att förenkla den här debatten hur som helst.

Jag tror att det är så här, Hans Andersson. Man kan placera pengar riskfritt i obligationer. För ett år sedan kunde man få 15 % ränta och på den intäkten betala 30 % i skatt. En liten företagare kan få betala 60 % i skatt på en långt lägre avkastning. Jag säger inte att näringslivet kommer upp till så goda avkastningar som det är när man inte tar risker, men det går inte att få stora investeringar i näringslivet om det skall vara sämre avkastning än

när man inte tar risk alls. Jag tror att Hans Andersson har varit med så länge och räknat så mycket att också han kan förstå det.

Jag har nu mött företrädare för olika partier både på den primärkommunala sidan och landstingssidan och vädjat till dem: Ställ upp nu! Ta upp detta i era grupper för att få en bredd över landet, och sedan ses vi den 8 december, när de båda kommunförbunden kommer till mig, så skall vi tillsammans ordentligt ta i det här!

Samma uppställning har vi från herrar och damer länsarbetsdirektörer, AMS ledning och förhoppningsvis AMS styrelse i dag. De är beredda att jobba ordentligt med de här frågorna. När vi har hört vad de säger den 8 december – jag är mycket mycket optimistisk och vet vad Arbetsmarknadsverket sitter och talar om i dag – skulle vi trots allt kunna säga att här finns förutsättningar och här finns pengar. Det är två parter som skall göra upp. Låt oss hoppas att de orkar göra upp i det lokala fallet.

Anf. 12 LARS STJERNKVIST (s):

Herr talman! Först mycket kort, så att vi kan lägga den debatten åt sidan: Varken jag eller, enligt vad jag har hört, någon annan i den här debatten har sagt att han eller hon vill öka budgetunderskottet. Vad det återigen handlar om är huruvida vi skall använda skattepengar till att betala människor som går sysslolösa eller om vi skall använda pengarna så, att de får använda sin yrkesskicklighet eller utbilda sig och höja sin kompetens. Det är detta och ingenting annat som är grundfrågan.

Sedan skall jag komma med ett sensationellt avslöjande för statsrådet, som säger att nästan alla de exempel han har hittat är borgerliga. Då skall jag i förtroende berätta att ni i förra valet vann i nästan varenda kommun och landsting i landet. Dessutom vann ni riksdagsvalet och har en stabil majoritet i den här kammaren. Det är just därför vi tycker att det är så märkligt att borgerliga politiker lokalt säger en sak medan borgerliga politiker här i kammaren säger en annan sak. Man skyller på varandra. Det är särskilt märkligt när politiker som tillhör samma vinnande sida i valet gör det. Det är alltså inte så särskilt märkligt att många av de goda exemplen är borgerliga. Tyvärr finns det t.ex. i Östergötland också exempel på motsatsen, dvs. mindre bra politiska ledningar.

Jag har all respekt för att statsrådet har ont om tid. Därför skall jag försöka sammanfatta våra frågor i en, så att det går att svara ett entydigt ja eller nej. Då skulle det egentligen räcka med ett par sekunder i nästa replik.

Vi har nu den situation som jag här har beskrivit. Det finns de offentliga arbetsgivare som har tagit sitt ansvar, gjort stora insatser och använt resurser på ett bra, förnuftigt, klokt och flexibelt sätt. Det finns också län, kommuner och statliga arbetsgivare som har hittat bra förhandlingsuppgörelser med arbetsmarknadsmyndigheterna. Det är bra. Dem behöver vi så att säga inte bry oss om. Dem skall vi naturligtvis applådera och ge en eloge. Men sedan återstår Östergötlands läns landsting, många kommuner och många statliga arbetsgivare, t.ex. Luftfartsverket, Försvaret och många andra, där man fortsätter att sparka ut folk i arbetslöshet. Min fråga är då: Är Börje Hörnlund beredd att använda sin diplomatiska förmåga och förhandlingsskicklighet för att förmå dessa återstående trilskande offentliga arbetsgivare att

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

vidta åtgärder så att man nästa år inte behöver sparka ytterligare en enda offentligt anställd? Ja eller nej?

Anf. 13 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Börje Hörnlund återkommer till att det övergripande är att inte öka budgetunderskottet. Då vill jag bara säga att vi från socialdemokratiskt håll i ett och ett halvt års tid har lagt motioner i denna riksdag om behovet av att stimulera ekonomin, att införa aktiva åtgärder för att få i gång efterfrågan och för att få i gång investeringar för att få nya jobb och därigenom minska arbetslösheten. Vi är helt på det klara med att en stor del av budgetunderskottet beror på den stora arbetslösheten. Det har vi velat motverka.

Men regeringen har valt den passiva vägen. Man har inte velat stimulera ekonomin och man har sagt sig att marknaden får sköta detta. Där skiljer vi oss i politiken.

Det förrföra svaret som arbetsmarknadsministern gav gjorde mig så nöjd. Börje Hörnlund sade att det finns pengar som går att använda på precis det sätt som vi socialdemokrater har efterfrågat. Nu ändrar sig arbetsmarknadsministern och säger att det finns pengar, men att de av något skäl inte går att använda, om jag förstod Börje Hörnlund rätt.

Det måste ändå vara ett stort misslyckande när Börje Hörnlund säger att det finns så mycket pengar i AMS – det klirrar i kassan – samtidigt som vi har en arbetslöshet på 8 % och en total arbetslöshet på ca 13 % och pengar finns som inte används för aktiva åtgärder.

I det förslag som vi har lagt fram i vår motion konstaterar vi att det är först när de människor som friställs från kommuner och landsting får en ny anställning som det blir en samhällsekonomisk vinst. Som det nu är går de som blir uppsagda nästa år ut i arbetslöshet. De får bara kontantstöd. Viktiga arbetsuppgifter blir inte utförda.

I vår motion, som Börje Hörnlund senare kan ta del av, finns en ordentlig kalkyl för hur det här skulle kunna se ut. Vi har då beräknat att den genomsnittliga lönen i kommuner och landsting är 14 000 kronor per månad. Den genomsnittliga arbetstiden är 80 %. Om man räknar ut lönen och lägger till arbetsgivaravgiften skulle staten få en kostnad för a-kassa plus arbetsgivaravgift, vilket innebär att staten kan betala ca 11 000 kronor i månaden utan att någon nettokostnad uppstår, just för att ha de här människorna i arbete. Den resterande delen, 15 %, skall kommuner och landsting bidra med. Det skulle innebära att det budgetunderskott som Börje Hörnlund pratar om inte ökar ett dugg. Flertalet av dem som har varsplats om uppsägningar är kvinnor. Med vårt förslag skulle det innebära att de skulle kunna ha kvar sina arbeten under nästa år. Vi kommer också att kunna ha en god sjukvård och omsorg.

Anf. 14 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern behöver inte alls vänta till den 8 december för att få Landstingsförbundets och Kommunförbundets besked om hur de tänker göra med uppsägningarna. Samtliga landsting har besvarat SKTF:s enkät om vad de tänker göra med sin personal under 1994. Som jag tidigare sade är det 15 landsting som inte ger ett vitten för Börje Hörnlunds vädjanden, om de inte får särskilda pengar för att åstadkomma någonting.

Därför vill jag nu be arbetsmarknadsministern att använda tiden fram till den 8 december till att förbereda och fatta sådana beslut som gör att de här landstingen kan ändra sig, inklusive Östergötlands. Läs noga den socialdemokratiska motionen! Den innehåller förslag.

Slutligen vill jag understryka Lars Stjernkvists enkla fråga: Kommer arbetsmarknadsministern att vidta sådana åtgärder att inte en enda människa ytterligare i rådande arbetsmarknadsläge behöver bli uppsagd från offentlig sektor? Frågan är lätt att besvara. Ja eller nej?

Jag vill tacka för debatten. Vi är många som har satt åt arbetsmarknadsministern hårt. Men vi har försökt ge uttryck för den oro och ilska som finns bland de offentliganställda ute i kommuner och landsting. Jag vill slutligen bara uppmana Börje Hörnlund: Gör något, gör något nu!

Anf. 15 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Jag kan hålla med om att Börje Hörnlund har ganska litet tid för repliker. Men när jag lyssnar på replikerna märker jag att det inte behövs mera tid. De är ganska innehållslösa.

Regeringen har själv vidtagit åtgärder som gjort beredskapsarbetena mindre attraktiva. Man sänkte ersättningsnivån. Beredskapsarbetena blir färre, eftersom både stat och kommun har mindre pengar.

Börje Hörnlund nämnde ingenting i sin senaste replik om arbetslinjen, vilket jag tror var klokt, eftersom det är ett faktum att arbetslinjen har övergivits. Det är ett faktum att vi aldrig har haft så stor andel människor i passiva åtgärder, det är ett faktum att de aktiva åtgärderna har blivit av allt lägre kvalitet. Dessutom saknas rimliga incitament för t.ex. utbildning. Därför lyckas inte AMS driva upp volymerna. Med de förslag som dessutom nu är lagda om ungdomspraktik etc. kommer det helt klart att bli ännu svårare att finna platser, och det blir ännu fler i öppen arbetslöshet.

Det finns en metod, och det är att satsa på just denna sektor. Där slår man inte ut kommersiell verksamhet och man stör inte marknaden. Det är en sektor där behoven finns. På andra sektorer är det ibland problem med marknaden – det finns inte tillräcklig efterfrågan och folk har inte tillräckligt mycket pengar. Ibland kan det vara problem på exportmarknaden. Men inom den här sektorn ligger behoven och väntar – i sjuksängarna, i lekhagarna på daghemmen och i skolorna. Behoven finns, och dessa skall vi tillgodose. Jag tycker att det är det viktigaste vi kan göra i ett välfärdssamhälle. Att vi i Vänsterpartiet skulle vilja spåda på budgetunderskottet vet Börje Hörnlund är fel. Det var fel i våras, och det är fel nu. När vi föreslår att pengar skall anslås för denna sektor är det för att man inte skall få lika höga kostnader som man har fått för Arbetsmarknadsfonden, där man måste låna pengar i Riksgälden eller utnyttja checkkrediten. Det skulle ge mycket sämre resultat och sämre innehåll. Men det handlar faktiskt om pengar. Det räcker inte med uttalanden. Uttalanden, samtal och förhandlingar är bra, men vi måste få in pengar.

Konsumtionsvolymen kommer att öka i kommunerna därför att behoven ökar. Men tilldelade medel minskar. Det har regeringen aktivt sett till.

Exempel: Blekingefallet. Det var en vänstermotion. Den fick stöd av socialdemokratin och kds, trots aktivt motstånd från moderater, folkpartister

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

och centerpartister, Börje Hörnlund. Det finns exempel från olika håll. Jag kan bara säga att för vänstern är det här den viktigaste frågan av alla, och vi kommer på alla nivåer att kämpa för att människor skall komma i arbete.

Mina frågor fick jag inget svar på. Jag förstår att det inte blir några extra kommunalekonomiska medel till den ordinarie verksamheten. Det blir ingen påplussning på arbetsmarknadspolitiska medel och tydligen inte något rejält uttalande till kommuner och landsting om att stoppa uppsägningarna, åtminstone för nästa budgetår.

Anf. 16 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Arbetet med kompetensutveckling – att utveckla arbetsorganisationen för en bra vård och omsorg – är mycket viktigt.

Jag kan vårdområdet efter väldigt många år i den delen av samhällslivet. Det gör att jag också har respekt för kommunalt självstyre. Besluten måste fattas där. Det jag har gjort är att jag när jag har varit runt i landet har kallat till mig och talat med mängder av kommunala företrädare. En stor del av dem träffas hos de båda kommunförbundsledningarna en gång i månaden. Jag har under hösten arbetat upp en viljeinriktning hos dem att ställa upp och hålla arbetskraften om länsarbetsnämnden och arbetsförmedlingen kommer med pengar till utbildningsvikariat, som gör att man diskuterar i t.ex. företagsutbildningstermer. Då gör de en bra sak för sig själva, för man har långsiktig nytta av kompetensutveckling och all annan utveckling. Man gör en bra sak som arbetsgivare, och man gör en bra sak för samhället i stort. Det är viktigt.

Jag räknar faktiskt med att de båda kommunförbundsstyrelserna kommer att med kraft föra ut detta. Jag vet efter mina möten förra fredagen med länsarbetsnämndsdirektörerna och underhandskontakter hela denna vecka med arbetsmarknadsledningen dels att det finns pengar, dels att de är beredda att jobba. Men det är två parter som måste träffa avtal. Jag hoppas att det blir många avtal. Men det är inte jag som är ute och förhandlar i varje enskilt fall. Det är faktiskt t.o.m. förbjudet av grundlagen. Däremot har jag rätt att tala och bilda opinion för att detta goda skall ske.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Svar på interpellation 1993/94:22 om avvecklingen av arbetslivsfonderna

Anf. 17 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Björn Kaaling har i en interpellation frågat mig om jag är beredd att låta de regionala arbetslivsfondernas styrelser självständigt handlägga avvecklingen av fondernas kanslier.

Riksdagen beslutade våren 1992 (prop. 1992/93:100 bil. 11, ArU12, rskr. 203) att Arbetslivsfondens verksamhet – liksom dess administration – skall avvecklas successivt med sluttidpunkt den 1 juli 1995. Regeringen har därefter uppdragit åt centrala Arbetslivsfonden att ansvara för avvecklingen. I uppdraget ingår bl.a. att successivt genomföra nödvändiga uppsägningar av

personal inom organisationen. De regionala fonderna har mot bakgrund härav upprättat verksamhets- och personalplaner för avvecklingsarbetet och den centrala Arbetslivsfonden har därvid krävt att motsvarande en tjänst vid respektive fondkansli skall vara avvecklad senast den 31 december 1994.

När det gäller Björn Kaalings farhågor för uppföljningen av Arbetslivsfondens verksamhet vill jag framhålla följande. Verksamheten vid Arbetslivsfonden har aldrig varit avsedd att vara annat än tidsbegränsad. Någon större fast organisation för prövning och fördelning av Arbetslivsfondens medel samt för administration och uppföljning av fondverksamheten har därför inte skapats. I stället utnyttjas resurser hos andra myndigheter och organisationer bl.a. genom upphandling av olika slag av tjänster. Verksamheten bygger vidare på ett nära samarbete med arbetsmarknadens parter och med berörda myndigheter som Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetarskyddsstyrelsen och Riksförsäkringsverket. Genom bl.a. de samverkansformer som nu har etablerats på såväl central som lokal nivå finns goda förutsättningar för en smidig övergång till ett fortsatt förnyelsearbete även sedan Arbetslivsfonden har upphört med sin verksamhet.

Den centrala och de regionala arbetslivsfonderna har hittills beslutat om ca 8,5 miljarder kronor som stöd till omkring 15 000 arbetsplatsprogram. Som Björn Kaaling påpekar är det i slutskedet av Arbetslivsfondens verksamhet av mycket stor betydelse att kunna ta till vara och föra vidare den kunskap och de erfarenheter som vunnits i de olika projekt som har stötts med medel från fonden. Fondverksamheten får alltså denna inriktning, och den centrala Arbetslivsfonden svarar för att de mål och riktlinjer som riksdag och regering fastställt uppfylls. De små företagen utgör därvid en viktig målgrupp.

För att kunna genomföra en bra avslutning av Arbetslivsfonden är det viktigt att avvecklingen sker i ordnade former. För både verksamheten som sådan och för organisationens personal sker detta bäst genom att avvecklingen sker successivt på ett sätt som riksdag och regering beslutat.

Spridningen av kunskaper inom arbetslivsområdet är av väsentlig betydelse, inte bara för en förbättrad arbetsmiljö i en snäv mening, utan även som ett led i en utveckling av organisation och produktivitet i arbetslivet. Genom Arbetslivsfondens verksamhet har en stor mängd praktisk erfarenhet samlats vad gäller utformning av arbetsplatsprogram för en förbättrad arbetsmiljö och arbetsorganisation samt aktiv rehabilitering. Jag vill avslutningsvis peka på att i uppdraget till den särskilde utredaren (dir. 1993:15) med uppgift att utreda kunskapsspridningen inom arbetslivsområdet ingår att föreslå hur dessa erfarenheter skall kunna föras vidare efter fondens avveckling. Uppdraget beräknas kunna redovisas under våren 1994.

Anf. 18 BJÖRN KAALING (s):

Herr talman! Jag vill tacka arbetsmarknadsministern för svaret på min interpellation. Även om inte Börje Hörnlund svarar direkt på min fråga, framgår det av svaret att ministern inte är beredd att medverka till att de regionala arbetslivsfonderna själva får sköta sin avveckling i en takt som kan anpassas efter respektive regionala fonders egna behov.

Vi är helt överens om den centrala frågan, att det i slutskedet av arbetslivs-

fondernas verksamhet är av mycket stor betydelse att man kan ta till vara och föra vidare den kunskap och de erfarenheter som vunnits i de olika projekten som stöttats med medel från Arbetslivsfonden.

Vad vi däremot inte är överens om är hur man åstadkommer en bra avslutning på de regionala arbetslivsfondernas verksamhet. I svaret skriver arbetsmarknadsministern, vilket han också redogjort för här: "För att kunna genomföra en bra avslutning av Arbetslivsfonden är det viktigt att avvecklingen sker i ordnade former." Sedan hänvisar han till att en bra avveckling sker successivt.

Det är naturligtvis ingen motsättning mellan att ha kvar personalen ute i de regionala arbetslivsfonderna fram till den 30 juni 1995 och att ha en avslutning som sker i ordnade former. Det är inte nödvändigt att man säger upp personal på vägen fram till den 30 juni 1995. Man kan naturligtvis ha en ordnad avveckling även om all personal skulle sluta just vid detta datum.

Min erfarenhet är den att de regionala fonderna inte heller delar uppfattningen att det är nödvändigt att göra sig av med personal, så som det har föreskrivits från centralt håll, redan till årsskiftet 1994/95. Man säger åtminstone från den arbetslivsfond som finns i det län som jag representerar, Uppsala län, i sin personalplan bl.a. följande:

"* Uppföljningen av pågående ärenden bedöms öka successivt i omfattning för att sedan avta under det sista året, allteftersom program avslutas. Uppföljningsuppgifter kompliceras mot slutet av att inte båda handläggarna finns kvar och kan följa upp 'sina egna' program när samtidigt alla åtaganden måste avslutas, även om inte programmen är färdiga.

* Kunskapsspridning är en viktig del i fondens uppdrag och pågår redan nu jämsides med berednings- och uppföljningsarbetet och ska intensifieras när bidragsgivningen upphör. Fondens handläggare, med ingående kunskap om de olika arbetsplatsernas förändringsarbete, är givetvis viktiga medverkande i kunskapsspridningen. — — —

Med hänvisning till den verksamhetsplan resp plan för kunskapsspridning som styrelsen denna dag" – det var den 21 september 1993 – "antagit är det än mer motiverat att ha oförändrad bemanning fram till 30 juni 1995, dvs fondens slutdatum.

Mot bakgrund av de direktiv som gäller för fondens successiva avveckling är styrelsen emellertid nödsakad att föreslå att en tjänst som arbetslivssekreterare dras in från årsskiftet 1994/95."

Är det då inte bättre att låta de regionala fonderna själva, utifrån sina behov, avgöra hur avvecklingen skall gå till? Det kan väl inte vara nödvändigt att centralstyra de regionala fondernas nedläggning, när det finns så mycket kompetens ute i arbetslivsfonderna? Arbetsmarknadsministern måste väl ändå dela uppfattningen att kompetensen i personalfrågor nog finns ute på respektive arbetslivsfond, så att fonden själv skall kunna avgöra behovet av personal och den takt i vilken personalen skall sägas upp.

Anf. 19 HARALD BERGSTRÖM (kds):

Herr talman! Den fråga som tas upp i denna interpellation intresserar mig av ett ganska speciellt skäl. Men först ett par ord om avvecklingsplanerna, som har nämnts och som arbetsmarknadsministern har kommenterat i sitt

svar. I mitt hemlän, Kronobergs län, är avvecklingen faktiskt redan i gång så till vida att man redan har varslat människor om uppsägning. Under nästkommande år får två gå, en av dem ansvarig för småföretagsplanering.

Detta är litet märkligt, måste jag säga, när man samtidigt får veta att ärendemängden ganska kraftigt, för att inte säga dramatiskt, har ökat. Jag håller med föregående talare, Björn Kaaling, om att en strikt centralstyrd avveckling kunde ha undvikits.

Nu till en annan fråga som intresserar mig mer: erfarenhetsspridningen, som arbetsmarknadsministern talar om. Det har tillsatts en utredning om just detta som har ett år på sig fram till april att arbeta fram förslag. Nu ligger på riksdagens bord, herr talman, ett ärende om småföretagspolitik. Där ingår också de nya formerna för utvecklingsfondernas verksamhet. Utvecklingsfonderna gör ett bra jobb i länen. De har en mycket god erfarenhet av det lokala näringslivet och vet vad som fordras. De har naturligtvis ett samarbete med Arbetslivsfonden.

Jag skulle vilja fråga ministern om det inte finns en inte så liten möjlighet att länka över till utvecklingsfonderna den kompetens som arbetslivsfonden har dragit på sig genom åren, för att på det sättet få en kontinuitet i verksamheten. Hur ser ministern på detta? Meningen är väl inte att den här erfarenheten skingras. Jag ser risken att de något tunna direktiven för enmansutredaren, Birger Bäckström om jag minns rätt, kan leda till att utvecklingsfonderna inte får ett värdefullt tillskott i sin arsenal. Tack!

Anf. 20 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Arbetslivsfonderna har kvar i kassan i dag drygt 1,5 miljarder kronor. Det är order att de medlen skall vara rätt så småföretagsinriktade. Den centrala fonden har själv velat ha en stegvis avveckling och ett övergripande ansvar.

Hela tiden slutar anställda, inte på grund av arbetsbrist utan därför att de har fått annat jobb eller av någon annan orsak. Vid olika skeden kan det finnas anledning att t.ex. mellan två fonder koppla ihop chefskap innan fonderna definitivt skall vara avslutade. Det är praktiskt. Någon måste ju hålla i detta. Då förutsätter jag att den centrala fonden mycket noga bedömer hur situationen är ute i de olika fonderna. Det är dess skyldighet. Man skall arbeta effektivt med de medel som finns kvar och utföra bra arbete. Det är det övergripande intresset.

Jag tror säkert att en del av dessa människor – jag vill inte veta hur många – har sådan kunnighet och erfarenhet som gör att de mycket väl platsar i en utvecklingsfonds arbete. En del av dem, skulle jag tro, är tjänstlediga från andra befattningar och planerar att gå tillbaka dit. Så det är litet olika bakgrundsbild.

Beträffande utredarens arbete: Jag ser förhoppningsfullt på det arbetet. Man får då och då höra hur inriktningen är. Det är många som tycker att det som landshövdingen åstadkommer är viktigt. Han är omgiven av en mängd experter. Här har man inte skickat ut någon i ledet, utan olika generaldirektörer eller motsvarande har själva gått in och sitter med utredaren. Det intressanta är hur och via vilka kanaler kunskaperna förs vidare.

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 21 BJÖRN KAALING (s):

Herr talman! Naturligtvis finns det på de regionala arbetslivsfonderna anställda som är tjänstlediga från andra arbetsuppgifter. Det finns personal som säkert nu när fonderna skall läggas ner – det har man vetat hela tiden – söker sig till andra områden och försöker hitta annat jobb. Det hindrar ju inte en avveckling som faktiskt slutar den 30 juni 1995 i alla fall. Nog har man den kompetensen ute på respektive arbetslivsfond att man enligt lag och avtal kan klara av det om någon begär att få sluta innan den avtalade tiden har gått ut.

Även om den centrala arbetslivsfonden har önskan att avvecklingen skall ske på det sätt som det har givits direktiv om, tycker jag att det i alla fall är fel att inte låta respektive arbetslivsfond avgöra vilken personal man skall ha utifrån de behov man har för att kunna föra ut de erfarenheter som arbetslivsfonden har dragit på sig. Jag tror inte att det arbetet görs bäst på central nivå. Det är naturligtvis genom kontakter med småföretagen och med fackliga företrädare på lokalt plan som arbetet att föra ut erfarenheterna av arbetsplatsplaner och omorganisationer ute på arbetsplatserna görs allra bäst.

Jag tycker att det vore skäl för arbetsmarknadsministern att ompröva det tidigare ställningstagandet och faktiskt ge arbetslivsfonderna denna "mjuka" möjlighet.

Anf. 22 HARALD BERGSTRÖM (kds):

Herr talman! Jag skall bara kort säga att jag tycker att det är bra att arbetsmarknadsministern som ett alternativ har att fånga upp erfarenheterna i utvecklingsfonderna. Jag är mycket väl medveten om att en utredare har möjligheter att ta egna initiativ. Jag är också väl medveten om att ministern har fortlöpande kontakter med utredaren.

Jag vill ändå skicka med från Kristdemokraternas småföretagarråd att vi ser utvecklingsfonderna som en resurs. Som ministern vet har vi i Kronobergs län och Jönköpings län väl fungerande fonder. Där ser vi detta som en möjlighet att ytterligare förstärka fondernas verksamhet. Det vore förfärligt om erfarenheterna i arbetslivsfonden skulle rinna bort. Det får inte ske.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1993/94:41 om yttrandefrihet och anställningstrygghet

Anf. 23 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Annika Åhnberg har frågat mig, mot bakgrund av att en anställd vid Värö bruk avskedats på grund av "illojalitet", om regeringen är beredd att stärka anställningsskyddet så att de arbetstagare som uttalar kritik mot sin arbetsgivare inte på grund härav skall kunna skiljas från sin anställning.

Frågan kan delas upp i två delar. Det gäller dels frågan huruvida ett utnyttjande av yttrandefriheten är eller skall kunna vara grund för uppsägning eller

avskedande, dels frågan om man bör avskaffa möjligheten för arbetsgivaren att "köpa sig fri" efter en dom om att t.ex. en uppsägning är ogiltig.

Arbetsrättskommittén har i sitt delbetänkande Ny anställningsskyddslag (SOU 1993:32) behandlat frågan om uppsägning på grund av illojalitet och beskrivit rådande rättsläge.

Kommittén inleder med att påpeka att ett anställningsavtal innefattar ett krav på arbetstagaren att vara lojal mot sin arbetsgivare och att illojalitet därför i allmänhet är ägnad att i så hög grad rubba förtroendet för arbetstagaren, att saklig grund för uppsägning eller till och med avskedande föreligger, om inte händelsen är helt bagatellartad eller bedöms som ursäktlig.

Kommittén tar som ett slags illojalitet upp situationen att arbetstagaren vänder sig till en utomstående med negativa uppgifter om arbetsgivaren och dennes verksamhet. Kommittén konstaterar att man i dessa fall inte kan urskilja någon allmän princip när det gäller möjligheten att ingripa med en uppsägning.

Kommittén behandlar vidare det fallet att en arbetstagare vänder sig till en myndighet och anmärker på brister i arbetsgivarens rörelse. Kommittén säger här att Arbetsdomstolen som utgångspunkt angett att de förpliktelser som följer av anställningsavtalet inte innebär något avgörande hinder för arbetstagaren att påtala missförhållanden som råder i verksamheten men att det ytterst blir en fråga att bedöma i det enskilda fallet.

Kommittén konstaterar att arbetstagarens lojalitetsplikt inte hindrar att intern kritik förs fram mot arbetsgivaren, utan både arbetstagare och den fackliga organisationen tvärtom har en vidsträckt kritikrätt.

I sina överväganden förordar kommittén i delbetänkandet en viss skärpt inställning i fråga om illojalitet, dock inte i såvitt avser möjligheten till kritik mot arbetsgivaren. Kommittén understryker att det inte får bli några ingrepp i den grundlagsfästa yttrandefriheten och att den interna kritikrätten skall lämnas orörd så länge arbetstagaren inte hemfaller åt hotelser eller liknande.

Kommittén föreslår alltså ingen förändring av det rättsläge som i dag råder såvitt avser arbetsgivarens möjlighet att säga upp eller avskeda en arbetstagare som kritiserar sin arbetsgivare.

Med arbetsgivarens möjlighet att köpa sig fri avses bestämmelserna i 39 § anställningsskyddslagen. Enligt paragrafen anses ett anställningsförhållande upplöst om arbetsgivaren vägrar att rätta sig efter en dom, varigenom en domstol förklarat t.ex. en uppsägning ogiltig. Arbetsgivaren kan alltså inte tvingas att ha arbetstagaren fortsatt anställd hos sig. Arbetsgivaren skall emellertid betala skadestånd för sin vägran. Skadeståndet beräknas efter en schablon. Detta s.k. normerade skadestånd motsvarar 16, 24 eller 32 månadslöner beroende på den sammanlagda anställningstiden hos arbetsgivaren. Beloppet höjs för äldre arbetstagare. För kortvariga anställningar finns en jämningsregel. Skadeståndet beräknas alltså utan hänsyn till den verkliga skadan för arbetstagaren. Det är avsett att vara ett tryck av ekonomisk art på arbetsgivaren för att förmå honom att respektera meddelade domar.

Frågan huruvida lagen bör ändras så att arbetsgivaren hindras att med stöd av 39 § anställningsskyddslagen köpa sig fri från en anställd har behandlats av riksdagen ett flertal gånger. Senast 1990 (1990/91:AU5) uttalade arbetsmarknadsutskottet att det vidhöll sin tidigare uttalade uppfattning, att det

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

inte är en praktiskt genomförbar ordning att låta t.ex. arbetstagaren välja mellan skadestånd och att återgå till arbetet. Om arbetsgivaren inte böjer sig för en domstols dom och det ekonomiska tryck som skadeståndet utgör, får anställningsförhållandet anses upplöst så att den ohållbara situationen kan bringas ur världen.

Inte heller på denna punkt föreslår arbetsrättskommittén någon förändring. Kommittén uttalar att regeln är konstruerad på ett i huvudsak ändamålsenligt sätt.

Kommitténs förslag har remissbehandlats. Kommitténs förslag avseende de frågor jag berört behandlas inte i den av regeringen nyligen lagda propositionen om bl.a. ändringar i anställningsskyddslagen. Regeringen har inte heller några planer på att föreslå några förändringar i dessa regler.

Anf. 24 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Herr talman! Jag tackar för svaret av artighet. Jag tycker uppriktigt sagt inte att det är så mycket att tacka för.

Jag utgår ifrån att arbetsmarknadsministern delar min uppfattning att demokratiska fri- och rättigheter tillkommer alla, även löntagare. Jag utgår också ifrån att arbetsmarknadsministern delar min uppfattning att ansvaret för miljön tillkommer alla. Ändå levererar arbetsmarknadsministern här ett svar som innebär motsatsen. Det förefaller som om arbetsmarknadsministern besitter ett betydligt större mått av det som en f.d. anställd vid Värö bruk saknade, lojalitet uppåt – det finns egentligen andra ord för att bättre karakterisera det.

Värö bruk avskedade en anställd efter mer än 20 år på bruket därför att han som politiskt aktiv i ett parti haft kritiska synpunkter på brukets miljöambitioner. Arbetsmarknadsministern tycker att företaget gjorde rätt och hänvisar till att möjligheten till intern kritik finns.

Herr talman! Ett samhälle vars regering vill hänvisa åsikts- och yttrandefriheten till slutna rums interna kritik är illa ute. Vad arbetsmarknadsministern egentligen säger är att det inte är tillåtet för en anställd att på sin fritid ha kritiska åsikter om sitt företag. Detta är ett brott mot ILO-konventionen.

I svaret talar arbetsmarknadsministern om att illojalitet kan vara grund för avskedande. Det är inte detta som min interpellation handlar om. Interpellationen handlar om ifall det i detta fall är riktigt att företaget får kalla det illojalitet att en medborgare använder sin grundlagsskyddade åsikts- och yttrandefrihetsrätt för att i ett yttrande till en myndighet, Koncessionsnämnden, som är den myndighet som lägger fast miljövillkor, ha kritiska synpunkter på företagets miljöambitioner.

Regeringen anser uppenbarligen att människor av rädsla för att förlora jobben bör tåla med sådan information som kan ge myndigheter korrekta underlag för att fatta sina beslut. Är det demokrati? Jag tycker inte, herr talman, att detta är värdigt ett demokratiskt samhälle. Men regeringen försvarar det.

Detta hände med den nu gällande lagstiftningen, som alltså i viktiga avseenden är för svag och som dessutom innebär att en arbetsgivare som bryter mot lagen och avskedar den anställda, och det inte kan kallas illojalitet, trots det inte behöver ändra sig. Han behöver inte återanställa den avskedade.

Efter detta har det kommit förslag om ytterligare försämringar av anställningsskyddet till riksdagen, fast det hade behövts förstärkningar, inte minst i det här avseendet.

Herr talman! Skillnaden mellan höger och vänster kan ibland förefalla diffus. Regeringen, oavsett kulör, måste ta itu med hög arbetslöshet, budgetunderskott och besparingar. Men här, precis här, blir skillnaden glasklar. Den frihet som de borgerliga partierna talar om har alltid varit begränsad. Den har alltid undantagit löntagarnas rätt och möjligheter att ha synpunkter på och inflytande över deras arbete, fastän arbetslivet för alla människor är en mycket viktig del av livet.

Ni har vridit klockan tillbaka i många avseenden, men i det här avseendet kommer ni att misslyckas. Detta är förgången politik som tillhör ett förgånget samhälle. Människor accepterar inte längre att stå med mössan i hand inför överheten, och det kommer ni att bli varse.

Anf. 25 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Också jag får tacka för svaret eller åtminstone för möjligheten att den här frågan kommer upp.

Arbetsmarknadsministern sade en gång till mig vid en tidigare interpellationsdebatt kring arbetsrätten att han hade erfarenheter från sin ungdom, så han visste att man inte skulle stå med mössan i hand. Det var inte värdigt människor i ett demokratiskt samhälle. Det är en utveckling på gång i det svenska arbetslivet, där människor drivs tillbaka till precis den situationen. Man får lära sig att tåla och lyda, annars kan man packa och gå.

I ett program på TV om just det här fallet med den uppsagde vid Värö bruk sade LO:s rättsjurist Kurt Junesjö: Jag tror inte att något stort företag sedan 30-talet har gjort ett sådant här frontalangrepp mot yttrande- och tryckfriheten i Sverige. På det sättet är detta helt unikt.

Det är många människor i Vänsterpartiet, fackligt aktiva och politiskt aktiva, som har tagit upp frågan i alla tänkbara sammanhang. Vi har ställt frågor. Vår partiordförande Gudrun Schyman har skickat ett otal brev till Börje Hörnlund, till regeringen och tagit upp frågan vid partiledardebatter. Men passiviteten är påfallande i detta djupt kränkande fall. Och det finns fler än ett fall. Inom just pappersindustrin var det ett fall i Ortviken, där en person av Arbetsdomstolen icke bedömdes vara sakligt avskedad, men företaget köpte ut honom häromveckan. I ett fall i Kvarnsveden har det skett förlikning. Man har pressat förtroendevalda som därefter har fått gå med ett avgångsvederlag. Väröfallet är dock det allra grövsta.

Det är tre aspekter som aktualiseras här. Den första är det som Annika Åhnberg berörde, nämligen den allmänt demokratiska aspekten, som berör yttrandefrihet och tryckfrihetsförordning. Det handlar alltså om våra grundlagsenliga rättigheter, som här är kränkta på djupet. Det är kanske inte arbetsmarknadsministern som skall svara på en sådan fråga, utan statsministern. Ett flertal av de punkter som ingår i stämningsansökan till Arbetsdomstolen handlar om detta. Arbetsdomstolen är förmodligen inte den rättsliga instans som har kompetens att döma i den här frågan.

Den andra aspekten handlar om arbetsrätten, om vilka motiv som det är möjligt att utnyttja för att säga upp människor av personliga skäl. Här talas

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

det om illojalitet och samarbetsvårigheter, utan att det finns någon saklig grund för detta. Utfallet blir uppenbarligen att även om Arbetsdomstolen säger precis detsamma som den berörde personen, som den berörda avdelningen i Varberg och som Pappersindustriarbetareförbundet, att handlings sättet är felaktigt, att det är rättsvidrigt och att det är ett maktövergrepp mot enskild person, kommer inte företaget att bry sig om det. Jag tänker läsa ur en utskrift från TV-programmet *Striptease*, som handlar om det här fallet.

Reportern frågar:

– Om Kjell Erik vinner i Arbetsdomstolen, får han börja jobba här igen då?

Platschef Bo Alberth svarar:

– Nej, det får han inte, och det har vi gjort klart för honom.

Sådant är rättsläget i Sverige 1993. Detta är fullständigt oacceptabelt. Inte bara av det skälet utan också av andra skäl har vi i Vänsterpartiet återkommit i frågan, som säkert arbetsmarknadsministern vet. Med anledning av propositionen om arbetsrättsliga förändringar har vi framställt ett yrkande om att vi vill skärpa lagstiftningen när det gäller möjligheten till det som vi kallar för utköp, dvs. möjligheten att trotsa lagen. Det kan tänkas att det finns fall där det är omöjligt för människor att få komma tillbaka, t.ex. vid ett småföretag, en liten kiosk, där kontrahenterna praktiskt taget slår sönder varandra om de kommer inom samma väggar, där arbetstagaren måste ha poliseskort för att över huvud taget ta sig in på arbetsplatsen. Men det här handlar inte om detta, utan det handlar om stora företag som kalkylerar sina risker och som bedömer vad som kan vara fördelaktigt för företaget, t.ex. att undvika intern kritik.

Utköp skall aldrig kunna ske. De förslag som jag har framställt innebär ett principförbud mot att trotsa domstolen i frågor av den här typen. Om det skulle finnas sådana synnerliga skäl som jag antydde, får man tänka sig oerhört höga skadestånd, t.ex. i den storleksordningen som förekommer inom EG när det gäller brott mot konkurrensregler. Det rör sig alltså om betydande procentsatser av omsättningen eller någonting i den riktningen. Men hela skadeståndet kan då naturligtvis inte gå till den drabbade – då blev han ju mångmiljardär eller månghundramiljonär i ett fall som Värö – utan man får göra en fördelning av ett allmänt skadestånd till staten, som visar att Sverige inte accepterar brott mot demokratin och lagtrots av den här typen.

Den tredje aspekten gäller frågan om företagsklimat, hur andan skall vara på arbetsplatserna och specifikt för det här fallet: hur vi skall framstå som miljönation. Här är det fråga om en person som utövar sin yttrandefrihet i lojalitet med företaget, för att få företaget att än bättre uppfylla de miljökrav som ställs, vilket i sig leder till förbättrad konkurrenskraft och ökade marknadsandelar. Den aktivitet som den här personen utförde för flera år sedan ledde bl.a. till att klorfri blekning blev den metod som snabbt blev huvudmetod inom massatillverkning. Det tjänar svenska pappersbruk pengar på i dag.

Jag vill fråga: Är arbetsmarknadsministern beredd att diskutera med Södra skog, som ju har bondekooperativ som bas, för att få Södra skog att uppmärksamma allvaret? Är arbetsmarknadsministern positivt inställd till att förändra lagen om anställningsskydd på det sätt som jag har antytt?

Anf. 26 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag tror att både Annika Åhnberg och Hans Andersson är väl medvetna om att jag som minister inte kan gå in och kommentera ett enskilt fall som är uppe till prövning i Arbetsdomstolen. Det är Arbetsdomstolens sak att avgöra detta.

Jag har redogjort för gällande rätt och för att det inte finns några förslag om ändringar framlagda, och det kommer inte heller att läggas fram några sådana förslag. Jag är medveten om att Vänsterpartiet har avgett en motion till riksdagen, som där skall diskuteras och behandlas.

Rent allmänt vill jag säga att det förekommer – lindrigt uttryckt – litet övertoner i den arbetsrättsliga debatten. Sedan den gamla LAS kom till 1989 har 600 000 människor förlorat sina arbeten. Tryggheten på arbetsplatserna består i väldigt hög utsträckning av helt andra faktorer. Ingen klok arbetsgivare, arbetstagar eller någon annan vill att människor i dag skall tiga och lyda. Det som för utvecklingen framåt på en arbetsplats är diskussion, utbyte av idéer och samverkan.

Som ni förstår kan jag tyvärr inte kommentera fall som ligger hos Arbetsdomstolen.

Anf. 27 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Herr talman! Jag är väl medveten om att vi inte kan diskutera ett enskilt fall här i kammaren. Men det fall som jag tog som utgångspunkt för min interpellation är bara *ett* exempel. Det är visserligen det mest drastiska och upprörande exemplet som vi på länge har sett här i landet, men det förekommer många andra fall och många situationer, där människor just i rädsla för att förlora sina jobb inte kan använda de demokratiska fri- och rättigheter som tillkommer dem enligt Sveriges grundlag. Det är då rimligt att man drar några slutsatser av rättsläget, om det är så, att en arbetsgivare enligt gällande lagstiftning kan göra sig av med en anställd för att denne anställd som är mån om miljön – som i det här fallet – har haft kritiska synpunkter på företagets miljöambitioner?

Oavsett utgången av fallet i Arbetsdomstolen kommer detta företag aldrig att vara tvunget att återanställa personen, därför att man med ett skadestånd kan göra sig fri från den möjligheten. Vad drar man då för slutsats? Om man värnar demokratin, om man menar att demokratiska fri- och rättigheter tillkommer alla, bör man rimligen dra slutsatsen att det är något fel på en lagstiftning som tillåter detta förhållande att kvarstå. Om man dessutom är minister i en regering har man större möjligheter än vi andra att omsätta de tankarna i ett förslag och föra dem till den här församlingen för beslut. Men den nuvarande regeringen har inte gjort det. Av det måste jag dra slutsatsen att arbetsmarknadsministern tycker att det är riktigt. Även om han inte här rent ut säger att han i det här fallet stöder Värö bruk, är det det han menar.

I stället kommer regeringen till riksdagen med förslag som ytterligare försämrar anställningsskyddet, som ytterligare ökar människors otrygghet och som gör det ännu svårare för dem att t.ex. ha kritiska synpunkter. Jag delar Hans Anderssons uppfattning att det som egentligen kan driva företagande och verksamheter framåt är att alla medarbetare kan vara med och ha synpunkter utan att behöva vara rädda för att förlora jobbet, att allas konstruk-

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

tiva idéer och förslag tas till vara. Det kommer att gynna både företagsamhet och t.ex. den yttre miljön. Men det motsatta, att försöka tysta människor med kritiska ståndpunkter, har hittills aldrig fört något samhälle framåt.

Anf. 28 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Jag är medveten om att Börje Hörnlund inte kan gå in på detaljer. Jag tror han är medveten om att min upprördhet är stor. Jag har varit inblandad på djupet och på tvären i det här fallet, och det är ett fruktansvärt rättsövergrepp som har skett.

Arbetsrättskommittén har egentligen inte gjort något åt det här i sina förslag. Vid beskrivningen av rättsläget noterades dock att man i första hand kan tala om illojalitet när det gäller en person som har en framskjuten position eller en nyckelbefattning, som sköter marknadsföring, sitter i ledningen osv. Då kan man skada ett företag om man är djupt illojal. Det tror jag att alla tycker är rimligt. Man säger att det också kan krävas lojalitet av andra anställda, så att man åtminstone inte åsamkar företaget skada. Så har det inte varit här. Jag vill påstå att den här personen har "förorsakat" företaget stor nytta, och det är det lätt att belägga om man ser bakåt i tiden.

Det finns en ILO-konvention där det står att man inte kan säga upp människor av det enda skälet att arbetstagaren har ställt sig bakom en anmälan till en myndighet. Nu har jag förstått, åtminstone av uttalanden i en annan fråga häromdagen, att den här regeringen inte bryr sig så mycket om ILO-konventioner. Det är trots allt av yttersta vikt att Sverige föregår med gott exempel.

Vi står nu inför aktioner som går åt köpbojkottshållet. Det som verkligen har förorsakat företaget skada är företagsledningens maktövergrepp mot en av sina anställda, mot den lokala fackföreningens vilja, mot det centrala facket och uppenbarligen – som jag bedömer det, men vi får ju domstolsutlåtande senare – mot själva rättsreglerna.

Jag tycker att trots att det inte är möjligt för Börje Hörnlund att ingripa i ett enskilt fall att saksäget är väl dokumenterat. Det finns uttalanden från företagsledningen som säger att den inte bryr sig ett ögonblick om vad domstolen kommer fram till. Man tänker helt enkelt bara säga upp den här personen ändå och betala litet grand.

Jag tycker att det finns anledning att göra uttalanden om att lagtrots inte är något som vi skall ha. Samarbete för att konstruktivt höja produktiviteten, skapa förbättrade marknadspositioner och hävda miljöintresset är vad vi skall ha på svensk arbetsmarknad.

På riksdagens bord ligger nu förslag som bl.a. bygger på ett fall av den här typen. De skall vara möjliga att genomföra. Det skall bli svårare och väsentligt dyrare att vara lagtrotsare.

Rent generellt måste den utveckling och offensiv mot fackföreningsrörelsen och de anställda som pågår på många håll i landet få ett stopp. Därför krävs det ett uttalande från arbetsmarknadsministern.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 29 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Gudrun Schyman har frågat statsministern om regeringen kommer att respektera folkomröstningens beslut att kärnkraften skall vara avvecklad till år 2010 och, om så är fallet, på vilket sätt regeringen kommer att verkställa folkomröstningens och riksdagens beslut om kärnkraftsavvecklingen. Interpellationen har överlämnats till mig.

Låt mig först erinra om hur det faktiskt förhåller sig. Den folkomröstning som hölls år 1980 var rådgivande, inte beslutande. Resultatet av omröstningen var i huvudsak följande. Ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skulle förekomma utöver de tolv reaktorer som då var i drift, färdiga eller under arbete. Kärnkraften skulle avvecklas i den takt som var möjlig med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för att upprätthålla sysselsättning och välfärd. Säkerhetssynpunkter borde vara avgörande för i vilken ordningsföljd reaktorerna skulle tas ur drift.

Kort efter folkomröstningen behandlades energifrågorna av riksdagen. Alla dåvarande riksdagspartier utom ett – nämligen Vänsterpartiet kommunisterna – ansåg att resultatet av folkomröstningen borde ligga till grund för inriktningen av den framtida energipolitiken. Riksdagsbehandlingen ledde fram till ett uttalande om att den sista reaktorn i Sverige skulle tas ur drift år 2010.

Riksdagen har sedan år 1980 fattat en rad energipolitiska beslut med utgångspunkt i resultatet av folkomröstningen. Det senaste beslutet av mer principiell räckvidd fattades i juni 1991. Beslutet grundades på den s.k. energioverenskommelsen i januari samma år mellan Socialdemokraterna, Folkpartiet liberalerna och Centerpartiet. I regeringsförklaringen för den nya regering som tillträdde efter valet i september 1991 uttalades att energioverenskommelsen låg fast. Därmed ställde sig ytterligare två riksdagspartier bakom överenskommelsen, nämligen Moderata samlingspartiet och Kristdemokratiska samhällspartiet.

Vad innebär då 1991 års beslut om energipolitiken såvitt gäller frågan om avvecklingen av kärnkraften?

Frågan om när kärnkraften skall vara slutligt avvecklad var inte föremål för förnyad prövning eller nytt ställningstagande under de överläggningar som ledde fram till energioverenskommelsen. Den följande riksdagsbehandlingen ledde heller inte till något uttalande av riksdagen i frågan.

Däremot berördes frågan om kärnkraftsavvecklingens start och genomförande i energioverenskommelsen. Jag citerar:

”När kränkraftsavvecklingen kan inledas och i vilken takt den kan ske avgörs av resultaten av hushållningen med el, tillförseln av el från miljöacceptabel kraftproduktion och möjligheterna att bibehålla internationellt konkurrenskraftiga elpriser.”

En rad åtgärder med sikte på att underlätta en omställning av energisystemet beslöts av riksdagen år 1991, bl.a. ett program för effektivare användning av energi och stöd för elproduktion baserad på bioenergi och vindkraft. Resultaten av dessa åtgärder har redovisats årligen för riksdagen i budgetpropositionen. Så kommer att ske även i början av nästa år.

*Svar på
interpellationer*

Jag reagerar starkt mot Gudrun Schymans antydningar om att regeringen försöker sätta riksdagens beslut ur spel med tvivelaktiga metoder. I själva verket finns det knappast någon fråga om vilken riksdagen ges en sådan utförlig och kontinuerlig information som just omställningen av energisystemet. Riksdagen har därmed också goda möjligheter att bedöma behovet av ytterligare åtgärder på området, liksom att ta initiativ till sådana åtgärder.

Regeringen har ett starkt parlamentariskt stöd för sin politik i frågan om kärnkraftsavvecklingen. Vänsterpartiet är i sin fulla rätt att ifrågasätta denna politik. Jag kan dock försäkra Gudrun Schyman om att regeringen inte avser att föreslå någon ändring i förhållande till vad som tidigare har uttalats av riksdagen om kärnkraftens avveckling.

Anf. 30 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag ber att få tacka näringsministern för detta svar. Jag hade inte väntat mig att det skulle lyda annorlunda än att regeringen inte kommer att göra någonting åt den här frågan. Det är väl det som är kontentan av de här sidorna.

Jag skall kommentera svaret. Näringsministern sade att Vänsterpartiet var det enda parti som inte ställde sig bakom tolkningen av folkomröstningen. Det berodde på att vi ansåg att den tolkning som gjordes av majoriteten var alldeles för oprecis. Vi ville dessutom ha en snabbare avveckling och tydligare signaler om att en avveckling skulle bli verklighet. Vi ville undvika formuleringar som skulle kunna ge upphov till den typ av schackrande med folkomröstningsresultatet som vi nu kan se i praktiken.

Så till frågan om den fortsatta behandlingen i riksdagen. Jag är medveten om hur frågorna har diskuterats. Jag är medveten om den energiöverenskommelse som man har fattat. Den har inte varit föremål för förnyad prövning vad gäller ställningstagandet till avvecklingen. Såvitt jag förstår måste det innebära att årtalet 2010 ligger fast. Vi närmar oss det årtalet med stormsteg. Om avvecklingen skall vara genomförd år 2010 är det ju ganska många reaktorer som skall avvecklas. Det som jag och många med mig undrar över är naturligtvis hur det skall gå till vi när aldrig börjar med avvecklingen. Det är den stora frågan. Hur skall vi kunna tro att det här folkomröstningsresultatet och de politiska beslut som har fattats i den här kammaren skall bli verklighet om vi aldrig sätter fart och inte tar ett första steg i den här avvecklingen?

Näringsministern sade i sitt interpellationssvar att det har fattats beslut om en rad åtgärder med sikte på att underlätta en omställning. Jag undrar vilka åtgärder det är. Man har pratat om den här frågan i 20 år. Fortfarande kommer mindre än en procent av vår energi från alternativa energikällor. Så är det faktiskt. Fortsätter vi i den här takten, så kommer vi inte att klara en avveckling under överskådlig framtid.

Man hänvisar till de rapporter som skall föreläggas riksdagen och som skall ligga till grund för nya beslut. Det är väl de rapporter som NUTEK gör. Jag har den senaste rapporten med mig här. Man talar om hur det är men kommer inte med några förslag på vad som skall göras, något som har blivit mycket, mycket kritiserat.

Jag försöker inte antyda att regeringen skall sätta riksdagens beslut ur spel

med tvivelaktiga metoder. Men jag betvivlar starkt riksdagens och regeringens vilja att i praktisk politik genomföra det som folkomröstningen gav besked om.

Grundorsaken till min interpellation var en artikel i Dagens Nyheter. Där kunde man läsa att Folkpartiets talesman i dessa frågor – en kvinna – sade att året 2010 är en skrivbordsprodukt. Hon kunde mycket väl tänka sig att ersätta den gamla kärnkraften med en ny typ av kärnkraftverk.

Moderaternas talesman i den här frågan – med andra ord en person från näringsministerns eget parti – säger att det är orealistiskt att avveckla kärnkraften till år 2010 och att om det är något som behövs så är det nya kärnkraftverk. Det här tycker jag inte är en särskilt förtroendeingivande hållning från regeringens sida.

Det är mycket oroväckande för många människor i dag att se att ledande politiker och regeringspartierna agerar på detta sätt och öppet ifrågasätter folkomröstningens resultat. Jag tror att det är förödande att man låter det här ske nu när vi står inför en ny folkomröstning som rör en mycket stor och viktig framtidsfråga, nämligen frågan om Sveriges medlemskap i den europeiska unionen. Det gäller faktiskt nu att vi – och framför allt ni – skapar ett stort förtroende för folkomröstningsinstitutet såsom den institution och den möjlighet för demokratisk påverkan som det borde vara. Skall man skapa förtroende för folkomröstningsinstitutet måste man hantera resultaten på ett sådant sätt att en majoritet känner att det resultat som har kommit fram i folkomröstningen respekteras och följs upp i riksdagen av politiska beslut som säkerställer att beslutet i folkomröstningen blir verklighet.

Jag tycker att det är bra att ett av regeringspartierna – Olof Johanssons Centerparti – har tagit upp den här frågan. Olof Johansson säger att det är en fråga om demokrati. Han undrar hur väljarna skall kunna lita på politikerna om de går emot folkomröstningen och inte vill följa upp sina egna politiska beslut. Detta säger Olof Johansson som är minister i den borgerliga regeringen. Jag säger exakt samma sak. Hur skall vi kunna lita på politikerna? Hur skall människor utanför det här huset kunna lita på sina förtroendevalda om man inte får bekräftelse i form av politiska beslut?

Anf. 31 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Folkomröstningens rådgivande beslut fullföljs fullt ut, varken mer eller mindre. Den trepartiöverenskommelse som slöts vintern 1991 följer mycket väl upp folkomröstningens resultat.

Jag återknyter gärna till det korta citatet som väl sammanfattar vad som stod på de segrande valsedlarna i folkomröstningen. I trepartiuppgårelsen skrevs: "När kärnkraftsavvecklingen kan inledas och i vilken takt den kan ske avgörs av resultaten av hushållningen med el, tillförseln av el från miljöacceptabel kraftproduktion och möjligheterna att bibehålla internationellt konkurrenskraftiga elpriser".

Folkomröstningens resultat fullföljs med full kraft. Den överenskommelse som slöts mellan tre partier och som denna regering har ställt sig bakom, har också följts upp med betydande extra program och insatser för energisparandet och för att ta fram resurser för att kunna få fram alternativa konkurrenskraftiga energikällor som även kan upprätthålla sysselsättning och välfärd,

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

som det stod på valsedeln från år 1980. Besluten måste hålla kravet på stabilitet och långsiktighet, eftersom investeringar i energisparande och kraftproduktion görs med mångårig framförhållning. Det är precis det vi håller på med. Avrapporteringen sker inte direkt via NUTEK utan i budgetpropositionen.

Anf. 32 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag tror att vi har mycket olika uppfattningar om vad som inbegrips i uttrycket "med kraft". Jag tycker att den sittande regeringen, i det här avseendet, visar allt annat än kraft. Man kan väl inte, Per Westerberg, säga att ni med kraft genomför folkomröstningens resultat när mindre än en procent av vår energi i dag kommer från alternativa energikällor. Jag tycker inte att det är särskilt kraftfullt.

Vad ni möjligen gör med kraft i regeringen är att driva era egna partipolitiska åsikter i den här frågan. På det sättet blockerar ni fullständigt en konstruktiv diskussion och konstruktiva framtidsytande lösningar som skulle innebära att vi skulle kunna avveckla i tid, dvs. senast år 2010, och att vi då har väl fungerande alternativa energikällor. Det gäller inte omöjliga tekniska lösningar.

Runt om i världen finns exempel. Vi kan ta vindkraften i Danmark som ett exempel. Det går alldeles utmärkt. Det går faktiskt att driva sådana här saker. Solkraften har också utvecklats. Trots att man inte har fått särskilt mycket stöd i regeringens ekonomiska politik går det framåt. Det måste vara möjligt att driva på i mycket större utsträckning.

Om det skulle fattas ett politiskt beslut i denna riksdag med innebörden att avvecklingen skall vara genomförd år 2010 punkt slut, skulle det vara en signal till hela energisektorn. Producenterna och övriga delar av den branschen skulle naturligtvis sätta fart och vara med och utveckla de alternativa energikällorna som dessutom skulle utgöra en utmärkt exportvara. Men det behövs en tydlig signal så att också branschen förstår att vi menar allvar.

När jag lyssnade till Per Westerbergs svar undrade jag om avvecklingens slutår 2010 fortfarande existerar. Är det inte innebörden av de politiska beslut som har fattats här? Det jag får som svar och till livs här är citatet om när avvecklingen skall inledas. Vi kan väl inte vänta till år 2009?

Anf. 33 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! År 2010 var uttolkningen av resultatet som skedde efter en socialdemokratisk riksdagsmotion i näringsutskottet 1980. Jag var själv med i näringsutskottet vid denna tidpunkt. Vi har sedan haft flera energipolitiska beslut i denna riksdag, senast våren 1991, som har fortsatt att uttolka resultaten och som har gällt vilka åtgärder man behöver vidta för att försöka nå de mål man har ställt upp och för att fullfölja beslutet i folkomröstningen.

Vi har inte en planhushållning där vi säger att vi bara skall fasa ut ett antal kärnkraftverk. Även på folkomröstningens valsegel fanns krav på att man skulle upprätthålla sysselsättningen och välfärden. Det ställer även krav på hur utfasning av kärnkraft skall gå till i Sverige.

Vi har satt in betydande resurser på energibesparande, så betydande att

vi även får en hel del kritik för detta, beroende på vad det kan innebära för hälsoläget vid energibesparingar i bostäder.

Vi har satt in insatser för att få fram de alternativa energikällorna. Det finns restriktioner även för dem, både ur säkerhets- och miljösynvinkel, men också ur kostnadssynvinkel. De skall vara konkurrenskraftiga, så att vi kan upprätthålla sysselsättningen och välfärden i landet. Därför är det inte självklart att man bör fasa ut i jämn takt – man gör det vartefter resultat uppnås inom respektive område.

Vi är konsekventa och långsiktiga. Vi för en stabil energipolitik i enlighet med folkomröstningens resultat för att kunna möjliggöra långsiktiga investeringar. Det är nödvändigt för att man skall kunna få bra investeringar som är kostnadseffektiva och därmed uppfyller de målsättningar som riksdagen har ställt upp.

Anf. 34 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Det är nog så, att näringsminister Per Westerberg undviker att svara på min fråga. Den var mycket enkel och konkret: Är det inte så, att beslutet om avveckling senast år 2010 ligger fast? Har riksdagen fattat några politiska beslut som innebär att det datumet har upphört att gälla?

Jag anser att datumet ligger fast och undrar: Hur skall vi i praktiken kunna förverkliga avvecklingen till år 2010 om vi inte börjar nu? Jag tror inte att det är möjligt att genomföra avvecklingen på mycket kort tid eller att vi på en gång kan stänga av alltihopa det sista året. Vi måste börja nu om vi skall ha den planmässighet och den kontinuitet i tillförsel av el som behövs.

Det innebär att vi avvecklar i takt med att andra, förnyelsebara energikällor kommer fram. Det är regeringens ansvar att se till att detta sker på ett bra sätt. Det borde också vara regeringens ansvar att se till att kärnkraftselen inte subventioneras på det sätt som den gör i dag utan utsätts för en rimlig konkurrens. På det sättet kan man också släppa fram andra energislag i en mer jämbördig konkurrens än vad som nu är fallet.

Det vore intressant att få ett besked – ligger beslutet om avveckling år 2010 fast? Om det gör det – vilket jag och tydligen också Olof Johansson, Per Westerbergs ministerkollega, anser – så vore det rimligt att förstärka det genom att stifta en lag i riksdagen om att kärnkraften skall vara avvecklad innan dess och genom att göra upp en ordentlig plan över hur det skall gå till.

Jag tycker inte att planering är av ondo. Man måste använda sig av en förnuftig planering om man vill uppnå de politiska mål som man säger sig arbeta för.

Jag har alltså uppfattat det som att regeringen är djupt splittrad i denna fråga och att både Folkpartiet och Moderaterna helst ser att folkomröstningsresultatet inte uppfylls i praktiken. Men då binder man ris åt sin egen rygg inför folkomröstningen om medlemskap i den Europeiska unionen som vi står inför nu eller nästa år.

Om inte människor är övertygade om att det de säger i en folkomröstning kommer att respekteras av de folkvalda, är vi mycket illa ute. Då har ni bidragit till att underbygga de stämningar som finns i dag, nämligen att många människor känner att politikerna inte bryr sig om vad de tycker och tänker.

Som politiker har vi ett intresse av att försvara demokratin, utveckla den

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

och skapa respekt för de demokratiska institutionerna. Folkomröstningsinstitutionen är en sådan.

Anf. 35 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Det är hela valsedeln från 1980 som gäller. Det är ganska typiskt att Vänsterpartiet kommunisterna ställde sig utanför riksdagsbeslutet om uttolkningen av den.

Precis som Gudrun Schyman här i dag, vill man bortse från den andra delen av valsedeln. Men även upprätthållandet av sysselsättningen och välfärden är centrala delar i det energipolitiska beslutet från 1980. Det går alltså inte att lösa alla problem bara genom lagstiftning. Det vore mycket bekvämt om vi kunde lagstifta om större ekonomisk tillväxt eller ökad välfärd, men detta uppstår inte genom lagstiftning utan genom de åtgärder vi vidtar för att nå respektive mål.

Regeringen är inte djupt splittrad. Det kanske är en besvikelse för Gudrun Schyman att Sveriges riksdag har en majoritet på mellan 85 och 90 % bakom trepartiuppgörelsen om kärnkraften och energin. Vi har som mål att klara detta till år 2010 och anvisar medel för det. Men det finns restriktioner, nämligen sysselsättningen och välfärden, som också måste klaras.

Därför vidtar vi åtgärder för att spara energi och för att få fram alternativa energikällor. Vi skall på så sätt både kunna klara av restriktionerna och förverkliga slutmålet som sådant. Det är inte beslutet via lag eller planeringen i sig det handlar om. Det är fråga om att släppa till resurser och att skapa möjligheter att rent tekniskt få konkurrenskraftiga priser på el som säkrar just sysselsättningen och välfärden. Därmed klarar vi också att genomföra det avvecklingsbeslut som faktiskt fattades 1980.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1993/94:42 och fråga 1993/94:79 om kärnkraftens tillförlitlighet

Anf. 36 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Rolf L Nilsson har i en interpellation frågat vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att samtidigt trygga landets energiförsörjning och säkerheten vid kärnkraftverken. Vidare har han frågat om regeringen planerar att ta upp överläggningar med ägarna till Oskarshamn 1 om slutlig stängning av reaktorn, när regeringen tänker påbörja arbetet med en lag om avvecklingen av kärnkraften och vilken katastrofplanering regeringen har för stängning av flera reaktorer. Bakgrunden till frågorna är att ett antal kärnkraftsblock har varit avställda under hösten.

Göthe Knutson har mot samma bakgrund frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta i syfte att säkra vårt lands långsiktiga elförsörjning.

Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang. Jag har samrått med miljöministern, som inom regeringen svarar för frågor om kärnkraftens säkerhet.

Först skall jag kort redogöra för läget i fråga om de berörda kärnkraftsblocken och leveranssäkerheten i södra Sverige.

I mitten av oktober var sex av landets sammanlagt tolv kärnkraftsblock avställda. I Ringhals 1 och Oskarshamn 2 var den årliga revisionen ännu inte avslutad. I Barsebäck 2 pågick reparation av korrosionsskador i inneslutningen, medan Barsebäck 1 undersöktes i syfte att klarlägga om även denna reaktor hade liknande skador. Två block, Oskarshamn 1 och Ringhals 2, var avställda för större reparationer.

Elförsörjningsläget i södra Sverige förvärrades den 18 oktober då ett tillfälligt elfel uppstod i Oskarshamn 3. Därmed var sju kärnkraftsblock avställda, däribland samtliga i Barsebäck och Oskarshamn. Elförsörjningen klarades genom att oljekondenskraftverket i Karlshamn startades och genom att kraft kunde köpas från Danmark. Dessutom utnyttjades tidvis de gasturbinanläggningar som finns i södra Sverige.

Efter några dagar kunde två av de avställda kärnkraftsblocken tas i drift. Nu har ytterligare två block startats, och åtminstone ett till väntas kunna tas i drift omkring årsskiftet. Elförsörjningsläget i södra Sverige är därmed åter nära nog normalt.

Det som inträffat i höst – och liknande händelser förra hösten – visar dock att risken för störningar i elsystemet är förhållandevis stor i denna del av landet. Ett fåtal kärnkraftsblock svarar för en mycket stor del av basproduktionen av kraft. Marginalerna i systemet är mindre i södra Sverige än i andra delar av landet. Södra Sverige är därför starkt beroende av överföring på stamnätet norrifrån, av förbindelserna med Danmark och av egna reservanläggningar.

För närvarande är överföringskapaciteten på stamnätet till Skåne begränsad. Kapaciteten kommer att höjas genom byggandet av en ny ledning på Västkusten till Helsingborg, som nu projekteras och som beräknas bli färdig år 1996. Vidare pågår byggandet av en förbindelse mellan Skåne och Tyskland, Baltic Cable, som väntas bli klar omkring årsskiftet 1994/95. Genom dessa två nya förbindelser kommer leveranssäkerheten i södra Sverige att förstärkas avsevärt.

Jag skall också ge min syn på de mer grundläggande frågor som har aktualiserats genom höstens händelser och som berörs särskilt i Rolf L Nilsons interpellation.

Till en början vill jag erinra om den princip som gäller för fördelningen av ansvaret för elförsörjningen mellan staten och kraftföretagen. Denna princip slogs fast genom energiöverenskommelsen i januari 1991, som riksdagen ställde sig bakom. Jag citerar: "Det är kraftföretagens uppgift att med utgångspunkt i den av statsmakterna fastlagda energipolitiken planera och utveckla kraftsystemet så att landets behov av el blir tillgodosett."

Riksdagen och regeringen anger de förutsättningar som kraftföretagen skall arbeta inom. Så beslutar t.ex. statsmakterna om energibeskattningen och om miljöpolitiska styrmedel. Produktion, överföring och distribution av el kräver i allmänhet koncession så att miljö- och säkerhetsintressen eller andra allmänna intressen kan tillgodoses. Företagen har att bedriva verksamheten på ett sådant sätt att de krav som staten ställer blir uppfyllda.

Det behöver väl knappast påpekas att säkerhetskraven just på kärnkraf-

tens område är utomordentligt höga. Dessutom har de under åren successivt skärpts. Myndighetstillsynen på detta område är synnerligen noggrann. Sakerhetsmyndigheterna – dvs. Statens kärnkraftinspektion, SKI, och Statens strålskyddsinstitut, SSI, – har vittgående befogenheter, och deras verksamhet präglas av hög integritet. Det är uteslutet att myndigheterna skulle tillåta kärnkraftsföretagen att sänka säkerhetsnivån med hänsyn till problem med elförsörjningen.

Rolf L Nilson anser att de störningar som under de två senaste åren har uppträtt i kärnkraftsanläggningarna är yttringar av åldersproblem, som kommer att öka snarare än minska. Ett aktuellt underlag för bedömning av denna fråga finns nu i den senaste årliga rapporten från SKI om säkerheten vid de svenska kärnkraftsverken. Rapporten överlämnades till regeringen i början av veckan, och jag skall här återge något av vad SKI har sagt i rapportens sammanfattning.

SKI erinrar först om den gemensamma rapport som SKI och SSI avgav år 1990 om säkerhets- och strålskyddsläget vid de svenska kärnkraftsverken. Bland de slutsatser som drogs där var att det inte förelåg några skillnader mellan verken när det gällde risken för eller konsekvenserna av en allvarlig reaktorolycka. Det fanns heller inget som talade mot att samtliga reaktorer, om de underhölls väl, kunde ges en teknisk livslängd som sträckte sig till år 2010 och även längre. Det påpekades dock att en del större renoveringar och underhållsarbeten skulle kunna bli nödvändiga.

Så har också blivit fallet. En händelse i Barsebäck i juli 1992 visade på brister i nödkylsystemen i fem äldre kokarreaktorer. Dessa reaktorer fick ställas av för ombyggnad av systemen.

I den nu aktuella rapporten bedömer SKI att tillförlitligheten i kylsystemen i kokarreaktorerna nu är återställd till en tillfredsställande nivå. Emellertid påpekar SKI att ett antal materialproblem, i flertalet fall åldersbetingade, har lett till långvariga driftstillestånd för tre reaktorer.

I rapporten görs den sammanfattande bedömningen att problemen med nödkylsystemen och materialproblemen har lett till betydelsefulla tekniska säkerhetsförbättringar vid verken och avsevärda förbättringar av verkens eget säkerhetsarbete. Samtidigt har erfarenheterna pekat på vikten av en noggrann prövning av vissa äldre säkerhetsanalyser och konstruktionsföresättningar, liksom vikten av fortsatt skärpt uppmärksamhet på åldersbetingade förändringar.

Enligt SKI är den grundläggande säkerhetsstrategin – nämligen ett djupförsvar i flera led mot allvarliga olyckor – utformad utifrån förutsättningen att dolda fel och brister kan finnas, men att de inte skall leda längre än till tillbud utan allvarligare konsekvenser utanför anläggningen. Mot denna bakgrund ser SKI och SSI ingen anledning till omprövning av den riskbild som redovisades tidigare.

Jag har här ganska utförligt redogjort för de ansvariga myndigheternas bedömningar. Det kan inte råda någon oklarhet om att säkerhetskraven har absolut prioritet när myndigheterna tar ställning till frågor om kärnkraftsverkens drift. En ofrånkomlig konsekvens härav är att anläggningarna, så snart någon brist uppdagas, får tas ur drift tills bristen har avhjälpts. De problem som uppkommit under åren 1992 och 1993 har alltså inte inneburit någon

försämring av säkerheten i kärnkraftsverken. Däremot har de lett till ganska långvariga avställningar eller, med andra ord, en försämrad tillgänglighet för de berörda verken.

De två senaste åren har därmed inneburit ett avbrott i utvecklingen mot en successivt förbättrad tillgänglighet i de svenska kärnkraftsverken sedan början av 1980-talet. Vi vet inte i dag om det rör sig om ett tillfälligt fenomen eller om man nu måste räkna med en lägre tillgänglighet för verkens återstående livstid.

Jag utgår från att de berörda kraftföretagen med stort allvar uppmärksammar denna fråga. Det är företagens sak att ta ställning till om det är ekonomiskt rimligt att göra sådana ytterligare investeringar i anläggningarna som kommer att krävas för fortsatt drift. Det är också, i enlighet med gällande ansvarsfördelning, företagens sak att vidta åtgärder för att ersätta bortfallet av elproduktion från kärnkraftsverken när de slutligt tas ur drift.

Jag har ingen anledning att här gå in på frågan om de alternativa handlingslinjer som står till buds för kraftföretagen. Jag vill dock undestryka att vi inte längre skall räkna med att elförsörjningen tryggas enbart med nationella åtgärder. Ett viktigt inslag i den pågående reformeringen av den svenska elmarknaden är också att underlätta ett ökat utbyte av elkraft över gränserna. En liknande utveckling pågår i vår omvärld.

Genom en internationalisering av elmarknaden kommer de samlade produktionsresurserna att kunna utnyttjas bättre. Det blir också lättare att hantera problemen vid störningar i de nationella systemen, t.ex. om ett antal produktionsenheter faller bort. Som jag redan nämnt kommer Sydsveriges elförsörjning att stärkas väsentligt i och med att Baltic Cable tas i drift om något år. Vi kan räkna med en fortsatt utbyggnad av utlandsförbindelserna och en successiv integration av elsystemen i Nordeuropa.

Av vad jag nu har sagt följer att regeringen inte förbereder åtgärder av det slag som Rolf L Nilson efterlyser i sin interpellation.

Anf. 37 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag inleder med att tacka Per Westerberg för svaret. Det var ett intressant och utförligt svar. Den direkta kritik som jag skulle kunna rikta mot svaret är att det är mycket utförligt vad gäller min första fråga, nämligen säkerheten och tillförlitligheten, men att svaret bara i förbigående eller inte alls berör de tre senare frågorna. Dessa frågor rör sig om förhandlingar med ägarna om att Oskarshamn I skall få förbli avstängt, de rör sig om den centrala frågan om en avvecklingslag och om det som jag litet dramatiskt kallar för en katastrofplanering; en katastrofplanering som innebär att man har ett handlingsalternativ, om man av säkerhetsskäl behöver stänga många reaktorer.

Under gynnsamma förhållanden har vi haft sju reaktorer avstängda. Man kan tänka sig detta hända under besvärliga förhållanden, exempelvis mitt i vintern, och man kan tänka sig att t.o.m. fler reaktorer tvingas stängas av.

Ett par saker som jag vill lyfta fram i Per Westerbergs svar är det som han säger efter redogörelsen av läget under hösten 1993, dvs. att elförsörjningsläget vid årsskiftet 1993/94 beräknas vara nära nog normalt. Det innebär att regeringen gör bedömningen att försörjningsläget i södra Sverige är nära nog

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

normalt när två reaktorer är avstängda. Det är en bra markering av regeringen. Det innebär nämligen att vi kan börja diskutera en normalsituation med två reaktorer ur drift. Det innebär, enligt regeringens samlade bedömning, inga problem med försörjningen i södra Sverige, och det är i södra Sverige som problemen finns från försörjningssynpunkt.

Vi har här de faktiska förutsättningarna för en avveckling av två reaktorer. Min logiska slutsats blir då att två reaktorer kan förbli avställda. Jag är mycket glad om vi kan komma så långt att vi får ett beslut om att en reaktor, nämligen den äldsta, Oskarshamn 1, förblir avstängd för all tid framöver. Det är dessutom en synpunkt som inte är speciellt originell, utan som delas av många.

Regeringen säger att sårbarheten i södra Sverige också beror på att det är så stor andel kärnkraftsel där. En del av detta skall man klara genom att förbättra möjligheterna till överföring av kraft från norra Sverige. Då vill jag fråga: Anser inte Per Westerberg att det är rimligt att förbindelsen på Västkusten till Helsingborg, som beräknas bli färdig 1996, påskyndas? Per Westerberg säger ju längre fram i svaret att vi får räkna med en minskad tillgänglighet av kärnkraftsel framöver, med tanke på dessa återkommande ålderssymtom och åldersbrister. Jag bedömer detta som ett ökande problem, och jag tycker inte att SKI motsäger min bedömning.

Det är också intressant och viktigt att slå fast att SKI och regeringen gör bedömningen att kärnkraftselen och kärnkraftaggregaten troligen kommer att vara mindre tillgängliga nu än vad man har förutsatt, och att det sker ett trendbrott i den utveckling av ökad tillgänglighet och hög driftssäkerhet som man har talat om som ett kännetecken för de svenska kärnkraftsaggregaten.

En stor svaghet i den strategi för omställning av energisystem som regeringen har och som riksdagen har beslutat om, är att man har lagt över så mycket ansvar på kraftföretagen – i princip har hela ansvaret lagts på dem. Det skulle vara bra och acceptabelt om man kunde räkna med att kraftföretagen på ett lojalt och villigt sätt följer riksdagens intentioner. Här har ju, som Gudrun Schyman talade om tidigare, tunga företrädare för de stora kraftbolagen gått ut och sagt att de inte kommer att inleda en omställning av energisystemen, dvs. fasa ut kärnkraften, förrän det finns lagstiftning. De kommer inte att rätta sig efter riktlinjer i form av den energiöverenskommelse som vi har. Därför vill jag ha en kommentar till min fråga om lagstiftning på det här området.

I detta ligger alltså frågan hur länge företagen tror att de kan få köra sina kärnkraftsaggregat. Vi har ett problem, nämligen att det finns fyra aggregat som har tills-vidare-tillstånd att drivas efter år 2010. Det är också någonting som bör omprövas.

Anf. 38 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar näringsminister Per Westerberg för detta svar. Det är utförligt och alldeles utomordentligt. Någon gång kan man bryta trenden här i kammaren att inte vara tillfredsställd med svaret, och det gör jag nu.

Rolf L Nilson och jag har väsentligt olika syn på kärnkraften. När jag ställde frågan var alltså upp till sju reaktorer tillfälligt avstängda, och då upp-

stod naturligtvis en viss oro, inte minst inom industrin, som är så elkraftberoende. Min fråga gäller alltså, som näringsministern också konstaterade, att jag – och säkert många fler – vill veta vilka åtgärder som näringsministern vidtar i syfte att säkra vårt lands långsiktiga elförsörjning.

Med anledning av Rolf L Nilsons synpunkter tar jag mig friheten att ta fram en bedömning som har gjorts av Vattenfall nyligen, där man redan i rubriken konstaterar: "Reserver behövs och är inte liktydiga med elöverskott". Följaktligen är det inte heller detsamma som att vi nu bara kan ställa av kärnkraftreaktorer permanent och tro att det är tillfredsställande.

Här gör Vattenfall det konstaterandet att de senaste vintrarna har varit mycket milda, att vi har haft riklig nederbörd och att Sverige under goda år har en stark kraftbalans, men att det accentueras av minskat elbehov inom industrin. Den har under rådande lågkonjunktur minskat sin produktion och därmed sin elanvändning. När världskonjunkturen vänder får vi nu, genom en bra näringspolitik, också en god utveckling inom vår industri och produktion – produktionen ökar redan nu, i och med att exporten går bättre. Denna starkare högkonjunktur, som vi nu kan invänta, kommer naturligtvis att leda till att elproduktionsbehovet ökar.

Låt mig konstatera, vilket har gjorts många gånger, att tillgången på elenergi är ett fundament för all vår industri och därmed vårt välstånd. Det är också väsentligt att elenergin är billig. Kärnkraften är omistlig, enligt min bedömning, även på längre sikt i vårt land. Mot den bakgrunden vill jag också ta upp frågan om personalens kompetens på sikt.

"När de som var med om att bygga upp den svenska kärnkraften går i pension uppstår en kunskapslucka som hotar säkerheten vid kärnkraftverken. Verken har svårt att rekrytera nya specialister. Ingen forskare i dag vill ägna sig åt ett energislag som ska vara nedlagt om 17 år."

Detta konstaterande gör en utredning om säkerheten och informationshanteringen vid Vattenfalls kärnkraftverk. Det är landshövdingen i Norrbotten, Gunnar Brodin, som också är professor, som har lett utredningen. Enligt ett TT-telegram säger han att kärnkraftssäkerheten hotas av det faktum att reaktorerna åldras och att det kan bli brister i personalens kompetens. När de som har byggt upp kärnkraften har uppnått pensionsåldern kan det alltså bli ett tomrum här, när kunskapen och erfarenheterna försvinner.

Gunnar Brodin säger till TT den 9 september i år:

"Förutsättningarna för säkerhetsarbetet har ändrats sedan kärnkraftverken byggdes upp under 70- och 80-talen. Vi är nu inne i en förvaltningsfas och snart vidtar avvecklingen. Ändå behövs ny kompetens för att inte säkerheten ska äventyras."

Professorn och landshövdingen Gunnar Brodin efterlyser bl.a. en ny generation materielexperter och modern forskning om hur olika material uppför sig i kärnkraftsreaktorerna.

Jag frågar: Vill näringsministern också kommentera detta?

Anf. 39 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag skall först göra några kommentarer till Rolf L Nilsons övertolkningar av svaret.

Det står inte i svaret att det var ett normalt läge när två reaktorer var av-

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

ställda, utan att det var "nära nog normalt". Det finns alltså en distinktion där.

Det var inte heller så att vi förutsåg att tillgängligheten skulle bli sämre, utan vi sade att vi i dag inte vet om det rör sig om ett tillfälligt fenomen, eller om man nu måste räkna med en lägre tillgänglighet under verkens återstående livstid. Det är också en distinktion.

När det gäller Oskarshamn 1, är det helt uppenbart, precis som med alla andra kärnkraftverk och alla andra kraftstationer, att det förutsatts ett mycket bra och omfattande underhåll av kraftproduktionen. Hur mycket Oskarshamn 1 kommer att vara värt beror naturligtvis på det underhållsbehov och det kraftbehov som föreligger. Avgörandet på säkerhetssidan tas av myndigheterna, och det kommersiella avgörandet tas i företagen. Bägge kraven måste uppfyllas för att verket skall sättas i gång igen.

När det gäller en avvecklingslag vill jag bara ånyo notera att det – som jag sade till Gudrun Schyman alldeles nyss – inte är genom lagstiftning som vi uppnår resultat. Det gör vi genom de åtgärder vi vidtar för att kunna uppfylla de krav som folkomröstningen ställer på avveckling. Samtidigt skall vi klara sysselsättningen och välfärden och därmed även konkurrenskraftiga elpriser.

Om det finns de som gör uttalanden om att kärnkraften inte skall avvecklas vill jag bara säga att var och en må göra uttalanden utifrån sina utgångspunkter. Men i grunden gäller att om vi kan få fram ett energisparande som gör kraftverk onödiga eller om vi kan få fram alternativ med konkurrenskraftiga priser så skall folkomröstningens resultat självfallet fullföljas. Hela vår politik syftar till det.

När det gäller kraftföretagens ansvar vill jag bara notera att de självfallet måste följa riksdagsbeslutet. De skall fatta de kommersiella besluten – för säkerhetsbesluten står riksdagen och regeringens myndigheter, SKI och SSI.

Som svar på Göthe Knutsons frågor vill jag bara notera att det är alldeles uppenbart att vi behöver en ganska betydande reservkapacitet. Under de senaste åren har vi haft ganska begränsade marginaler i kraftsystemet totalt sett, trots att vi har en djup lågkonjunktur och trots att vintrarna har varit milda.

Under den konjunkturuppgång som nu har inletts, med en ganska kraftig ökning av industriproduktionen och kraftigt ökade investeringsbehov under 1994, kommer naturligtvis efterfrågan på kraft att öka, och därmed kommer ytterligare krav att ställas på kraftbalansen. Det gäller självfallet också om vi träffas av kallare vintrar, som kraftsystemet självfallet måste vara dimensionerat för.

När det gäller kompetensen på kärnkraftsområdet pekade Göthe Knutson på en mycket viktig punkt. Det gäller att upprätthålla den tekniska kompetensen inom svenska kraftföretag. Därför är det viktigt att svenska kraftföretag har möjligheter och ekonomiska resurser att nyttja den tekniska kompetensen även utanför landets gränser, exempelvis när det gäller kärnkraftssäkerhet i Ignalina och Sosnovyj Bor, när det gäller att åstadkomma en mycket miljövänlig kraftproduktion i oljeskifferverket i Narva med dess mycket stora miljöföroringar och när det gäller att medverka till energieffektivisering i stora delar av omvärlden. Det är något som många kraftföretag från andra länder gör. Det är viktigt att också svenska kraftföretag kan medverka

i detta arbete för att man skall kunna upprätthålla den tekniska kompetensen och ha yrkeskarriärer kvar, så att det går att upprätthålla mycket höga säkerhetskrav på svenska verk.

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 40 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag har för mig att jag sade att situationen i södra Sverige var nära nog normal – jag försökte alltså att citera ordagrant ur interpellationssvaret. Jag tycker att det är en tillräckligt tydlig markering från regeringens sida.

Det är riktigt att det kan vara fråga om en tillfällig nedgång i tillgängligheten. Men det kan också vara så att de problem nu uppträder som man rimligtvis måste vänta sig av åldrande anläggningar. När det gäller gamla kärnkraftsanläggningar finns det dessutom inte så mycket internationell erfarenhet att falla tillbaka på, utan här ställs vi inför nya problem. Där tycker jag att man rimligtvis måste tillämpa försiktighetsprincipen fullt ut.

Vi kan alltså inte räkna med annat än minskad tillgänglighet, och det betyder att vi måste ha möjlighet att möta en sådan minskad tillgänglighet. Jag undrar då: Är det enligt Per Westerbergs uppfattning tillräckligt med den förbättrade försörjningen från Norge, från norra Sverige och från Tyskland via Baltic Cable för att klara en sådan situation? Finns det inte, som jag sade, anledning att påskynda utbyggnaden av västkustförsörjningen till Sverige, med tanke på att vi behöver vara försiktiga?

Här vilar alltså ett tungt ansvar på företagen för genomförandet av energipolitiken. Man tvingar inte fram en utveckling eller konkreta resultat genom lagstiftning, men det sätter åtminstone ramar, och de juridiska ramar som skulle tvinga fram en kärnkraftsavveckling finns inte – åtminstone uppfattar inte företagen det på det viset.

Som jag nämnde finns det fyra tillstånd för kärnkraftsaggregat som är tills vidare-tillstånd, vilket motsäger 2010. Det tycker jag är en upprörande oklarhet.

När det gäller den ekonomiska sidan har vi försäkringsfrågan. Kärnkraftsaggregaten är subventionerade i den betydelsen att de inte, som andra anläggningar, behöver stå för det fulla försäkringsskyddet för skador som kan uppkomma. Det måste rättas till för att vi skall kunna få tillstånd en rimlig ekonomisk styrning av det hela.

Anf. 41 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar näringsministern för det avsnitt han här ägnade mina synpunkter. Jag konstaterar att jag fick ett starkt gehör hos näringsministern bl.a. för mina påpekanden om behovet av fortsatt – och skall vi säga ny? – forskning på kärnkraftsteknologins område. Då har jag bara ett par synpunkter och kanske en fråga.

Jag tänker då på det som Gunnar Brodin säger i den utredning jag har talat om – den befolkades också av professorn vid Tekniska högskolan Fred Nilsson, direktören vid Industriförbundet Lars-Gunnar Larsson och tillförordnade professorn vid Lunds universitet Sven Windahl – nämligen att ingen forskare i dag vill ägna sig åt den här "branschen", ett energislag som skall vara nedlagt om 17 år.

I det TT-underlag jag har tillgång till har man inte gjort några bedömningar av behovet av detta i vår omvärld. Det gjorde däremot näringsministern, vilket förvisso är mycket angeläget. I vårt närområde har vi de problem som vi har diskuterat här i kammaren – Sosnovyj Bor, Ignalina och andra kärnkraftverk, som är krutdurkar om det inte görs insatser. Enligt bedömningar som har gjorts av SKI:s företrädare kommer det att inträffa en olycka i Sosnovyj Bor inom tio år – och en sådan olycka är alltid allvarlig – om man inte kontinuerligt tar tag i de här behoven.

Frågan är då vad man internationellt kan göra. Jag utgår från att man i den sextatsgrupp som arbetar med de här frågorna också räknar med att Sverige finns med, med fortsatt tillgång till den expertis som vi är så kända för genom vår kärnkraftsindustri. Vi har nära nog varit ett världsledande land på det här området.

Min lilla avslutande fråga är: Kan näringsministern tänka sig några former för att hjälpa upp det här, så att utredningen från Vattenfall – Brodins utredning – inte bara blir ett papper i skrivbordslådan utan medför att det verkligen händer saker?

Anf. 42 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag instämmer gärna i att det finns ett betydande underhållsbehov inom all kraftproduktion, och i synnerhet naturligtvis i kärnkraftverk. Självfallet är säkerheten avgörande för att sådana kärnkraftverk skall få drivas. Sedan är det upp till företagen att göra de kommersiella bedömningarna av om det är lönsamt att göra de ytterligare investeringar eller vidta de underhållsåtgärder som säkerheten kan kräva.

Jag delar uppfattningen att kraftförsörjningen stärks högst påtagligt vid internationaliseringen av kraftproduktionen. Kablar söderut till Tyskland, en förstärkning av förbindelserna med Norge och även kablar till Baltikum utgör en internationalisering av kraftmarknaden som ökar säkerheten i det totala systemet med gemensamma kraftreserver som kan nyttjas i speciella situationer. Det innebär självfallet att reservkraftsbehovet ökar om vi skulle få en lägre tillgänglighet. Därmed ökar också den formella styrkan i kraftbalansen.

Jag ser fortfarande inte något behov av lagstiftning. Som jag ser det skapar en lagstiftning i sig inga resultat. Den skulle i stället vara mer av symbolkaraktär. Jag har inte någon större tilltro till att vi uppnår någonting på det sättet. Det avgörande för om vi kommer att nå fram i denna del är att vi gör målmedvetna satsningar på energieffektivisering och på forskning och insatser för att få fram alternativa metoder för energiproduktion.

Det är alldeles uppenbart att det finns tills-vidare-tillstånd för de fyra kärnkraftsreaktorerna. Denna fråga får tacklas när den dagen kommer. Jag tror inte att det är lönsamt för statskassan att göra det i förtid. Då kommer vi bara att på ett tidigt stadium hamna i en skadeståndsprocess. Jag anser inte att det är motiverat att dra i gång en sådan process i dag.

Till Göthe Knutson vill jag säga att elmarknadsavregleringen och internationaliseringen är mycket viktiga komponenter. Det gäller också Rolf L Nilsons frågor om säkerheten i kraftförsörjningen. Det gäller att vi tar till vara våra egna intressen av säkerhet i svenska kärnkraftverk, att vi utnyttjar den

tekniska kompetens, och det kunnande, som finns i Sverige. Den måste bibehållas, utvecklas och kunna hållas på en mycket hög nivå vid behov av ny- och reinvesteringar.

Jag ser framför allt internationaliseringen som viktig för att säkerhetskompetensen, miljökompetensen och även energieffektiviseringskompetensen skall upprätthållas. Därför är det viktigt att vi tar till vara denna nationella kunskapsresurs på marknader som har ett mycket stort behov av den. Det är detta som hela debatten om kapitaltillskottet till Vattenfall i sak handlar om.

Herr talman! Till sist vill jag säga att jag ser elmarknadsavregleringen som en mycket viktig punkt för att få ett effektivt och väl fungerande energisystem. Konkurrens skall ske genom effektivitet, inte via olika miljökrav eller säkerhetskrav.

Anf. 43 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag kan konstatera var min och Per Westerbergs – och regeringens – uppfattning skiljer sig åt. Jag anser att det behövs en lag för avveckling av kärnkraften. Jag anser att den signal som en avstängd reaktor innebär, dvs. en inledning av kärnkraftsavvecklingen, behövs för att man på allvar skall börja avveckla kärnkraften.

Jag delar Per Westerbergs uppfattning att det måste vara maximal säkerhet så länge kärnkraftverken finns. Den kompetens som behövs måste finnas. Det måste göras internationella insatser så att vi kan dela med oss av vår kompetens. Vi måste i stor skala satsa på att få fram alternativa sätt att producera energi. Jag tycker att regeringen gör för litet när det gäller sådana insatser.

Jag skulle vilja ägna några ord åt energibehovet för den framtida industrin i Sverige. Jag såg att Göthe Knutson nu gick härifrån, men han polemiserade mot mig tidigare. Jag tycker att han verkar vara litet konservativ. Jag får samma intryck av Per Westerberg. Man räknar med en framtida industri i Sverige som är energislukande på samma sätt som den var under 70- och 80-talet. Allt pekar på att en modern och konkurrenskraftig industri inte kan arbeta utefter sådana tillfälligheter som att energin är billig. Man måste arbeta med resurs- och energisnål produktion. I förlängningen ligger konkurrensfördelar på marknaden. Det finns alltså en arbetsmarknadspolitisk aspekt på det hela.

Internationaliseringen vore egentligen värd en egen debatt. Den är oerhört intressant och har många sidor. Internationaliseringen bör ju ge oss möjlighet att ha en lägre baskapacitet i Sverige än vad vi skulle behöva om vi till varje pris skulle vara självförsörjande. Det är också någonting som talar för att kärnkraftsavvecklingen fullt ut är genomförbar och givetvis bör startas så snabbt som möjligt.

Det finns en del andra aspekter. Man kan t.ex. hamna i situationen att man avvecklar kärnkraften, importerar kärnkraftsel, har ett ambitiöst program för koldioxidavveckling och får koleldade kraftverk. Detta problem tror jag måste lösas genom internationella överenskommelser snarare än genom att varje land för sig sköter det.

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 44 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag delar helt Rolf L Nilsons uppfattning att internationaliseringen är viktig när det gäller energiområdet. Det får inte vara olika miljökrav på kraftproducerande anläggningar eller olika säkerhetskrav på kärnkraftsverk som avgör om man är effektiv eller ej. Det måste vara likvärdiga krav. Man skall jobba med säkra, miljövänliga och effektiva anläggningar.

Jag delar inte uppfattningen att en lag för avveckling skulle vara en bra metod. Man skall i stället ha energieffektiviseringsprogram. Man skall få fram konkurrenskraftiga, alternativa produktionsmetoder som uppfyller miljökraven och som också gör att det blir konkurrenskraftiga priser på elen. På så sätt kan sysselsättningen och välfärden i riket upprätthållas.

Jag delar uppfattningen att industrierna inte skall tro att de kan få energi billigt i Sverige. De skall få energi till konkurrenskraftiga priser, motsvarande vad konkurrenter får. Den grundläggande konkurrensfördelen skall egentligen vara att de är duktiga i processen.

Herr talman! Till sist vill jag säga att det finns anledning att återkomma till internationaliseringen i den debatt som kommer att fortsätta på elområdet. Jag är dock personligen ganska optimistisk inför det fortsatta arbetet. Vi är på väg mot ganska betydande förbättringar. Jag tror att alla parter kommer att kunna tillgodogöra sig positiva resultat.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1993/94:27 om finansieringen av ett vårdnadsbidrag

Anf. 45 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Birgitta Dahl har i en interpellation ställt tre frågor till mig om vårdnadsbidragets finansiering. Den första frågan gäller statens nettokostnad för vårdnadsbidraget. Den andra gäller om vårdnadsbidraget kommer att innebära att föräldraförsäkringen eller barnomsorgen försämrats. Den tredje gäller hur regeringen avser att finansiera vårdnadsbidraget.

Statens nettokostnad för vårdnadsbidraget har av den arbetsgrupp som regeringen har tillsatt beräknats uppgå till 2 miljarder kronor. Det belopp på 5,4 miljarder kronor som Birgitta Dahl hänvisar till i sin interpellation avser nettokostnaden för staten innan statsbidragen till kommunerna har reglerats med hänsyn till kommunernas ökade inkomster genom vårdnadsbidragsreformen.

Bruttokostnaden för vårdnadsbidraget beräknas uppgå till 6 miljarder kronor. Från detta belopp skall dras alla de minskningar av olika kostnader och ökningar av olika intäkter för både staten och kommunerna som reformen ger upphov till. Eftersom det är staten som står för utbetalningen av vårdnadsbidraget är det rimligt att de intäktsökningar som faller på kommunerna återförs till staten. Det kan åstadkommas genom en reglering av statsbidraget till kommunerna.

På den statliga sidan uppkommer en besparing på ungefär 500 miljoner kronor till följd av att de s.k. garantidagarna i föräldraförsäkringen tas bort.

På kort sikt kan beloppet bli något lägre eftersom föräldrar med sparade garantidagar ges möjlighet att om de så önskar utnyttja dessa fram till den 1 juli 1996. Arbetsgruppen för vårdnadsbidrag har också föreslagit att vårdnadsbidraget skall ligga till grund för beräkningen av bostadsbidragen, vilket beräknas ge en besparing på ungefär 100 miljoner kronor. Regeringen har ännu inte utvärderat arbetsgruppens förslag. Reformen ger även upphov till en marginell ökning av den statliga inkomstskatten.

På den kommunala sidan ger reformen i huvudsak upphov till två olika typer av intäktsökningar. För det första ökar kommunernas skatteintäkter. Nettoökningen beräknas uppgå till 700 miljoner kronor, efter det att effekten av de slopade garantidagarna och rätten till avdrag för barnomsorgskostnader upp till 24 000 kr har beaktats. Vid ett avdragstak på 30 000 kr blir ökningen av kommunernas skatteintäkter ungefär 200 miljoner kronor mindre. Den nödvändiga regleringen mellan stat och kommun minskar i fallet med högre avdragstak i motsvarande grad, vilket innebär att statens nettokostnad ökar med samma belopp.

För det andra skapas genom vårdnadsbidraget ett utrymme för kommunerna att höja föräldraavgifterna till barnomsorgen. Med hänsyn till det kommunala självstyret bör staten avstå från att utforma detaljerade regler för denna avgiftshöjning. Beräkningen utgår från att kommunerna höjer avgifterna med ett belopp som för varje enskilt hushåll högst svarar mot det vårdnadsbidrag de erhåller.

Den totala inkomstökningen för kommunerna till följd av de ökade föräldraavgifterna har av arbetsgruppen beräknats till 2,7 miljarder kronor. Man har därvid beaktat att avgiftshöjningen kan komma att bli mindre för barn med kortare vistelsetid än heltid.

Det förslag till vårdnadsbidrag som utarbetats innebär inte någon försäring av den nuvarande föräldraförsäkringen. Som en naturlig följd av reformen försvinner emellertid föräldrarnas rätt till 90 dagars extra ledighet med en ersättning motsvarande garantinivån i föräldraförsäkringen, dvs. 60 kr per dag, eller 1 800 kr per månad. Denna rätt ersätts med ett vårdnadsbidrag på 2 000 kr per månad.

Jag vill även påminna om att regeringen i en proposition nyligen föreslagit att kommunerna skall vara skyldiga att se till att det finns barnomsorg åt alla familjer som så önskar från det att barnet fyllt ett år. Det kan vara fråga om kommunal, kooperativ eller enskild barnomsorg. För att säkerställa mångfalden föreslås även en skyldighet för kommunerna att betala ut bidrag till enskilda alternativ som uppfyller de kvalitetskrav som ställts upp. Någon förändring av detta förslag till följd av vårdnadsbidraget är ej aktuell.

Vårdnadsbidraget syftar till att öka småbarnsfamiljernas valfrihet och rättvisan mellan dem. Vårdnadsbidraget ökar möjligheterna för den som vill stanna hemma en längre tid. Vårdnadsbidraget ökar därmed småbarnsföräldrarnas möjligheter att anpassa yrkesarbete och omvårdnad om barnen så att familjens egna önskemål bättre kan tillgodoses.

Regeringen har för avsikt att i samband med budgetpropositionen återkomma till riksdagen angående frågan om den återstående finansieringen av kostnaden för vårdnadsbidraget.

Anf. 46 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Det var upplysande och avslöjande, men inte upplyftande. Det gjorde mig djupt orolig. Finansministerns tal om valfrihet och rättvisa i sammanhanget var närmast utmanande patetiskt.

Vi socialdemokrater upplever det som nu händer med familjepolitiken som ett brott med tre decenniers hårt arbete för barnen och jämställdheten. Speciellt ledsamt är det att se gamla allierade i Folkpartiet i kampen för barnen och jämställdheten nu göra gemensam sak med bakåttsträvarna och medverka till att vrida utvecklingen tillbaka. Om ni i Folkpartiet höll fast vid er gamla politik skulle det finnas en hållfast majoritet i riksdagen för jämställdhetspolitiken.

Mina tre frågor var medvetet formulerade och uppställda i turordning. I den redovisning som regeringens arbetsgrupp gör framgår det att statens nettokostnader är 5,4 miljarder kronor. Det är kommunerna som tillgodogör sig höjningen av taxorna och skatteinkomsterna. Det framgår också av finansministerns svar.

Statens kostnader kan bara minskas om man tar från kommunerna och barnomsorgen. Det har nu finansministern bekräftat att man tänker göra. Då håller inte socialministerns upprepade försäkringar – som min andra fråga gällde – att man inte skall ta från barnomsorgen eller föräldraförsäkringen. Svaret visar att det är precis vad som skall ske.

När regeringen vidhåller att nettokostnaden för staten blir 2–2,2 miljarder bygger det på förutsättningen att man tar pengar både från barnomsorgen och från föräldraförsäkringen. Det finns ett brett motstånd mot detta ute i kommunerna, även bland borgerliga politiker. Det framgår av senaste numret av Kommunaktuellt.

Jag vill peka på effekterna för barnomsorgen, som redan nu befinner sig i våldsam kris. Det har skett mycket allvarliga försämringar av kvaliteten, och segregationen har ökat. Många barn far illa, och det gör också personal och föräldrar. Taxorna har redan höjts mycket kraftigt i de flesta kommuner, framför allt för låginkomsttagare och föräldrar med långa och obekväma arbetstider.

Om vi får en ny kraftig höjning av taxorna förutser jag att många föräldrar kommer att välja – eller kommer att tvingas välja, för att klara bostadskostnader, sänkningar i a-kasseersättningar och allt möjligt annat – att avstå från barnomsorgen och försöka ordna tillsynen på annat sätt. Det blir sämre för både barnen och föräldrarna. Det är vad detta kommer att leda till, och det är mycket allvarligt.

När man växlar över en del av det som i dag är föräldraförsäkring till förslag till vårdnadsbidrag innebär det att man växlar över till ett system som inte bara är konservativt utan också ur fördelningspolitisk synpunkt mycket dåligt.

Min första fråga till finansministern är: Är det för att dölja allt detta – dvs. att förslaget inte håller för prövning när det gäller jämställdhet, rättvisa, fördelningspolitik och omsorg om barnen – som regeringen har valt att bereda denna fråga, eller rättare: att inte bereda denna fråga, genom att se till att

det enbart förs samtal i hemliga rum, utan offentlig utredning och utan remissomgång?

Herr talman! Det finns här i riksdagen en majoritet mot vårdnadsbidraget. Det framgår av motionerna med anledning av proposition 1993/94:11 om barnomsorgslagen. Socialdemokraterna och Västernpartiet går emot förslaget därför att vi håller på barnen, barnomsorgen, föräldraförsäkringen och jämställdheten. Ny demokrati går också emot förslaget, eftersom de vill ha en ännu mer reaktionär familjepolitik och backa decennier tillbaka.

Min nästa fråga är: Vad gör regeringen i denna situation? Tänker ni vidhålla förslaget om vårdnadsbidrag även om det under höstens behandling av proposition 11 visar sig att det finns en majoritet mot det? Eller tänker ni förhandla med Ny demokrati för att göra upp om en politik som är ännu längre åt höger och ännu mer reaktionär?

Är det för att få tid och tillfälle till detta som frågans behandling återigen har bordlagts i socialutskottet, eller kan det trots allt tänkas att Folkpartiet kan ta sitt förnuft och sina gamla idéer till fånga och återgå till att samarbeta med oss socialdemokrater om en modern, jämställd och rättvis familjepolitik som sätter barnens bästa och kampen för jämställdhet i främsta rummet?

Anf. 47 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Alla barn i förskoleålder är i behov av kontinuerlig tillsyn från vuxna. Tillsynen kostar. Överlåter man tillsynen på någon annan betalas lön. Sköter man den själv avstår man från förvärvsarbete och går därigenom miste om lön. Det är alltså fråga om vem som skall stå för kostnaden.

Stat och kommun har genom finansieringen av den offentliga barnomsorgen gjort det möjligt för föräldrar att delta i förvärvslivet också när barnen är små. Finansieringen har garanterat en kvalitativt bra barnomsorg.

Den omfattande subventioneringen av den offentliga barnomsorgen har emellertid medfört att andra alternativ diskriminerats ekonomiskt. Ser man tillbaka på utvecklingen under ett par decennier kan man inte påstå att ansvariga ministrar i olika regeringar inte haft någon överdriven brådska att nå rättvisa mellan olika barnomsorgsformer. Dock har ganska mycket skett sedan mitten på 80-talet, och den nuvarande regeringen har medverkat till att öka valfriheten.

Finansieringen och tillgången på barnomsorgsplatser har hela tiden utgått från att en viss del av föräldrarna ställt upp och svarat för barnomsorgen av de egna barnen samtidigt som *alla* – jag vill betona detta – både de som fått barnomsorg och de som själva fått ordna sin utan stöd, har varit med om finansieringen av den samhällsstödda barnomsorgen via skatten och arbetsgivaravgifterna.

Med den omfattning barnomsorgen fått talar rättviseskäl för att alla barn i någon mån får del av samhällets barnomsorgsstöd. Valfrihetsaspekter talar också för ett omfattande stöd.

Olika opinionsundersökningar visar ett massivt stöd för tanken på ett vårdnadsbidrag åtminstone för de första förskoleåren. Stödet för ett vårdnadsbidrag tycks vara störst bland personer i de åldrar som har eller kan förväntas ha förskolebarn i lägre ålder.

De som har politiska och ideologiska skäl motsätter sig förbättrade möjlig-

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

heter för föräldrarna att stanna hemma ytterligare några månader på hel- eller deltid genom ett vårdnadsbidrag har därför riktat in sitt motstånd på finansieringssidan med påståendet att vi har inte råd med ett vårdnadsbidrag. Jag ser dagens interpellation som ett led i det syftet.

Herr talman! Jag vill fästa finansministerns uppmärksamhet på att interpellantens parti Socialdemokraterna i annat sammanhang föreslår ofinansierade momssänkningar i konsumtionsstimulerande syfte. Införandet av ett vårdnadsbidrag torde ha samma effekter. Innan en förändring i barntillsynsmönstret inträtt kostar reformen initialt en del pengar. Efter en tid bör reformen bli självfinansierad genom att behovet av offentlig barnomsorg minskar. De som i dag själva ordnar sin barnomsorg kommer nog att använda inkomstförstärkningen för konsumtion.

Herr talman! Jag tror inte själv på ofinansierade utgifter. Därför bör självfallet reformen finansieras fullt ut vid genomförandet. När man bedömer finansieringsbehovet för vårdnadsbidraget så bör man dock beakta förändringar i beteendet. Vi har anledning att anta att en del av de föräldrar som vill vara hemma några månader längre på hel- eller deltid hos sina barn kommer att vara det när vårdnadsbidraget införs. Då uppstår en kostnadsminskning inom den offentligt finansierade barnomsorgen. Arbetsgruppen för vårdnadsbidraget har inte beaktat några sådana aspekter.

Min fråga till finansministern är: Kommer finansministern att beakta ett lägre finansieringsbehov – eftersom det blir förändringar i barntillsynsmönstret när vårdnadsbidraget kommer?

Anf. 48 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag är intresserad av finansieringsfrågan. Som finansministern nämnde fattas det 2 miljarder kronor för att finansiera vårdnadsbidraget fullt ut. Det har diskuterats olika förslag. Ett mindre välbetänkt är detta att man eventuellt skulle avskaffa det första barnbidraget. Om vi skall avskaffa ett barnbidrag är det självfallet det sista barnbidraget i flerbarnsfamiljer som vi skall avskaffa eftersom det sista barnet relativt sett kostar minst. Det första barnet är det dyraste av barnen i en barnaskara.

Men det finns ju också ett annat sätt att göra en besparing. Vi skulle kunna slopa flerbarnstillägget. Det uppgår till inte mindre än 1,3 miljarder. I dagens läge finns det ingen anledning i världen till varför vi skall ha ett flerbarnstillägg. Vi kan börja med att slopa det. På det sparar vi 1,3 miljarder. Då återstår det 700 miljoner.

Då skulle man kunna tänka sig att gå över till ett flerbarnsavdrag och räkna på det. Har finansministern gjort det? Skulle finansministern vara intresserad av att låta någon göra det för att se om vi där kan hämta ytterligare 700 miljoner. Eftersom kostnaden för varje ytterligare barn sjunker tycker jag inte att det skulle leda till någon större skada.

Anf. 49 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att socialdemokraterna och i synnerhet Birgitta Dahl ogillar vårdnadsbidraget. Det har framkommit med önskvärd tydlighet många gånger tidigare.

Jag läste ett anförande som Birgitta Dahl höll för några månader sedan.

Jag tror att det var 30 minuter långt. Ordet valfrihet förekom icke en enda gång. Det är inte särskilt förvånande att Birgitta Dahl ogillar det förslag som ökar valfriheten för människor.

Jag har också förstått att den sorts rättvisa som vårdnadsbidraget kommer att medföra, nämligen den mellan olika typer av småbarnsföräldrar, inte heller tycks vara av särskilt stort intresse för Birgitta Dahl.

För någon tid sedan hade Bengt Westerberg en debatt med en annan socialdemokratisk ledamot i jämställdhetsdiskussionen om vårdnadsbidraget, som Birgitta Dahl också nämnde nu. Där kom den här ledamoten och socialministern överens om att det inte är rimligt att vänta sig att någon människa stannar hemma för 60 kr om dagen och att förslaget således i detta avseende inte har några effekter på jämställdheten.

Låt mig sedan återgå till Birgitta Dahls ursprungliga fråga, nämligen finansieringen. Birgitta Dahl måste rimligen vara medveten om att om kommunerna får ökade intäkter genom ett förslag, detta eller annat, har vi något som kallas för finansieringsprincipen. Riksdagen har tagit ställning till denna. Socialdemokraterna var med på detta förslag. Den innebär att man reglerar förhållandena mellan stat och kommun så, att det inte automatiskt innebär att staten lägger över kostnaderna på kommunerna om förslaget innebär ökade kostnader. Om det innebär ökade intäkter för kommunerna får de inte behålla dem heller. Finansieringsprincipen är således symmetrisk i den meningen.

Detta förslag innebär, som jag nämnde i det första svaret, att kommunernas inkomster kan öka med 3,4 miljarder kronor. En naturlig följd av finansieringsprincipen, som socialdemokraterna också har ställt upp på i princip, är naturligtvis att man reglerar detta förhållande mellan stat och kommun. Därmed är kostnaden efter en sådan reglering 2 miljarder kronor, inte några andra belopp. Det innebär icke någon försämrad ekonomi för kommunerna.

Sedan ställde Birgitta Dahl ett stort antal hypotetiska frågor som jag inte avser att svara på. Jag tycker att hypotetiska frågor är bland det mest meningslösa här i världen.

Birgitta Dahl nämnde också vad hon hänvisade till som en bristande beredning. I tisdag var det senast en lång diskussion mellan socialministern och Birgitta Dahl om den beredning som har förevarit. Förslaget om vårdnadsbidraget torde vara ett av de mest omdiskuterade förslagen under mycket lång tid. Socialdepartementet har genomfört hearingar den 2 och 4 november. Sammanställningar av de synpunkter som där kom fram kommer att redovisas. Det är en i sak ganska bra beredningsprocess.

Detta är det enda förslag från Socialdepartementet, såvitt jag vet, som inte har varit föremål för remissbehandling i motsats till vad som skett under tidigare socialdemokratiska regeringar. Då var det tyvärr ganska vanligt att remissförfarandet inte tillämpades.

Harry Staaf tog upp frågan om föräldrarnas beteende. Arbetsgruppen har, som påpekades, diskuterat frågan om huruvida föräldrarnas beteende påverkas av vårdnadsbidragets införande eller inte, dvs. om, och i så fall hur, beteendet skulle kunna påverkas när man inför ett vårdnadsbidrag. Man har inte kunnat beräkna några sådana effekter och har därför utgått från att beteendet inte påverkas.

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

Som har framkommit i många tidigare diskussioner i den här frågan finns det ett förslag från en arbetsgrupp. Jag vill inte föregripa regeringens ställningstagande på det här stadiet.

Hugo Hegeland tog upp några exempel på hur man inom familjepolitikens ram skulle kunna finna de 2 miljarder som fattas. Jag har egentligen samma svar till Hugo Hegeland. Jag vill inte föregripa regeringens ställningstagande utan hänvisar till det skriftliga svaret. De 2 miljarderna skall finansieras i samband med budgetpropositionens framläggande.

Herr talman! Låt mig slutligen säga att jag mycket väl förstår att Birgitta Dahl egentligen inte tar upp frågan om finansieringen i sitt första inlägg här. De socialdemokratiska motionerna under hösten har inneburit förslag till ofinansierade utgiftsökningar och ofinansierade skattesänkningar på uppemot 40 miljarder kronor. Det är faktiskt väl magstarkt att framställa en sådan interpellation som Birgitta Dahl har gjort.

Anf. 50 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Låt mig först ta upp det sista som finansministern sade. Det är en fullständigt felaktig verklighetsbeskrivning. Den politik som vi har redovisat här leder till att fler människor kommer i arbete och inte behöver försörjas genom a-kassa eller socialbidrag. De betalar skatt och bidrar till att ta Sverige ur krisen. Därför slutar våra förslag ur budgetteknisk och finansiell synpunkt betydligt starkare än regeringens förslag.

Det är utmanande att komma med det här förslaget till en ofinansierad reform, som regeringen kallar det – jag tycker att det är fel ord – i en situation när så många far illa. Det är också fel att hänvisa till finansieringsprincipen. Regeringen har ju dragit in pengar från kommunerna. Det har gått ut över barnomsorg, äldreomsorg, hälso- och sjukvård och skola. Är det att tillämpa finansieringsprincipen?

Regeringen har lagt fram ett förslag om en barnomsorgslag som tvingar kommunerna att betala kommunala bidrag till privata alternativ, även om de inte behövs, i en situation där det inte finns pengar till kommunens egen barnomsorg. Är det att tillämpa finansieringsprincipen?

Samhällsdiskussion är bra, men den kan inte ersätta en seriös beredning av denna oerhört viktiga fråga. Om man läser departementsgruppens rapport ser man att vårdnadsbidraget skall minskas för alla de familjer som är i behov av samhällets stöd, t.ex. bostadsbidrag, socialhjälp, studiestöd, värnpliktsförmåner eller dagpenning vid arbetsmarknadsutbildning.

Det finns inslag i det här förslaget som innebär att alla familjer med en på något sätt utsatt ekonomi får minskningar i vårdnadsbidraget men höjningar i taxorna till barnomsorgen. De kan inte tillgodogöra sig avdragsrätten. Detta är ett i grunden orättvist förslag som dessutom är ofinansierat. Det strider mot alla de krav vi ställer på en rättvis politik.

Låt mig också säga att det nästan är hedrande att ni lusläser mina anföranden på det sätt som ni gör och försöker att krypa ifrån att svara på mina frågor genom att i stället angripa dem. Men för mig och för oss socialdemokrater är rättvisan och förutsättningarna till utveckling och ett bra liv själva förutsättningen för valfrihet. Den politik som regeringen för på detta och andra områden går rakt bort från det och därmed också från valfriheten.

Anf. 51 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Birgitta Dahl är bekymrad över det ekonomiska läget ute i kommunerna och de problem som finns när det gäller att finansiera den barnomsorg som vi för närvarande har.

Herr talman! Då vill jag fästa finansministerns uppmärksamhet på att vi hittintills inte har infört något vårdnadsbidrag. De bekymmer som finns ute i kommunerna kan ju inte lastas på vårdnadsbidraget.

Däremot har regeringen lagt fram en proposition om att alla barn över ett år skall få tillgång till barnomsorg. Det finns litet olika beräkningar på hur mycket detta kostar. Uppgifterna ligger på 3–5 miljarder. Om vi inför detta i kombination med ett vårdnadsbidrag behöver inte det ekonomiska trycket på kommunerna bli så hårt, eftersom föräldrarna då kan anpassa sig litet.

De som vill vara hemma hos sina barn en längre tid är det och efterfrågar då inte kommunal barnomsorg. Inför man inte vårdnadsbidraget kommer trycket på den kommunala barnomsorgen att öka. Då kommer det ekonomiska tillståndet ute i kommunerna att förvärras. Därför tycker jag att man bör beakta det förändrade beteendet när man skall finansiera reformen. Jag tolkar finansministerns svar på min fråga som att det inte är helt uteslutet att regeringen kommer att beakta det i slutskedet.

Anf. 52 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Låt mig börja med Harry Staaf. Jag är säker på att jag sade precis som det är, nämligen att jag icke föregriper regeringens ställningstagande i fråga om finansieringen av de återstående 2 miljarderna.

Birgitta Dahl hävdade plötsligt att de socialdemokratiska allmänna ekonomiska förslagen under hösten gav en betydligt starkare budgetsituation än regeringens förslag. Jag skulle gärna vilja uppmuntra Birgitta Dahl att läsa de egna motionerna. T.o.m. i den egna presentationen framställs det som att förslagen är något svagare än regeringens. De beräkningar vi har gjort tyder på att de inte bara är något svagare, utan det handlar om ungefär 40 miljarder kronor. Det verkar som om Birgitta Dahl och hennes partivänner tycker att ett av Sveriges största problem är att vi lånar för litet pengar. Jag delar inte den uppfattningen.

I fråga om vem som får glädje av vårdnadsbidraget har Birgitta Dahl anfört diverse olika synpunkter. Men hon har glömt en grupp som faktiskt är ganska vanlig, inte minst bland LO-medlemmar. Det finns i dag ett antal familjer där den ena föräldern är hemma med 0 kronor i ersättning, bidrag eller stöd. Jag är helt säker på att dessa föräldrar skulle uppskatta ett vårdnadsbidrag mycket. De föräldrar som använder barnomsorg får möjlighet att göra avdrag för den ökade omsorgskostnaden. För dem gör det ingen skillnad alls.

Annars tyckte jag mig notera att det Birgitta Dahl mest av allt var upprörd över var att kommunerna behöver betala ut bidrag till de privata dagisen, för att ge privat barnomsorg samma möjligheter som kommunal eller annan barnomsorg. Jag kan förstå det. Birgitta Dahl är, som framgått med önskvärd tydlighet – eller med oönskad tydlighet, skulle jag hellre säga – motståndare till att föräldrarna själva skall avgöra vilken form av barnomsorg som är bäst för de egna barnen. Jag beklagar det. Jag tror det skulle vara en önsk-

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

Svar på
interpellationer

vård omvändning inom socialdemokratien om man insåg att föräldrarna normalt sett är mycket mera lämpade att avgöra vad som är bäst för Kalle, Lisa, Peter osv., än vare sig vi i riksdagen, regeringen eller folk vid kommunala sammanträdesbord.

I fråga om finansieringen tycker jag inte att Birgitta Dahl hade någonting att tillföra annat än klagomål på att regeringen vid ett tidigare tillfälle har dragit in en begränsad del av statsbidragen till kommunerna. Det är en annan diskussion, som ingenting har att göra med vårdnadsbidraget. Vi kan gärna ta den också, men den berörs inte av ämnet för dagens interpellation och interpellationssvar.

Anf. 53 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Det är inte särskilt hedersamt att finansministern hela tiden försöker smita från diskussionen om verkligheten, som den ter sig ute i kommunerna och hos många barnfamiljer. Den påverkas av dessa förslag, om man väljer att lägga pengarna på det här vårdnadsbidraget eller på att förstärka barnomsorg och föräldraförsäkring och en bra familjepolitik.

Barnomsorgen ute i landet är i kris, liksom skolan. Det är verksamheter för barn som har fått ta smällen när kommunerna skär ner anslagen och regeringen drar in pengar från kommunerna. Vad som finns ute i kommunerna nu är inte valfrihet. Kvaliteten försämras på ett mycket allvarligt sätt i både skola och barnomsorg, därför att kommunens pengar inte räcker. I det läget vill regeringen, riksdagsmajoriteten, att man skall ta pengar som redan är otillräckliga, för att lägga på daghem och skolor som inte behövs. Behovet av platser är redan täckt och pengarna räcker inte till. Man måste ändå fundera över vad som är viktigast. Detta leder också till segregation. Det visar studier som har gjorts alldeles tydligt.

Herr talman! Finansministern har valt att inte svara på min fråga om finansieringen. Hon har bekräftat att socialministerns besked inte håller, om att pengar för att finansiera vårdnadsbidraget inte skall tas från barnomsorgen eller föräldraförsäkringen. Hans besked håller inte. Det är precis vad regeringen tänker göra. Finansministern har vägrat svara på frågor som verkligen inte är hypotetiska. Läget är att en majoritet i riksdagen redan nu har redovisat i motioner att man är emot vårdnadsbidraget.

Jag frågade om regeringen ändå tänker envisa med att lägga fram förslaget. Eller tänker ni förhandla med Ny demokrati? Ny demokrati säger nej till vårdnadsbidraget, därför att de vill förhandla med er om en ännu mer reaktionär familjepolitik än den ni föreslår. Frågan har bordlagts gång på gång i socialutskottet. Jag frågade, därför att jag är mycket orolig: Har ni på den borgerliga sidan gjort det för att förhandla med Ny demokrati om en familjepolitik som verkligen skulle vara till skada för både barnen, föräldrarna och jämställdheten och, för den delen, valfriheten?

Anf. 54 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Birgitta Dahl återkommer till krisen i barnomsorgen ute i kommunerna. Jag vill fästa finansministerns uppmärksamhet på att om den socialdemokratiska regeringen för länge sedan hade infört ett vårdnadsbidrag, hade trycket på barnomsorgen i kommunerna varit betydligt lägre. Då

hade vi inte behövt ha den kris ute i kommunerna som Birgitta Dahl talar om.

Försvaret för den ordning som har varit när det gäller finansieringen av barnomsorgen har gått ut på att de som är hemma hos sina barn inte bidrar till samhällets kostnader på något vis. Statistiska centralbyrån lät göra en empirisk undersökning hösten 1992 som visar att de föräldrar med barn i åldern 2–4 år som inte har någon kommunal barnomsorg faktiskt har en del inkomster och att skatteskillnaden mellan den som inte har kommunal barnomsorg och den som har det inte är så stor. De som inte hade kommunal barnomsorg betalade ungefär 22 000 i skatt. De som hade kommunal barnomsorg betalade i snitt 33 700 i skatt. Detta gör också att man bör tänka om och se till att alla får del av samhällets stöd när det gäller barnomsorgen.

Herr talman! Man talar ibland om tvåtredjedelssamhället. I detta fall tycker jag att man med fog kan göra det. Två tredjedelar av förskolebarnen finns i barnomsorg som har statsstöd eller kommunalt stöd i någon form. En tredjedel av barnen i åldern 1–6 år står utanför den. En del familjer får bostadstillägg. En del familjer får del av statens stöd genom att en förälder är föräldraledig. Men ungefär 20 % har inte något stöd. Också ur den synvinkeln är det mycket angeläget att man får en lösning på vårdnadsbidragsfrågan.

Anf. 55 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Birgitta Dahl gjorde en lång uppräkningslista av frågor som hon inte ansett sig ha fått svar på. Då hänvisar jag till det svar som också givits skriftligen. Jag kan upprepa de väsentliga delarna i svaret. Ingenting finansieras från barnomsorgen. Ingenting finansieras från föräldraförsäkringen. Vad gäller kommunerna handlar det om att de ökade intäkter som kommunerna får regleras åter till staten. Vårdnadsbidraget är inte till för att öka kommunernas intäkter utan för att skapa valfrihet och rättvisa mellan småbarnsföräldrar.

Birgitta Dahl tog sedan upp verkligheten i kommunerna. Jag är väl medveten om att det finns stora problem i flera kommuner, framför allt ett par stycken. Göteborg, Uppsala och Haninge har ibland nämnts som exempel. Detta har emellertid ingenting att göra med vårdnadsbidraget. Det har i allt väsentligt att göra med misskötsel av den kommunala ekonomin i de kommunerna under socialdemokratiskt tidigare styre. För att underlätta situationen i kommunerna, så att det inte skulle påverka barnomsorg och annat negativt, tillförde regeringen och riksdagen 4 miljarder kronor för ekonomin under 1994 vid ett tidigare beslut.

Låt mig sedan återgå till det som jag tror är kärnan i kontroversen på denna punkt. Birgitta Dahl använde en mycket avslöjande formulering. Hon talade om "daghem som inte behövs". Det var de privata daghemmen, de som har annat än kommunal huvudman. Detta är en grundläggande skillnad mellan socialdemokratisk syn på barnomsorg och den syn som finns representerad inom regeringen. Vi anser att den som avgör om daghemmen behövs eller inte är föräldrarna. Det är de som bäst lämpar sig för att avgöra detta. Om föräldrarna har önskemål om annan form av barnomsorg än kommunala dagis, tycker vi att det är viktigt att tillgodose det. Av det skälet

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

måste kommunen fördela pengarna så att även sådan barnomsorg är möjlig att genomföra på likartade villkor. Den skall inte vara förbehållen de som har tjocka plånböcker och stora inkomster. Det är tyvärr en effekt av Birgitta Dahls mycket orättvisa syn på barnomsorg och valfrihet.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1993/94:50 om kunskap och kompetens för nästa århundrade

Anf. 56 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Lena Hjelm-Wallén har ställt tre frågor till mig med anledning av ett analysprojekt, benämnt Agenda 2000 – kunskap och kompetens för nästa århundrade, som just nu genomförs inom regeringskansliet. Syftet med projektet är först och främst att vidga perspektiven på Sveriges långsiktiga kompetensbehov och att pröva vilka åtgärder som behöver vidtas för att främja en kontinuerlig kompetensutveckling.

Som ett led i projektet har akademier, universitet, högskolor och andra givits möjlighet att redovisa betydelsefulla underlag. Avsikten är att i februari nästa år presentera en första sammanhållen analys. Före, men också efter, denna tidpunkt planeras en rad konferenser och seminarier för att stimulera till bredast möjliga diskussion.

Agenda 2000-arbetet sker mot bakgrund av det allvarliga kunskapsläge som årtionden av utbildningspolitiska missgrepp försatt vårt samhälle i. Det räcker med att i detta sammanhang peka på den centralstyrning som länge fick motverka den nödvändiga flexibiliteten i skolan och vid universitet och högskolor, samt underlåtenheten att under 1980-talet bygga ut den högre utbildningen.

Följden av dessa svagheter i den gamla politiken har bl.a. blivit att begåvningar med olika inriktning inte tillräckligt har tagits till vara, samt att studenter styrts bort från utbildning med inriktning på industri och näringsliv och mot jobb inom offentlig sektor som i framtiden inte längre kommer att kunna erbjudas i den utsträckning som tidigare tagits för givet. Den andel av arbetskraften i Sverige som har en akademisk grundexamen eller mer ligger internationellt sett på en låg nivå.

Till följd bl.a. härav faller nu kunskapsinnehållet i den svenska industriproduktionen. Detta är utomordentligt allvarligt.

Till den här skisserade problembilden skall dessutom läggas ytterligare ett par iakttagelser.

Individens ekonomiska utbyte för insatser i syfte att öka den egna kompetensen har genom en kombination av löne- och skattepolitik blivit lägre i Sverige än i nästan alla andra jämförbara länder. Vare sig man gillar att mäniskor reagerar på ekonomiska signaler eller inte är det ett faktum att lägre avkastning på personliga kunskapsinvesteringar leder till färre sådana investeringar jämfört med om avkastningen vore högre.

En annan, i utredningar påvisad, svaghet på den svenska arbetsmarknaden är den relativt begränsade vidareutbildning som medarbetare i företag

och offentlig verksamhet får möjlighet till. Detta är desto allvarligare mot bakgrund av den allt snabbare omsättningen av kunskap och de behov av en mer kontinuerlig kompetensutveckling som en sådan framtid skapar.

Sådana, herr talman, är alltså utgångspunkterna för arbetet med Agenda 2000.

Genom den förnyelse skolan, den högre utbildningen och forskningen nu genomgår har en bas skapats för den kompetensförstärkning Sverige är i sådant behov av. Valfrihet, flexibilitet, bestämda krav och kvalitet är nyckelbegrepp för den pågående förnyelsen.

I den bakgrund till sina frågor som Lena Hjelm-Wallén tecknar avfärdas de avgörande frågorna för kompetensutveckling som ytliga och slängiga. Det är att beklaga att det intryck som därmed ofrånkomligen skapas är att socialdemokraterna, trots de överväldigande bevisen på den gamla politikens brister, förstått mycket litet av vari Sveriges strukturella problem faktiskt består.

Så, herr talman, till svaren på de konkreta frågorna:

Lena Hjelm-Wallén frågar för det första om jag anser att vuxenutbildning har någon roll för kunskap och kompetens i en agenda för 2000-talet.

Mitt svar är att det självklart är så – och mer därtill. Som jag nyss framhöll kommer behoven av kontinuerligt lärande att öka för alla. Viktiga förutsättningar för detta kontinuerliga lärande är emellertid att skolan förmår ge alla det som brukar kallas för en god mottagarkompetens, att det framstår som meningsfullt att vidareutbilda sig och att olika aktörer får möjlighet att medverka i arbetet på att tillgodose de mångskiftande utbildningsbehoven.

Lena Hjelm-Wallén frågar för det andra om vilket värde vad gäller kunskapsväxt, bildning och kompetensutveckling som jag tillmäter den breda utbildning för vuxna som erbjuds inom ramen för komvux, folkhögskola och studieförbund.

Svaret är att dessa tre studieanordnare – tillsammans med andra, inte minst högskolorna – kan spela en viktig roll i arbetet för högre kompetens.

Avgörande är emellertid inte min bedömning utan den bedömning av utbildningserbjudandena som de som behöver kunskaperna gör. Lika litet som det i fråga om ungdomsutbildningen visat sig ändamålsenligt med centrala pekpinningar, lika litet kommer sådana att visa sig tjänliga för att främja en kontinuerlig utveckling av kompetensen.

Insatser för att stärka den egna kunskapsväxten är något djupt personligt. Ett system för kompetensutveckling måste bygga på vetskapen och insikten om detta.

För det tredje frågar Lena Hjelm-Wallén om jag avser inbjuda de fackliga organisationerna och folkbildningsorganisationerna att i likhet med i rapporten omnämnda organisationer och institutioner redovisa sina bedömningar vid utarbetandet av en kompetensstrategi.

Svaret på denna tredje fråga är att alla inte bara inbjuds utan uppfordras att delta i utvecklandet av Agenda 2000. Med bl.a. de fackliga organisationerna hade jag i går ett stimulerande tankeutbyte. Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning hör dessutom till dem som inbjudits att medverka i förberedelserna. Jag beklagar att man inte ansett sig kunna prioritera detta arbete.

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

För att Sverige i framtiden skall kunna erbjuda social trygghet och säkra jobb måste vårt land växa ekonomiskt och intellektuellt. Sverige måste bli ett lärandets samhälle. Ambitionen med Agenda 2000 är att bana väg för en sådan utveckling.

Anf. 57 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Behovet av ett nationellt kunskapslyft är uppenbart för de flesta, trots att utbildningsnivån i Sverige i dag är högre än någonsin. Denna insikt får inte stanna vid ord.

Arbetskraftens kompetens är helt avgörande för frågorna om förbättring av levnadsstandard, konkurrenskraft och den enskildes arbetstillfredsställelse, och för att tillvarata människors resurser. Kunskaper och kompetens krävs för att stärka den ekonomiska utvecklingen, stärka demokratin och bidra till en rättvis fördelning av utvecklingsmöjligheterna.

Antalet ungdomar i arbetsför ålder minskar under 90-talet. Ökningen av arbetskraften under 90-talet sker i gruppen med personer över 45 år, medan antalet förvärvsarbetande under 45 minskar.

De i dag kortutbildade, vars kompetens inte utvecklas i arbetet, utgör en stor del av arbetskraften. Förändringar i arbetslivet utgör därmed också ett hot mot deras framtida sysselsättning. En satsning på bred kunskaps- och kompetensutveckling för de vuxna är därför av utomordentlig betydelse.

Detta är utgångspunkten för min interpellation.

Det är med utomordentlig besvikelse jag lyssnar till landets utbildningsminister. I stället för att svara på mina frågor om hur ett brett nationellt kunskapslyft skall kunna åstadkommas väljer Per Unckel att gå till sedvanlig partipolitisk attack. Dess värre avslöjar han därmed ytterligare en gång att han som landets utbildningsminister inte har något verkligt intresse av och insikt om behovet av att vuxna med kort utbildning skall ges möjlighet till kunskap och kompetens.

För att ändå försöka få till stånd ett seriöst utbyte av tankar och åsikter i denna viktiga fråga vill jag nämna fyra områden.

För det första: En kraftig utbildningssatsning får inte stanna vid att öka antalet utbildningsplatser vid högskolor och universitet. Vi måste komma ihåg och utgå ifrån att det finns omkring 800 000 vuxna som inte ens har grundskolekompetens.

Under flera årtionden har Sverige betraktats som något av vuxenutbildningens världsmästare. Många internationella bedömare har t.o.m. sett Välfärdssverige som ett land med unik utbildningspolitik just på detta område.

Denna politik har byggt på övertygelsen att det är bra såväl för den enskilde som för samhället om alla medborgare, oavsett kön, ålder, yrke och socialgrupp, ges möjlighet att delta i utbildning.

Såväl demokratiska och sociala som ekonomiska motiv har alltså varit vägledande. Den svenska demokratin, och även industrinationen, har stärkts av ambitionen att nå en hög och bred utbildningsnivå för hela folket.

Men nu pågår ett systemskifte där kortutbildade – främst kvinnor, invandrare och handikappade – blir förlorarna.

Det andra område jag vill ta upp gäller arbetsmarknadsåtgärderna. I en tid av dramatisk arbetslöshet är det naturligt att utbildning används som me-

tod för att förhindra arbetslöshet och som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd för dem som drabbas av arbetslösheten.

Här skulle mer kunna göras. Det är uppseendeväckande att arbetsmarknadsutbildningens omfattning minskat under senare år.

Särskilt viktigt är det ändå att man, vid sidan om den kända arbetslinjen inom arbetsmarknadspolitiken, på ett flexibelt sätt går in för det som jag skulle vilja kalla för utbildningslinjen. Det är alltid bättre att bejaka människors eget uttalade utbildningsintresse än att i en arbetslöshetssituation mer eller mindre pådyvla någon utbildning.

Det tredje område jag vill nämna gäller personalutbildningen i företagen. Det är självklart att vi diskuterar samhällets ansvar för kompetensutveckling i politiska församlingar. Det får inte undanskymmas ansvaret hos industrin och näringslivet i stort. Alla talar i dag om behovet av mer kunskapsinnehåll i den svenska industrin. Just industrin borde ha uppmärksammat frågan tidigare.

Under 80-talet fanns det goda ekonomiska villkor för sådana satsningar. Det är bra att insikten finns nu, men här finns också problem. Det innebär problem när man inte erbjuder arbete till dem som har utbildats, exempelvis de många civilingenjörer som i dag inte kan få arbete i industrin. Det här sänder signaler om att det inte lönar sig att utbilda sig.

Det andra jag vill nämna inom detta område är personalutbildningen i sig, som är synnerligen ojämnt fördelad och som på det viset motverkar jämlikhet. Ett annat problem i dag är att även den minskar ute i företagen.

Situationen är väldigt tydlig: Till den som har skall vara givet. Det måste man svänga på. Bland Metalls medlemmar t.ex. fick 71 % inte del av någon vidareutbildning under våren 1992.

Det är naturligt att utgå från arbetsplatserna – det är min fjärde punkt – när man diskuterar kompetensutveckling. Men jag vill också tillföra att i det nationella kunskapslyft som jag vill verka för måste även mål som demokrati, delaktighet och livskvalitet finnas med jämsides med tillväxtmålet, kunskaper som har ett egenvärde för individen. Därför handlar det både om individens växt och bildning. Här har folkbildningsorganisationerna en stor erfarenhet, som utbildningsministern borde ta till vara.

Anf. 58 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Låt mig snabbt säga att i fråga om de två senare punkterna som Lena Hjelm-Wallén tar upp, den om bildningens betydelse utöver behovet av ekonomisk tillväxt och den om allas ansvar, inte minst företagens och arbetsplatsernas, har jag ingen annan mening. Jag ägnar själv betydande möda åt att tala inte bara till politiska församlingar om utbildningens utmaningar utan också till näringsliv, arbetsgivare och andra som har ett lika stort ansvar som någonsin regering och riksdag.

I övrigt, herr talman, är det möjligen så att jag får leva med att Lena Hjelm-Wallén blir besviken på det jag säger. Jag kommer emellertid att fortsätta att påminna om, eftersom det är viktigt som bakgrund till analyserna om framtiden, vad som har gått fel i det förgångna. Det är dess värre ett faktum att en viktig orsak till att Sverige kompetensmässigt och därmed även

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

industriellt och tillväxtmässigt kommit på efterkälken står att söka i utbildningspolitiska missgrepp under de senaste 20 åren.

Lena Hjelm-Wallén är väl förtrogen med att bl.a. mitt parti och många med mig i denna kammare under 80-talet tjtade på den dåvarande regeringen om att i tid bygga ut den högre utbildningen. Men nej, då behövdes ingen utbyggnad.

Lena Hjelm-Wallén vet också att från 70-talet har mitt parti och andra med mig tjtat på de dåvarande socialdemokratiska regeringarna om det bekymmer som den stela och centralstyrda högskolepolitiken ledde till. Nu ser vi effekterna, nämligen att de som styrdes in i utbildningar mot offentlig sektor-yrken inte har någon utkomst och att de yrken som industrin i dag har behov av inte har några utövare.

Detta är en bas för vårt framtida samtal, och det är en bas som säger mig: Låt oss inte göra om misstagen, för det tar oerhört lång tid att växla upp igen i nya utmaningar och ny framtid!

Lena Hjelm-Wallén säger att jag inte har något intresse för de vuxnas behov av kunskap. Det är möjligt att det passar in i en valrörelseretorik, men det har mycket litet med verkligheten att göra.

För det första: Jag sätter inte grupp mot grupp. Och för det andra: Hela utgångspunkten för arbetet med Agenda 2000 är att bokstavligen varje människas personliga kompetens kommer att behövas.

Det är dessutom både fel och, tycker jag, litet tråkigt i en debatt som denna att Lena Hjelm-Wallén försöker sig på att hävda att det pågår ett systemskifte i landets utbildningspolitik som ställer kvinnor och invandrare utanför. Lena Hjelm-Wallén vet ju att aldrig någonsin har så många människor i Sverige varit i utbildning som för närvarande.

Låt mig säga, herr talman, att hela min ansats med Agenda 2000-arbetet har varit att inbjuda hela det svenska samhället till öppen diskussion om hur landets utmaningar skall mötas. Jag är mycket angelägen om att inte för tidigt komma fram med några slutsatser. Slutsatser för tidigt tenderar alltid att låsa debatt och meningsutbyte. Men en sak är jag säker på, nämligen att det bara är genom hög kvalitet och mycket stor flexibilitet, rörlighet och mångfald som framtidens utmaningar kan mötas.

Jag är nämligen övertygad om att skulle vi bestämma oss för att även framtiden styra det svenska utbildnings- och kompetensutvecklingsarbetet från regering och riksdag i varje detalj, kommer Sverige att bli överspelat av länder som bättre förstår att framtiden tillhör rörlighet, flexibilitet, de unika kombinationerna, snarare än de från politikens bord centralstyrda utbildningssystemen.

Anf. 59 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! När Per Unckel gärna uppehåller sig vid sin beskrivning av vad som förevarit, verkar det väldigt mycket som att han hellre vill göra det än att tala om framtiden. Det är väldigt viktigt för Per Unckel att tala om *sin* historieskrivning, för Moderaternas historia i det här sammanhanget är inte särskilt vacker. Jag tycker att det är ganska ofruktbart att debattera på det sättet, men jag måste väl göra det då.

När jag tycker att vi kan vara stolta över att vi i Sverige har beskrivits som

världsmästare i vuxenutbildning, skall man veta att Moderaterna hela tiden var emot satsningarna på vuxenutbildning. År efter år motionerade de om att minska den kommunala vuxenutbildningen och minska folkbildningen. De har velat dra ner vuxenstudiestödet och var emot att det över huvud taget infördes en gång.

Nu i regeringsställning fullföljer man detta. Det var komvux och folkbildningen man attackerade i sin första budget. Det är vuxenstudiestödet som man nu planerar att dra in. Det är minsann inte att visa stor förståelse för de vuxnas möjligheter till utbildning utan någonting helt annat.

Sedan gör Per Unckel ett stort nummer av att man satsar mycket på den högre utbildningen. Det är alldeles självklart att göra det nu, i den situation som vi har. Det hade en socialdemokratisk regering gjort också. Vi har varit med om varje studieplats som Per Unckel har tagit fram, och vi har krävt mer än det.

Men hur är det med historien då, Per Unckel? När vi byggde ut högskolorna regionalt, var ni helt emot den reformen. På samma sätt var det när vi reformerade gymnasieskolan för att ge alla ungdomar en treårig gymnasieutbildning. Det var ni emot. De yrkesinriktade utbildningarna skulle inte få bli treåriga. Så lång utbildning behövde tydligen inte vissa av ungdomarna, enligt er uppfattning. Men då lägger man en dålig bas för en fortsatt möjlighet till fort- och vidareutbildning i arbetslivet.

Att dra fram Per Unckels och hans partis historia vad gäller att verka för en ordentlig satsning på utbildning är inte särskilt positivt för honom.

Anf. 60 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Lena Hjelm-Wallén säger att jag inte är intresserad av att diskutera framtiden. Hela projektet Agenda 2000 handlar om framtiden. Det är en bit kvar tills vi är vid denna framtid, och vi tänkte vara väl förberedda för den.

Lena Hjelm-Wallén är mycket välkommen att delta konstruktivt i det arbetet. Som jag sade tidigare: Att förändra det svenska kompetens- och utbildningssystemet är en utmaning som är långt större än bara inbegripet landets regering. Det handlar om riksdag, regering, kommuner, landsting, företag och enskilda människor inte minst. Så till detta arbete inbjuder jag alla och envar att delta med konstruktiva idéer om hur Sveriges potential skall kunna utnyttjas på bästa sätt.

Jag skall inte gräla om historien i större utsträckning än vad som är nödvändigt för att lägga en god grund för framtida analyser. När Lena Hjelm-Wallén diskuterar komvux och vuxenutbildning finns det emellertid anledning att minnas vad hennes partikollega Odd Engström sade i televisionen i söndags, när han talade om behovet av att i hans perspektiv satsa på barnen. Han gjorde enligt min mening en alldeles korrekt filosofisk-moralisk analys i en tid när resurserna är knappa, när man tvingas till de hårda valen.

Odd Engström sade att det då är rimligt att vi som är litet äldre avstår litet mer för dem som är litet yngre. Jag delar Odd Engströms uppfattning om detta. Det innebär inte att jag eller, antar jag, Odd Engström tycker att det är oviktigt att satsa på äldre, men det innebär att vi tar ansvar för det ofrånkomliga valet, när resurserna inte räcker till allt.

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

Sedan, herr talman, ett par kommentarer om de regionala högskolorna respektive gymnasieskolan. Som Lena Hjelm-Wallén har upptäckt i det förslag till ny läroplan som riksdagen nu diskuterar, för att gå bakifrån i dessa två frågor, har regeringen föreslagit att vi skall ge upp låsningen till år i fråga om gymnasieskolans pensum. I stället skall vi tala om de behov som elever med olikartad inriktning och olika intressen har av en bra utbildning. Det är god utbildningspolitik. Om det tar ett, två, tre eller fyra år är egentligen mindre viktigt. Det viktiga är att barn och ungdomar får den utbildning de efterfrågar och har behov av.

Så till slut om de regionala högskolorna. Jag tror att regionala högskolor behövs men med ett möjligen något annorlunda uppdrag än det uppdrag som ligger på de stora universiteten. Det viktiga för min del är att bereda flera ungdomar meningsfull och god utbildning, utbildning av allra högsta kvalitet. Det är i denna del som jag dess värre tvingas att påminna Lena Hjelm-Wallén om, hur smärtsamt det än må vara att höra det, att underlåtenhets-synderna under 70- och 80-talet nu gravt begränsar Sveriges möjligheter att utveckla sin kompetens på bästa sätt.

Det är inte möjligt att över en natt förändra det som brustit under så lång tid. Det finns inte möjlighet att bygga ut så fort man vill, och det finns inte möjlighet för en arbetsmarknad som har anpassat sig efter det lägre utbudet av utbildad arbetskraft att suga upp alla dem som vi i och för sig skulle vilja utbilda.

Det är därför regeringen nu långsiktigt försöker bedöma hur kompetens-utvecklingen skall organiseras. Jag ber att få understryka "långsiktigt". Jag tror att det vore en befrielse för ungdomar, arbetsmarknad och för politiken om vi avstod från att se utbildningen bara som en arbetsmarknadsåtgärd som vi kommer rusande med när arbetsmarknaden i övrigt brister. Utbildningen skall i stället ses som en långsiktig investering. Gör vi det, talar vid redan om villkoren på andra sidan sekelskiftet.

Anf. 61 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Att använda ett citat av Odd Engström för att hävda att de vuxna inte skall ha någon plats i en kraftfull utbildningssatsning är, Per Uncel, litet väl grovt.

Jag håller fullständigt med Odd Enström om att vi måste satsa på barnen, och jag tycker att regeringen gör det alldeles för litet. Men det hindrar inte en satsning på en kraftfull vuxenutbildning och en kraftig kompetensutveckling för de vuxna. Detta måste göras, trots att utbildningsnivån i dag är högre än någonsin tidigare.

Det kräver att många aktörer deltar som utbildningsanordnare – komvux, folkhögskola, studieförbund, AMU, högskola, utbildning i företag osv. Men det krävs mer.

Det krävs rekryteringsfrämjande insatser. Dess värre har regeringen tagit bort de särskilda medlen för uppsökande verksamhet.

Det krävs realistiska ekonomiska villkor under utbildningstiden. Studiefinansieringen för de vuxna måste vara bra. Dess värre håller regeringen på att förstöra det vuxenutbildningsstöd som har funnits, vilket har varit väldigt bra.

Det krävs att många av dem som nu lägger ner möda på, och även får glädje av, ökade kunskaper, nu också får användning av sina kunskaper i arbetslivet.

Det krävs alltså en arbetsorganisation som på ett helt annat sätt tar till vara de anställdas kompetens, så att de får ta ansvar och får rätt till inflytande. Regeringen försämrar dessa möjligheter när arbetsrätten attackeras.

Det krävs samverkan, inte minst med de fackliga organisationerna, något som Per Unckel negligerar. Det krävs inte centrala pekpinnar, Per Unckel, och inte någon central reglering. Men det krävs ett ansvarstagande också för de vuxnas rätt och möjlighet till utbildning. Jag beklagar att jag inte kan se att Per Unckel vill ta det ansvaret.

Anf. 62 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag använde inte exemplet med Odd Engström för att säga att man inte skall satsa på en kraftfull utbildning för vuxna. Vad jag gjorde var att använda ett i mitt tycke modigt uttalande av Odd Engström för att understryka att man ibland tvingas till val. När valen uppstår på det sätt som Odd Engström beskrivit, tycker jag att det kan vara en klok politik att minnas att investeringar i unga människors framtid sannolikt är det viktigaste av allt.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag kort kommentera det som Lena Hjelm-Wallén senast sade, nämligen att det gäller att åstadkomma rekrytering också av medarbetare som vill utbilda sig. Jag delar den uppfattningen.

Jag tror att en av de stora utmaningarna kommer att bli att motivera människor att söka sig till all den utbildning som de nog kommer att behöva. Då talar jag om långt mycket mer än kurser och kortare ting som syftar till att hålla sig à jour med det dagliga arbetslivets utveckling. Det handlar bokstavligen om att utbilda sig mycket mera hela livet.

Jag vet att Lena Hjelm-Wallén inte gillar analysen, men likväl tror jag dess värre att den är sann, nämligen att det finns ett omedelbart samband mellan avkastningen av det man investerar i och villigheten att investera. Även om Lena Hjelm-Wallén inte gillar det tror jag att man måste tolerera att mera utbildning ger mera lön och bättre karriärmöjligheter. Dessutom är jag alldeles övertygad om att det är det bästa sättet, herr talman, att få ungdomar och gamla från miljöer där utbildning inte är något självklart, att ta sig över den tröskel som det alltid innebär att ta sig an det oanade och tidigare okända.

Slutligen samverkar jag, som jag i denna korta debatt har försökt att understryka, med alla som vill delta i arbetet med Agenda 2 000. Vi hade kallat till ett möte som ägde rum i går. Jag beklagar att Landsorganisationen inte var där. Jag hoppas att man inom LO framgent skall finna det meningsfullt att tillsammans med representanter för praktiskt taget alla andra delar av samhället delta i det här arbetet. Vi behöver mobilisera hela det svenska samhället för de utmaningar som vi nu står inför.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

*Svar på
interpellationer*

8 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1993/94:N7–N15 till näringsutskottet
1993/94:U3 och U4 till utrikesutskottet

9 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Motionerna
med anledning av prop. 1993/94:9 Stiftelser
1993/94:L1 av Maj-Lis Lööw m.fl. (s)
1993/94:L2 av Rosa Östh och Stina Eliasson (c)
1993/94:L3 av Stina Eliasson och Rosa Östh (c)
1993/94:L4 av Elisabeth Persson m.fl. (v)
1993/94:L5 av Alf Wennerfors (m)

med anledning av prop. 1993/94:75 Arvoden till privatpraktiserande läkare
och sjukgymnaster samt vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen
m.m.

1993/94:So19 av Pontus Wiklund och Harry Staaf (kds)
1993/94:So20 av Ian Wachtmeister m.fl. (nyd)
1993/94:So21 av Håkan Strömberg (s)
1993/94:So22 av Ingvar Carlsson m.fl. (s)
1993/94:So23 av Ulla Tillander (c)
1993/94:So24 av Elisabeth Fleetwood (m)
1993/94:So25 av Berith Eriksson m.fl. (v)
1993/94:So26 av Ingrid Skeppstedt (c)
1993/94:So27 av Agne Hansson (c)
1993/94:So28 av Margareta Israelsson m.fl. (s)
1993/94:So29 av Barbro Westerholm (fp)

med anledning av prop. 1993/94:76 Åtgärder för att stabilisera bostadskreditmarknaden

1993/94:Bo10 av Oskar Lindkvist m.fl. (s)
1993/94:Bo11 av Göran Magnusson m.fl. (s)
1993/94:Bo12 av Lars Werner m.fl. (v)
1993/94:Bo13 av Bengt-Ola Rytter m.fl. (s)

med anledning av prop. 1993/94:78 Frågor om offentlig upphandling
1993/94:Fi14 av Birgitta Hambraeus och Pär Granstedt (c)
1993/94:Fi15 av Johan Lönnroth m.fl. (v)

Skatteutskottets betänkanden

1993/94:SkU3 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Litauen
1993/94:SkU5 Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Irland

Justitieutskottets betänkanden

1993/93:JuU5 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag
1993/94:JuU6 Teleavlyssning och teleövervakning

Lagutskottets betänkanden

1993/94:LU5 Ändringar i lagen om internationell järnvägstrafik
1993/94:LU6 Referensränta vid konsumentkrediter
1993/94:LU10 Övergångsbestämmelserna till upphovsrättslagen

Utrikesutskottets betänkanden

1993/94:UU3 Mänskliga rättigheter
1993/94:UU6 Nordiskt samarbete
1993/94:UU7 Avskaffande av ekonomiska sanktioner mot Sydafrika
1993/94:UU8 Sveriges tillträde till konventionen om förlikning och skiljedom inom Europeiska säkerhetskonferensen (ESK) m.m.
1993/94:UU9 Tillämpning i fråga om Haiti av lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner

Kulturutskottets betänkanden

1993/94:KrU4 Officiell namnlängd m.m.
1993/94:KrU6 Tornedalsfrågor
1993/94:KrU7 Bibelfråga
1993/94:KrU8 Pliktexemplar av dokument
1993/94:KrU9 Biblioteksersättningen

Jordbruksutskottets betänkanden

1993/94:JoU4 Godkännande av konventionen om biologisk mångfald
1993/94:JoU7 Svensk verksamhet i Antarktis
1993/94:JoU8 Miljöskyddslagstiftning m.m.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1993/94:AU8 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten, m.m.

10 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 18 november

1993/94:172 av *Hans Stenberg* (s) till justitieministern om lönegarantin:

Enligt uppgift arbetar regeringen med ett förslag om förvandling av reglerna för lönegarantin som bl.a. innebär att man måste vara anställd sex månader före en konkurs för att komma i åtnjutande av lönegarantin.

En sådan regel skulle innebära att många anställda skulle drabbas på ett orimligt sätt vid konkurser.

Min fråga till justitieministern blir således:

Avser justitieministern att lägga fram ett sådant förslag?

1993/94:173 av *Ylva Annerstedt* (fp) till statsrådet Ulf Dinkelspiel om kvinnorepresentationen i förhandlingsdelegationer:

Den bild som Sverige nu förmedlar till Europa är att de svenska kvinnorna i praktiken är obefintliga i såväl besluts- som förvärvssammanhang.

I förhandlingssammanhang syns aldrig någon kvinna, och vid den svenska delegationen, som spelar en nyckelroll i kontakterna med kommissionen, finns det 22 män och 5 kvinnor.

Svenska kvinnor tror att Sveriges Europaminister redan har anammat mönstret på kontinenten. Därför vill jag fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att ändra den uppfattningen?

1993/94:174 av *Marianne Jönsson* (c) till utbildningsministern om rätten att utfärda magisterexamen:

En prövning av vilka högskolor och universitet som skall ges rätt att utfärda magisterexamen har inletts. I och med att uppdraget att pröva fyra högskoleenheter slutförts och sammanställts i en departementspromemoria, DS 1992:127 Magisterexamen vid vissa högskolor, har första steget tagits mot en översyn av alla universitets och högskolors rätt att ge magisterexamen.

Utbildningsutskottet uttalade när man behandlade propositionen om ny högskolelag (UbU:3) att man förutsatte att prövningsarbetet bedrivs i rask takt så att de mindre och medelstora högskolornas konkurrensläge visavi universiteten inte försämras. Jag vill understryka vikten av att denna prövning nu sker skyndsamt även för övriga högskolor som önskar ge magisterexamen.

Vilka åtgärder vidtas nu för att denna utvärdering kommer till stånd för alla högskolor och universitet?

1993/94:175 av *Märtha Gårdestig* (kds) till kulturministern om tillfälliga uppehållstillstånd för kosovoalbanska flyktingar:

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

Enligt tidningsreferat besökte ambassadrådet Torsten K. G. Johannesson och andre sekreteraren Petré samt konsuln Inger Johannesson vid svenska ambassaden i Belgrad den kosovoalbanske presidenten dr Ibrahim Rugova den 12 november i Pristina.

Detta skedde endast en och en halv månad efter det att en delegation från Utlänningsnämnden och Statens invandrarverk besökt bl.a. president Rugova för att undersöka om de kosovoalbanska flyktingarna som finns i Sverige kan återsändas.

Vid hemkomsten förte delegationen att presidenten vädjat om tillfälliga uppehållstillstånd för sina landsmän, men har nödgats erkänna att så var fallet sedan presidenten via fax till Farr dementerat att han skulle ha gett klartecken för återsändande. Vid det senare besöket från Sverige hade presidenten återupprepat att situationen förvärrats.

Avser invandrarministern vidta någon åtgärd med anledning av den kosovoalbanske presidentens vädjan?

1993/94:176 av *Stefan Attefall* (kds) till statsrådet Bo Lundgren om skatteväxling för miljön:

Vi står nu inför två mycket stora och akuta utmaningar. Dels måste vi hitta lösningar på allvarliga och växande miljöproblem, dels bekämpa en allt högre arbetslöshet. Miljöproblemen handlar numera alltmer om diffusa utsläpp som beror på vårt sätt att leva och konsumera. Detta fortgår utan att den som orsakar miljöproblemen får betala utsläppens verkliga kostnader. Priset i marknadsekonomin speglar således inte den verkliga kostnaden för det vi konsumerar och producerar.

Vi kan dessutom konstatera att de nya jobben kommer att finnas i framför allt tjänstesektorn. Skattekilarna är dock en stor bromskloss mot framväxten av nya jobb. Genom att höja skatten på miljöfarliga utsläpp och energi och samtidigt minska skatten på arbete kan vi främja både en bättre miljö och fler jobb. Detta skulle kunna ske genom en skatteväxling – helst brett förankrad, långsiktig och med särskilda övergångsregler för att reformen skall undvika att skapa övergångsproblem.

Min fråga till Bo Lundgren är därför om statsrådet är beredd att medverka till en skatteväxling – för miljön och jobben.

1993/94:177 av *Inga-Britt Johansson* (s) till miljöministern om återvinning av freon från kyl- och frysskåp:

Ozonlagrets förtunning är ett av våra allvarligaste och mest svåråtkomliga problem. Försämringen kommer att fortsätta långt efter det att all freonanvändning har stoppats. Det är därför viktigt att alla åtgärder vidtas för att så långt det är möjligt förhindra att freonutsläppen fortsätter.

En viktig utsläppskälla är gamla kyl- och frysskåp. Det finns i dag anläggningar som kan ta hand om dessa, och från 1995 är kommunerna skyldiga

att ta hand om återvinningen. Problemet är att vi i dag exporterar mängder av gamla kylmöbler till öststaterna, som inte har samma möjligheter till återvinning. Vi exporterar alltså våra egna miljöproblem till fattigare länder.

Vilka åtgärder avser miljöministern att vidta för att komma till rätta med detta problem?

1993/94:178 av *Marianne Andersson* (c) till utbildningsministern om vårdhögskolorna i Vänersborg och Uddevalla:

Vårdhögskolorna i Vänersborg och Uddevalla har långtgående planer på att gå samman, vilket kommer att leda till ökad effektivitet och bättre resursutnyttjande. Fyrstadsområdet är ett naturligt samarbetsområde. Problemet är att skolorna ligger på var sin sida av en länsgräns, och därmed behöver styrelsen rekryteras från både Älvsborgs län och Bohus län. Enligt dagens bestämmelser är detta inte möjligt.

Jag vill därför fråga utbildningsministern om det är möjligt att ändra reglerna eller att ge dispens så att skolorna kan slås samman och även få en fungerande styrelse.

1993/94:179 av *Margareta Viklund* (kds) till statsrådet Reidunn Laurén om förbud mot innehav av barnpornografi:

Varje år faller tusentals barn offer för pedofiler och sexturister i främst asiatiska länder. I länder där barn är ekonomiskt och socialt utsatta kan dessa turister leva ut sin läggning utan större risk för att bli upptäckta.

Barnsexturism är emellertid inte bara ett problem för andra länder. Så länge innehav av barnpornografi inte är kriminaliserat i Sverige kommer pedofili och utnyttjande av oskyldiga barn att fortgå. Övergrepp på tusentals barn kommer även i framtiden att ske om vi inte klart tar ställning mot detta.

Genom den snabba utvecklingen inom datatekniken finns det risk för att även gränsen mellan spridning och innehav av barnpornografi suddas ut. Det kommer att bli omöjligt att avgöra skillnaden. Detta innebär en ökad spridning av barnpornografi med uppenbara konsekvenser i form av fler pedofiler.

Avser statsrådet verka för att en lagändring kommer till stånd så att även innehav av barnpornografi blir förbjudet?

1993/94:180 av *Martin Nilsson* (s) till justitieministern om registrerat partnerskap:

Nyligen har Partnerskapskommittén avgivit sitt betänkande. Kommittén förespråkar att homosexuella skall kunna ingå registrerat partnerskap för att homosexuella skall kunna dels manifesteras sin kärlek på samma sätt som heterosexuella i dag kan, dels erhålla samma juridiska rättigheter som sedan tidigare tillkommit par som ingått äktenskap.

När utredningen presenterades yttrade en av kommitténs ledamöter och reservanter att ett sådant förslag aldrig skulle lämnas av regeringen utan att denna skulle splittras.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga justitieministern om det är hennes och regeringens avsikt att till riksdagen framlägga förslag som innebär att homosexuella får samma rättigheter som heterosexuella, genom att instifta ett s.k. registrerat partnerskap.

1993/94:181 av *Ingvar Svensson* (kds) till justitieministern om åtgärder mot ekobrott under fängelsevistelse:

I Östgöta Correspondenten kunde man den 16 november läsa om hur två interner på Skänningeanstalten utnyttjat sin strafftid till att begå nya brott. De båda männen hade på en vanlig persondator tillverkat falska brevpapper och skrivit beställningar på varor för sammanlagt 150 000 kr. Varorna, som aldrig betalades, avyttrades på permissioner eller med hjälp av en bekant utanför anstalten. Dessa bedrägerier pågick under cirka ett halvår innan de upptäcktes.

De människor som utför ekobrott tillhör en helt annan kategori än de som begår andra brott. För ekobrottslingar ingår olika former av straff som en del i en ekonomisk kalkyl. Det faktum att denna brottslighet kan fortsätta innanför anstaltens väggar är inte bara oacceptabelt för det allmänna rättsmedvetandet utan även helt förkastligt ur allmänpreventiv synpunkt.

Vilka åtgärder ämnar justitieministern vidta för att förändra de nu gällande villkoren på anstalterna så att den som dömts för ekonomisk brottslighet inte kan fortsätta sin verksamhet från fängelset?

den 19 november

1993/94:182 av *Kent Olsson* (m) till arbetsmarknadsministern om arbetsmarknadsstöd efter utlandsstudier:

En svensk student som studerar utomlands på universitetsnivå utan studiebidrag och studielån, beroende på att Centrala studiemedelsnämnden inte godkänner utbildningen för bidrag och lån, erhåller vid hemkomst till Sverige inte KAS och kan då ej heller medverka i ALU-projekt.

Med anledning av detta vill jag fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att de som valt att studera utomlands vid fullföljda studier inte skall vara utestängda från KAS och ALU?

1993/94:183 av *Inga-Britt Johansson* (s) till näringsministern om miljömärkning och annonsering:

I pressen har vi under den senaste tiden kunnat se en helsidesannons om ett tvättmärke. Där står med fet stil att "DEN OFFICIELLA NORDISKA MILJÖMÄRKNINGEN REKOMMENDERAR ARIEL COLOR" och under detta med liten stil "Nordiska ministerrådet initierade den nordiska miljömärkningen, riksdag och regering har givit i uppdrag åt SIS-standardiseringskommissionen i Sverige att handha arbetet".

Det måste vara olämpligt av konkurrensskäl att ett organ av officiell karaktär, finansierat med offentliga medel, i annonser av denna typ skall rekommendera ett visst varumärke.

Vad avser näringsministern att vidta för åtgärder för att förhindra att offentliga organ medverkar i denna typ av annonser?

1993/94:184 av *Sigge Godin* (fp) till kommunikationsministern om personnummer vid bokning av SJ-biljett:

En kvinna från Västernorrland ringde SJ:s biljettbokning och beställde biljett som skulle skickas hem till henne som postförskött. Kvinnan uppmanades lämna sitt personnummer, om inte kunde inte någon biljett översändas. Kvinnan tackade nej, och SJ förlorade en resenär.

Med anledning av det som ovan anförts vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Avser regeringen att vidta åtgärder så att SJ upphör att registrera tågresenärer?

1993/94:185 av *Sinikka Bohlin* (s) till miljöministern om markavsättningar och fusionen av ASSI och Domän:

Regeringen har godkänt styrelseförslaget om fusion av de statliga koncernerna ASSI och Domän samt att det nya bolaget skall lägga ett bud på NCB:s utestående aktier.

De planerade ägarförändringarna innebär att statens möjligheter till ett aktivt stöd av markavsättning för t.ex. naturreservat kraftigt beskärs.

Är miljöministern beredd att medverka till att tillräckliga markavsättningar garanteras före fusionen?

1993/94:186 av *Bengt Hurtig* (v) till statsrådet Ulf Dinkelspiel om vapenexport till Indonesien:

Utrikeshandelsministern har i riksdagen bekräftat att regeringen övergivit den tidigare politiken att endast godkänna export av följdleveranser till Indonesien. Enligt uppgifter från organisationen Svenska freds har regeringen gett Hägglunds ett positivt förhandsbesked angående export av bandvagn 206 till Indonesien. Dessa uppgifter har bekräftats av ledamoten i den rådgivande nämnden i vapenexportfrågor Sture Ericson. Svenska freds uppger nu att också Krigsmaterielinspektionen har en positiv syn på export av annan materiel som marin elektronik och elektronik avsedd för luftförsvaret.

Jag vill därför fråga utrikeshandelsministern:

Har regeringen och den rådgivande nämnden ställt sig positiva till ytterligare nya krigsmaterielaffärer, utöver bandvagnarna, med Indonesien?

1993/94:187 av *Hans Andersson* (v) till statsrådet Bo Könberg om arbetskadeförsäkringen:

ILO, FN:s arbetsorganisation, har fällt Sverige för brott mot konvention 121, som bl.a. reglerar ersättning till arbetsskadade. Sverige har ratificerat denna konvention. Grundprincipen måste vara att den som fått arbetsskada eller arbetssjukdom inte skall behöva lida ekonomiskt.

Anmälan avsåg två punkter: dels införandet av karensdagar i arbetsskade-försäkringen, dels de förändringar av arbetsskadebegreppet och bevisbör-dan som infördes våren 1993.

ILO:s utslag är starkt kritiskt, och när det gäller karensdagen uppmanas Sverige att ändra lagen så, att karensdagar försvinner ur försäkringen.

För Sveriges anseende är det av största betydelse att regeringen omedel-bart handlar i enlighet med ILO:s uppmaning. Kommentarer i massme-dierna har antytt en såväl avvisande som nonchalant attityd.

Avser statsrådet Könberg att snarast ta initiativ till att avskaffa karensla-gen?

1993/94:188 av *Tage Pålsson* (c) till miljöministern om miljöproblem vid färgmärkning av oljor:

Den färgmärkning av olika oljor som beslutats i anslutning till de nya skat-tesatserna fr.o.m. den 1 oktober har visat sig medföra problem. Det är den grönfärgade dieseloljan som uppenbarligen har mycket besvärande effekter för de maskinförare, skogsarbetare m.fl. som använder oljan i sina fordon. Åtskilliga rapporter har inkommit om att dessa personer drabbas av huvud-värk och illamående, utslag och andra besvär.

Enligt obekräftade men oroande uppgifter skall det färgämne som inblan-das i oljan vid depåerna ankomma från utlandet i giftmärkta kärl. Om detta är korrekt, kan färginblandningen då medföra problem både för natur och för mänsklig miljö.

Jag vill med anledning härav fråga miljöministern:

Vilka åtgärder avser man från regeringens sida att vidta för att kartlägga dessa färgers risker för ett eventuellt användningsförbud och byte till miljö-vänligare ämnen?

1993/94:189 av *Karl Gustaf Sjödin* (nyd) till statsrådet Reidunn Laurén om finanspolisens verksamhet:

I april 1992 beslutade riksdagen om anslag för att inrätta en finanspolis vid Rikspolisstyrelsen. Regeringen har därför uppdragit åt Rikspolisstyrelsen att inrätta denna. Under våren 1993 har riksdagen vidare antagit en lag om åtgärder mot penningtvätt. Denna finanspolis har organiserats, och kontak-ter med en rad samverkande myndigheter har upprättats. Enligt uppgift har dessa kontakter skett i positiv anda.

Emellertid har man från finanspolisens sida stött på patrull när det gäller att inrätta register för samverkan inom olika grenar.

Jag vill fråga statsrådet om regeringen kommer att medverka till att dessa hinder undanröjs så, att finanspolisen kan börja verka enligt de syften som är tänkt för dess verksamhet.

Prot. 1993/94:27
19 november 1993

11 § Kammaren åtskildes kl. 13.05.

Förhandlingarna leddes

av förste vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 4 § anf. 30 (delvis) och

av andre vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

Fredagen den 19 november

1 § Svar på interpellation 1993/94:9 om senareläggning av uppsägnings- ningar inom den offentliga sektorn	1
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
Lars Stjernkvist (s)	
Sonia Karlsson (s)	
Viola Furubjelke (s)	
Hans Andersson (v)	
2 § Svar på interpellation 1993/94:22 om avvecklingen av arbetslivs- fonderna	18
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
Björn Kaaling (s)	
Harald Bergström (kds)	
3 § Svar på interpellation 1993/94:41 om yttrandefrihet och anställ- ningstrygghet	22
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
Annika Åhnberg (-)	
Hans Andersson (v)	
4 § Svar på interpellation 1993/94:43 om demokrati och kärnkraft	29
Näringsminister Per Westerberg (m)	
Gudrun Schyman (v)	
5 § Svar på interpellation 1993/94:42 och fråga 1993/94:79 om kärn- kraftens tillförlitlighet	34
Näringsminister Per Westerberg (m)	
Rolf L Nilson (v)	
Göthe Knutson (m)	
6 § Svar på interpellation 1993/94:27 om finansieringen av ett vård- nadsbidrag	44
Finansminister Anne Wibble (fp)	
Birgitta Dahl (s)	
Harry Staaf (kds)	
Hugo Hegeland (m)	
7 § Svar på interpellation 1993/94:50 om kunskap och kompetens för nästa århundrade	54
Utbildningsminister Per Unckel (m)	
Lena Hjelm-Wallén (s)	
8 § Hänvisning av ärenden till utskott	62
9 § Bordläggning	62
10 § Anmälan om frågor	
1993/94:172 av Hans Stenberg (s) om lönegarantin	64
1993/94:173 av Ylva Annerstedt (fp) om kvinnorepresentatio- nen i förhandlingsdelegationer.	64

1993/94:174 av Marianne Jönsson (c) om rätten att utfärda magisterexamen	64
1993/94:175 av Märtha Gårdestig (kds) om tillfälliga uppehållstillstånd för kosovoalbanska flyktingar	65
1993/94:176 av Stefan Attefall (kds) om skatteväxling för miljö	65
1993/94:177 av Inga-Britt Johansson (s) om återvinning av freon från kyl- och frysskåp.	65
1993/94:178 av Marianne Andersson (c) om vårdhögskolorna i Vänersborg och Uddevalla	66
1993/94:179 av Margareta Viklund (kds) om förbud mot innehav av barnpornografi.	66
1993/94:180 av Martin Nilsson (s) om registrerat partnerskap	66
1993/94:181 av Ingvar Svensson (kds) om åtgärder mot ekobrott under fängelsevistelse.	67
1993/94:182 av Kent Olsson (m) om arbetsmarknadsstöd efter utlandsstudier	67
1993/94:183 av Inga-Britt Johansson (s) om miljömärkning och annonsering	67
1993/94:184 av Sigge Godin (fp) om personnummer vid bokning av SJ-biljett	68
1993/94:185 av Sinikka Bohlin (s) om markavsättningar och fusionen av ASSI och Domän	68
1993/94:186 av Bengt Hurtig (v) om vapenexport till Indonesien	68
1993/94:187 av Hans Andersson (v) om arbetsskadeförsäkringen	68
1993/94:188 av Tage Pålsson (c) om miljöproblem vid färgmärkning av oljor	69
1993/94:189 av Karl Gustaf Sjödin (nyd) om finanspolisens verksamhet	69